HOTĂRÂREA TRIBUNALULUI (Camera a treia extinsă)

21 mai 2010 *

În cauzele conexate T-425/04, T-444/04, T-450/04 și T-456/04,

Republica Franceză, reprezentată inițial de domnii G. de Bergues și R. Abraham și de doamna S. Ramet, ulterior de doamna E. Belliard, de domnul de Bergues și de doamna Ramet și în cele din urmă de doamna Belliard, de domnul de Bergues, de doamna A.-L. Vendrolini și de domnul J.-C. Niollet, în calitate de agenți,

reclamantă în cauza T-425/04,

France Télécom SA, cu sediul în Paris (Franța), reprezentată inițial de A. Gosset-Grainville și de S. Hautbourg și ulterior de S. Hautbourg, avocați,

reclamantă în cauza T-444/04,

* Limba de procedură: franceza.

Bouygues SA, cu sediul în Paris,

Bouygues Télécom SA, cu sediul în Boulogne-Billancourt (Franța),

reprezentate de J. Vogel, F. Sureau, D. Théophile și J. Blouet Gaillard, avocați,

reclamante în cauza T-450/04,

Association française des opérateurs de réseaux et services de télécommunications (AFORS Télécom), cu sediul în Paris, reprezentată de O. Fréget, F. Herrenschmidt, M. Struys și L. Eskenazi, avocați,

reclamantă în cauza T-456/04,

împotriva

Comisiei Europene, reprezentată inițial de domnii C. Giolito și J. Buendía Sierra și ulterior de domnii Giolito și D. Grespan, în calitate de agenți,

pârâtă,

susținută de

Republica Franceză, reprezentată, în cauza T-450/04, de doamna E. Belliard, de domnul G. de Bergues, de doamna A.-L. Vendrolini și de domnul J.-C. Niollet și, în cauza T-456/04, de domnul de Bergues, în calitate de agenți,

intervenientă în cauzele T-450/04 și T-456/04,

de

Bouygues SA, cu sediul în Paris,

și

Bouygues Télécom SA, cu sediul în Boulogne-Billancourt,

reprezentate de J. Vogel, F. Sureau, D. Théophile și J. Blouet Gaillard, avocați,

interveniente în cauza T-444/04,

și de

France Télécom SA, cu sediul în Paris, reprezentată inițial de A. Gosset-Grainville și de S. Hautbourg și ulterior de S. Hautbourg, avocați,

intervenientă în cauzele T-450/04 și T-456/04,

având ca obiect cereri de anulare a Deciziei 2006/612/CE a Comisiei din 2 august 2004 privind ajutorul de stat pus în aplicare de Franța în favoarea France Télécom (JO L 257, p. 11),

TRIBUNALUL (Camera a treia extinsă),

compus din domnul J. Azizi (raportor), președinte, doamnele E. Cremona și I. Labucka, domnii S. Frimodt Nielsen și K. O'Higgins, judecători,

grefier: domnul E. Coulon,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 21 aprilie 2009,

pronunță prezenta

Hotărâre

Istoricul cauzei

I — *Situația financiară a France Télécom în perioada 2001-2004*

1 Până în anul 1990, activitățile desfășurate de France Télécom SA (denumită în continuare „FT") erau de competența unei direcții a Ministerului Poștelor și

Telecomunicațiilor francez (ministère des Postes et Télécommunications). FT a fost constituită în 1991 sub forma unei persoane juridice de drept public și are, începând de la 31 decembrie 1996, statutul de societate pe acțiuni. Din octombrie 1997, FT este cotată la bursă. La data adoptării deciziei care face obiectul prezentului litigiu, FT era un grup ce activa în domeniul furnizării de rețele și de servicii de telecomunicații, în principal în Franța, îndeosebi în domeniul telefoniei fixe și, prin intermediul filialelor sale, societățile Orange, Wanadoo și Equant, în sectorul telefoniei mobile, al internetului, al transmiterii de date și al altor servicii informatice. În anul 2002, participarea statului francez la capitalul FT se ridica la 56,45 %.

2 La 31 decembrie 2001, FT afișa, în situația financiară publicată pentru anul 2001, o datorie netă de 63,5 miliarde de euro și o pierdere de 8,3 miliarde de euro.

3 La 30 iunie 2002, datoria netă a FT era de 69,69 miliarde de euro, din care 48,9 miliarde de euro reprezentau datorii constând în obligațiuni a căror rambursare ajungea la scadență în cursul anilor 2003-2005. Această îndatorare obligatară avea, în esență, la origine achiziții efectuate de FT începând din 1999 pentru a-și dezvolta activitatea în sectorul telefoniei mobile, precum achiziția operatorului britanic Orange și achiziția unei părți a capitalului operatorului german Mobilcom.

4 Cu privire la situația financiară a FT, ministrul francez al economiei, finanțelor și industriei (denumit în continuare „ministrul economiei") a declarat, într-un interviu publicat la 12 iulie 2002 în cotidianul *Les Echos* (în continuare, „declarația din 12 iulie 2002"), următoarele:

„Suntem acționarul majoritar, cu 55 % din capital […] Statul acționar se va comporta ca un investitor avizat și, dacă [FT] ar avea dificultăți, am lua măsurile adecvate […]

Repet că, dacă [FT] ar avea probleme de finanțare, ceea ce nu este cazul în prezent, statul va lua măsurile necesare pentru ca aceste dificultăți să fie depășite. Dumneavoastră lansați zvonul unei majorări de capital…Nu, cu siguranță nu! Afirm pur și simplu că vom lua, în timp util, măsurile adecvate. Dacă este necesar […]"

5 Potrivit situației financiare semestriale publicate la 12 septembrie 2002, cifra de afaceri a FT înregistra o creștere de 10 % în raport cu aceeași perioadă a exercițiului 2001, un rezultat din exploatare înainte de amortizare (denumit în continuare „Ebitda") care ajungea la 6,87 miliarde de euro, ceea ce reprezenta o creștere de 13,3 % în date istorice și de 9,8 % în date provizorii, și un rezultat operațional de 3,18 miliarde de euro, în creștere cu 15 % în date provizorii. Rezultatele după cheltuielile financiare (1,75 miliarde de euro), dar înainte de impozitare, participații și interese minoritare, erau, cu excepția unor elemente excepționale, de 718 milioane de euro, față de 271 de milioane de euro la 30 iunie 2001. Fluxul de trezorerie liber operațional se ridica la 3,6 miliarde de euro, în creștere cu 15 % în raport cu primul semestru 2001. În același timp, FT a confirmat că fondurile sale proprii consolidate deveniseră negative la 30 iunie 2002, la nivelul de 440 de milioane de euro.

6 La 12 septembrie 2002, autoritățile franceze au anunțat public că acceptaseră demisia președintelui-director general (PDG) al FT (denumit în continuare „fostul PDG al FT").

7 Într-un comunicat de presă din 13 septembrie 2002 referitor la situația financiară a FT, autoritățile franceze au declarat următoarele:

„În urma pierderilor excepționale constatate în primul semestru, [FT] se confruntă cu o gravă insuficiență de fonduri proprii. O astfel de situație financiară fragilizează potențialul [FT]. [G]uvernul [francez] este, așadar, determinat să își exercite

deplin responsabilitățile […] Luând act de noua situație creată de puternica degradare a situației financiare, [fostul PDG al FT] și-a prezentat demisia [g]uvernului [francez,] care a acceptat-o. Această demisie va deveni efectivă cu ocazia unui consiliu de administrație care va avea loc în următoarele […] săptămâni și în cadrul căruia va fi prezentat un nou președinte […] Noul președinte va propune foarte rapid consiliului de administrație un plan de redresare financiară, care să permită reducerea datoriilor [FT] și restabilirea structurii sale financiare, menținând totodată atuurile strategice ale acesteia. Statul [francez] va oferi [FT] susținerea sa în punerea în aplicare a acestui plan și va contribui, proporțional cu cota deținută, la creșterea substanțială a fondurilor proprii ale [FT], potrivit unui calendar și unor modalități care vor fi determinate în funcție de condițiile pieței. Până atunci, statul [francez] va lua, dacă este necesar, măsurile care să permită să se evite ca [FT] să aibă vreo problemă de finanțare."

8 La 2 octombrie 2002 a fost numit noul PDG al FT (denumit în continuare „noul PDG al FT"). Comunicatul de presă care anunța această numire avea următorul cuprins:

„La propunerea [c]onsiliului de administrație al [FT], Consiliul de Miniștri a decis numirea [noului PDG al FT] […] În acest scop, noul [p]reședinte va începe imediat un inventar al [FT], ale cărui rezultate vor fi comunicate [c]onsiliului de administrație în săptămânile următoare și pe care se va baza un plan de redresare financiară și de dezvoltare strategică, pentru a permite reducerea datoriei [FT], întărind totodată atuurile sale. În acest context, [noul PDG al FT] va dispune de susținerea statului acționar, care este determinat să își exercite toate responsabilitățile. Statul [francez] va participa la punerea în aplicare a măsurilor de redresare și va contribui, proporțional cu cota deținută, la creșterea fondurilor proprii ale [FT] potrivit unor modalități ce vor fi determinate în strânsă legătură cu [p]reședintele [FT] și cu [c]onsiliul de administrație. Cum s-a arătat deja, statul [francez] va lua între timp, dacă este necesar, măsurile care să permită să se evite ca [FT] să aibă vreo problemă de finanțare."

9 La 19 noiembrie 2002, autoritățile franceze au transmis Comisiei o „notă de informare", care, pe de o parte, descrie situația financiară actuală a FT, evidențiind în același timp că „performanțele sale operaționale sunt excelente", și, pe de altă parte, menționează intenția acestora de a participa la o recapitalizare a FT în condițiile pieței, explicând modalitățile contribuției lor la planul de redresare a FT. În această notă, autoritățile franceze au precizat printre altele următoarele:

„Pentru a da [FT] marja de manevră necesară pentru abordarea pieței în cele mai bune condiții și la momentul cel mai oportun, statul [francez] este dispus să anticipeze participarea sa la majorarea de capital sub forma unui împrumut din partea acționarilor (avance d'actionnaire) care va fi convertit în capital la momentul emiterii unor noi titluri. Cuantumul acestui împrumut va corespunde în tot sau în parte subscrierii statului [francez] la viitoarea majorare de capital și se va putea ridica până la 9 [miliarde de euro]. Acest împrumut va fi temporar, iar conversia sa în titluri va fi obligatorie. Acesta nu va fi tras decât pe măsură ce [FT] va avea nevoie. Acesta va fi de altfel remunerat în condițiile actuale ale pieței, iar dobânzile vor fi încorporate în capital.

Pentru a pune în aplicare participarea sa la planul de redresare a [FT], statul [francez] intenționează să utilizeze ERAP, instituție publică industrială și comercială a statului [francez,] care va acorda [FT] un împrumut din partea acționarilor și va putea deveni un acționar important al [FT] după convertirea în capital a acestui împrumut. Introducând participarea publică în [FT] în activul său, această instituție publică va avea în pasivul său datorii constând în obligațiuni. Această alegere a ERAP reflectă voința statului [francez] de a identifica în mod clar efortul patrimonial consimțit, izolându-l într-o structură dedicată."

10 Cu ocazia consiliului de administrație al FT din 4 decembrie 2002, noua conducere a FT a prezentat un plan de acțiune intitulat „Ambiție FT 2005" (denumit în continuare „planul Ambiție 2005"), care viza în esență reechilibrarea bilanțului FT printr-o creștere a fondurilor proprii cu 15 miliarde de euro.

11 Prezentarea planului Ambiție 2005 a fost însoțită de un comunicat de presă din 4 decembrie 2002 al ministrului economiei, având următorul cuprins:

„Ministrul economiei […] confirmă susținerea statului [francez] pentru planul de acțiune aprobat de consiliul de administrație al [FT] la 4 decembrie [2002]. 1) Grupul [FT] constituie un ansamblu industrial coerent ale cărui performanțe sunt remarcabile. Cu toate acestea, [FT] trebuie să facă față astăzi unei structuri financiare dezechilibrate, unor nevoi de fonduri proprii și de refinanțare pe termen mediu. Această situație rezultă din eșecul unor investiții anterioare, hazardate și realizate în momentul maxim al «bulei» financiare, și, mai general, de inversare a situației piețelor. Imposibilitatea [FT] de a-și finanța dezvoltarea altfel decât prin îndatorare a agravat această situație. 2) Statul [francez], acționar majoritar, a cerut noii conduceri să restabilească echilibrul financiar al [FT], menținând totodată integritatea grupului […] 3) Ținând seama de planul de acțiune elaborat de conducere și de perspectivele de câștig, statul [francez] va participa la creșterea fondurilor proprii cu 15 miliarde de euro proporțional cu partea din capital pe care o deține, cu alte cuvinte, o investiție de 9 miliarde de euro. Statul [francez] acționar intenționează să acționeze astfel ca un investitor avizat. [FT] va defini modalitățile și calendarul precis de creștere a fondurilor sale proprii. Guvernul [francez] dorește ca această operațiune să se deruleze ținând cât mai mult seama de situația acționarilor individuali și a salariaților acționari ai [FT]. Pentru a da [FT] posibilitatea de a lansa o operațiune de piață la momentul cel mai oportun, statul [francez] este gata să anticipeze participarea sa la creșterea fondurilor proprii, prin intermediul unui împrumut din partea acționarilor, remunerat în condițiile pieței, pus la dispoziția [FT]. 4) ERAP, instituție publică industrială și comercială, i se va transfera integralitatea participației statului [francez] în [FT]. Acesta se va împrumuta pe piețele financiare pentru a finanța partea statului [francez] în creșterea fondurilor proprii ale [FT]."

12 La 11 și la 12 decembrie 2002, FT a lansat două emisiuni succesive de obligațiuni, pentru suma totală de 2,9 miliarde de euro.

13 La 20 decembrie 2002, Entreprise de recherches et d'activités pétrolières (ERAP) a comunicat FT un proiect parafat și semnat de contract de împrumut din partea acționarilor. FT nu a semnat acest proiect de contract, iar împrumutul din partea acționarilor nu a fost niciodată executat.

14 La 15 ianuarie 2003, FT a realizat împrumuturi sub formă de emisiuni de obligațiuni în valoare totală de 5,5 miliarde de euro. Aceste împrumuturi sub formă de obligațiuni nu erau acoperite de o asigurare sau de o garanție de stat.

15 La 10 februarie 2003, FT a reînnoit o parte dintr-un credit sindicalizat scadent de 15 miliarde de euro.

16 La 4 martie 2003 a fost lansată operațiunea de creștere a fondurilor proprii avută în vedere prin planul Ambiție 2005. La 24 martie 2003, FT a efectuat o majorare de capital de 15 miliarde de euro. Statul francez a participat la această operațiune cu 9 miliarde de euro, proporțional cu partea deținută în capitalul social al FT. O sumă de 6 miliarde de euro a fost garantată de un sindicat bancar compus din 21 de bănci. Această operațiune a fost finalizată la 11 aprilie 2003.

17 FT a încheiat exercițiul 2002 cu o pierdere de aproximativ 21 de miliarde de euro și cu o datorie financiară netă de aproximativ 68 de miliarde de euro. Situația financiară a exercițiului 2002 publicată de FT la 5 martie 2003 afișa o creștere a cifrei de afaceri cu 8,4 %, a rezultatului din exploatare înainte de amortizare cu 21,1 % și a rezultatului din exploatare cu 30,9 %. La 14 aprilie 2003, statul francez deținea 58,9 % din capitalul FT, din care 28,6 % prin intermediul ERAP.

18 La 31 iulie 2003, guvernul francez a adoptat în Consiliul de Miniștri un proiect de lege care prevedea abrogarea obligației de deținere majoritar publică a capitalului FT. Acest proiect de lege a fost adoptat de Adunarea Națională franceză (Assemblée nationale) și a intrat în vigoare la 31 decembrie 2003.

19 La 1 septembrie 2004, statul francez a cesionat aproximativ 10 % din capitalul FT în schimbul sumei de 5,2 miliarde de euro, reducându-și astfel participarea la capitalul FT la 42,25 %.

II — *Procedura administrativă*

20 Republica Franceză a notificat Comisiei Comunităților Europene, la 4 decembrie 2002, măsurile financiare prevăzute de planul Ambiție 2005, inclusiv proiectul de împrumut din partea acționarilor, în temeiul articolului 88 alineatul (3) CE și al articolului 2 din Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a normelor de aplicare a articolului [88 CE] (JO L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41).

21 La 22 ianuarie 2003, Bouygues SA și Bouygues Télécom SA (denumite în continuare, împreună, „societățile Bouygues"), două societăți de drept francez, dintre care ultima activează pe piața franceză a telefoniei mobile, au sesizat Comisia cu o plângere referitoare la anumite ajutoare acordate de statul francez în favoarea FT și Orange în cadrul refinanțării FT. Această plângere viza mai exact, pe de o parte, anunțul unei investiții a statului francez de 9 miliarde de euro și, pe de altă parte, declarațiile publice făcute de autoritățile franceze în favoarea FT începând cu luna iulie 2002 (denumite în continuare „declarațiile efectuate începând cu luna iulie 2002").

22 Prin scrisoarea din 31 ianuarie 2003, Comisia a informat autoritățile franceze cu privire la decizia sa de a deschide procedura oficială de investigare prevăzută la articolul 88 alineatul (2) CE cu privire la măsurile financiare preconizate în favoarea FT.

23 La 12 martie 2003, decizia de deschidere a fost publicată în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* (JO C 57, p. 5). Aceasta invita părțile interesate să își prezinte observațiile cu privire la măsurile în cauză.

24 Prin scrisoarea din 4 aprilie 2003, autoritățile franceze și-au prezentat observațiile cu privire la decizia de deschidere și au contestat temeinicia îndoielilor care au fost exprimate în aceasta de către Comisie.

25 Prin memoriul din 11 aprilie 2003, societățile Bouygues și-au prezentat Comisiei observațiile, amintind totodată că plângerea lor din 22 ianuarie 2003 trebuia considerată parte integrantă a luării lor de poziție în prezenta procedură. În plus, Comisia a primit observații din partea unor numeroase alte părți interesate, inclusiv din partea Association française des opérateurs de réseaux et services de télécommunications (AFORS Télécom, denumită în continuare „AFORS") și a FT. Mai exact, FT și societățile Bouygues au prezentat în cadrul procedurii administrative mai multe studii ale unor experți economici și avize juridice.

26 La 30 mai 2003, Comisia a publicat un anunț de participare pentru „prestarea de servicii de asistență pentru evaluarea conformității ajutorului financiar acordat de statul francez societății FT cu principiul investitorului privat într-o economie de piață și pentru eventuala analiză economică a planului de redresare a FT". Acest contract a fost atribuit, la 24 septembrie 2003, unui consultant, care și-a prezentat raportul economic la 28 aprilie 2004 (denumit în continuare „raportul din 28 aprilie 2004").

27 Raportul din 28 aprilie 2004 a fost însoțit de un raport juridic din 22 martie 2004 (denumit în continuare „raportul din 22 martie 2004"). Prin scrisoarea din 3 mai 2004, Comisia a transmis aceste două rapoarte autorităților franceze, invitându-le să își prezinte observațiile.

III — *Decizia atacată*

A — *Notificarea deciziei atacate*

28 La 3 august 2004, Comisia a notificat autorităților franceze Decizia 2006/621/CE din 2 august 2004 privind ajutorul de stat pus în aplicare de Franța în favoarea France Télécom (JO 2006, L 257, p. 11, denumită în continuare „decizia atacată").

29 La 30 august 2004, Comisia a transmis o copie a deciziei atacate societății FT și societăților Bouygues.

30 La 3 septembrie 2004, Comisia a transmis o copie a deciziei atacate AFORS.

B — *Dispozitivul deciziei atacate*

31 Articolul 1 din decizia atacată prevede că „[î]prumutul din partea acționarilor pe care [Republica Franceză] l-a acordat [FT] în decembrie 2002 sub forma unei linii de credit de 9 miliarde de euro, plasat în contextul declarațiilor […] efectuate începând cu luna iulie 2002, constituie un ajutor de stat incompatibil cu piața comună".

32 Potrivit articolului 2 din decizia atacată, „[a]jutorul prevăzut la articolul 1 nu trebuie să facă obiectul unei recuperări".

C — Constatările Comisiei referitoare la situația financiară a FT între iunie 2002 și martie 2003

33 În cadrul titlului 3, „Descrierea cronologică a faptelor și [a] situației financiare a [FT]", din decizia atacată, Comisia a efectuat, în esență, constatările prezentate în continuare.

34 În primul rând, în ceea ce privește situația financiară a FT, Comisia a constatat că, încă din iunie 2002, FT era „caracterizată de grave probleme structurale și prezenta un bilanț dezechilibrat" [considerentul (17) al deciziei atacate]. În această privință, Comisia a evidențiat, pe de o parte, o degradare rapidă a ratingului FT în cursul primei jumătăți a anului 2002, aceasta fiind demonstrată prin anunțurile agențiilor de rating, precum Standard & Poor's (denumită în continuare „S & P"), Moody's și Fitch Ratings [considerentele (20)-(27) ale deciziei atacate], și, pe de altă parte, în urma unei analize a „credit spreads" (marjele de credit) ale FT, o „spread inversion", cu alte cuvinte, o creștere a riscurilor legate de datoria sa pe termen foarte scurt, în special la începutul lunii iulie 2002, în raport cu nivelul riscurilor legate de datoria sa pe termen mediu și lung. Astfel, „spreads" referitoare la datoria unei întreprinderi ar reflecta evaluarea, efectuată de piețe, a riscului legat de capacitatea sa de a-și respecta obligațiile de plată a dobânzilor și de rambursare a creditelor la scadență și ar fi în mod normal mai ridicate pentru datoria pe termen lung decât pentru cea pe termen scurt. Aceste „spreads" ar influența astfel valorificarea obligațiunilor, precum și nivelul dobânzii exigibile pentru emiterea de noi obligațiuni. Potrivit Comisiei, această creștere a riscului a fost confirmată prin căderea prețului obligațiunilor FT în iunie și în iulie 2002, reflectând astfel o valoare mai mică a datoriei FT din cauza unui risc crescut de neplată perceput de piețe [considerentele (28)-(31) ale deciziei atacate]. În plus, Comisia a evidențiat o scădere semnificativă a cursului acțiunilor FT în prima jumătate a anului 2002, acest curs atingând cel mai scăzut nivel, într-o primă etapă, la 27 iunie 2002 (7,79 euro) și, într-o a doua etapă, la 30 septembrie 2002 (6,01 euro) [considerentul (35) al deciziei atacate].

35 În al doilea rând, Comisia a constatat, în esență, că, la data declarației din 12 iulie 2002, orice scădere suplimentară a ratingului datoriei FT ar fi determinat pierderea nivelului său de investiție sigură (investment grade) și că agențiile de rating S & P și Moody's erau pregătite să coboare acest rating la nivelul „junk bond" (obligațiune speculativă) [considerentul (37) al deciziei atacate].

36 În comunicatul său de presă din 12 iulie 2002, S & P ar fi arătat totuși [considerentele (37) și (38) ale deciziei atacate] următoarele:

„FT ar putea întâmpina anumite dificultăți în refinanțarea datoriei sale obligatare scadente în 2003. Cu toate acestea, afirmația statului [francez] susține ratingul FT la [nivelul] de investiție [sigură] […] [S]tatul francez – care deține 55 % din [FT] – a arătat cu claritate agenției [S & P] că se va comporta ca un investitor avizat și că va lua măsurile adecvate dacă FT va avea dificultăți. Ratingul pe termen lung al [FT] coborât la BBB- […]"

37 În considerentul (212) al deciziei atacate, Comisia a precizat că, deja la 24 iunie 2002, Moody's coborâse ratingul FT la nivelul imediat superior celui de „junk bond". În plus, în considerentul (221) și în nota de subsol nr. 142 din decizia menționată, Comisia se sprijinise pe un raport al Deutsche Bank, din 22 iulie 2002, din care a citat și a comentat următoarele fragmente:

„La 12 iulie 2002, S & P a coborât ratingul [FT] la BBB- […] Agenția nu se mai așteaptă ca [FT] să își atingă obiectivul de 3,5 x datorie netă/Ebitda în 2003, însă a acordat o

perspectivă stabilă ratingului scăzut de triplu B. Se pare că perspectiva stabilă se sprijină pe [următorii termeni ai comunicatului de presă al S & P:] «[S]tatul francez – care deține 55 % din [FT] – a arătat cu claritate agenției [S & P] că se va comporta ca un investitor avizat și că va lua măsurile adecvate dacă FT va avea dificultăți.» Subliniem că S & P afirmase inițial că nu va include o [susținere] extraordinară din partea guvernului francez în ratingul său atunci când a coborât ratingul [FT] la BBB în iunie. De atunci, agenția pare să se fi răzgândit, declarând că concluziile creditwatch status «urmează o analiză a lichidităților [FT] pe durata sfârșitului anului 2003 și o regândire a participării potențiale a statului francez pe piața franceză a telecomunicațiilor» (p. 19). «[FT] a beneficiat de încrederea crescândă a piețelor [în faptul] că guvernul [francez] va suporta într-un fel sau altul creditul» (p. 20). «Nu putem ignora faptul că FT este deținută majoritar de statul francez, iar recente comentarii ale ministrului francez al finanțelor i-au asigurat pe investitori cu privire la faptul că lichiditatea va fi asigurată» (p. 54). «Cu toate acestea, […] credem că [FT] va găsi în cele din urmă lichiditățile de care are nevoie prin intermediul așa-numitului „[sprijin] implicit al statului" [francez]. Aceasta ar putea lua forma unor împrumuturi, în condițiile pieței, acordate de bănci sau [de] guvernul [francez]» (p. 21). Însă, «care este prețul pieței pentru, să spunem, o datorie nouă de 10 miliarde de euro pentru un credit BBB-? Care este costul real al unei datorii de 10 miliarde de euro pentru o societate care nu este cu adevărat BBB- și care este apreciată astfel numai ca urmare a susținerii guvernului? […] Credem că nu există un răspuns bun la aceste întrebări, întrucât, dacă FT ar activa într-o lume reală, aceasta nu ar putea, în opinia noastră, să se refinanțeze fără o conversie a datoriei în capital» (p. 33, în același sens a se vedea p. 54). Mai mult: «În presă s-a menționat că guvernul francez ar susține [FT], implicând că acesta acceptă să fie „împrumutător în ultimă instanță" al [FT]. Această mențiune a îmbunătățit semnificativ prețurile obligațiunilor și acțiunilor, acțiunile câștigând 90 %, iar obligațiunile 137 [puncte de bază] în două săptămâni, în special pentru că speculatorii își întăreau poziția» (p. 28). Subliniem că S & P a declarat cu ocazia recentei sale conferințe telefonice cu privire la degradarea creditului FT că, în general, o întreprindere care generează cash flow cu un raport datorie supra Ebitda egal cu patru ar fi calificată ca având un credit BBB-, ultimul [nivel] de investiție [sigură]. Ratingul actual al FT, BBB-, pare să se bazeze în mare măsură mai mult pe promisiunea de susținere a guvernului [francez] de a asigura lichiditatea decât pe indicatorii proprii".

Potrivit calculelor Deutsche Bank, raportul datorie/Ebitda al FT ar fi fost de 4,9 în al doilea semestru 2002 și [de] 5,20 la 31 decembrie 2002.

38 Comisia a concluzionat că, în iulie 2002, FT făcea obiectul unei crize de încredere.

39 Astfel, fostul PDG al FT ar fi anunțat în presă, la 16 septembrie 2002, că „coborârea ratingului împiedică refinanțările preconizate" de FT și că „degradarea la sfârșitul [lunii] iunie [2002] a notei atribuite datoriei FT de […] Moody's […] [i]-a închis accesul la piață" [nota de subsol nr. 131, corespunzătoare considerentului (212) al deciziei atacate; a se vedea de asemenea considerentul (248) al deciziei menționate]. Pe de altă parte, din nota de subsol nr. 176, corespunzătoare considerentului (252) al deciziei atacate, rezultă că, la o audiere în fața comisiei de anchetă a auditorilor FT, fostul PDG al FT a afirmat următoarele:

„Or, există un element pe care scenariul pesimist nu l-a inclus niciodată: ca accesul pe piețele de capital să ne fie închis. Nu am întrevăzut niciodată această posibilitate, întrucât credeam că este evident că prezența statului [francez] ca acționar majoritar ar împiedica piața să ia în considerare un faliment al [FT], fără ca, de altfel, să fie necesar ca statul [francez] să își manifeste susținerea. Această opinie era împărtășită de cvasitotalitatea actorilor pieței până într-o zi când una dintre cele trei agenții de rating – și numai una – a decis că [FT] era în pragul insolvabilității și și-a modificat ratingul, închizându-i, de pe o zi pe alta, orice acces la piață [...] Atunci când, în luna iuie [2002], această unică agenție de rating și-a exprimat opinia, iar accesul la piață ne-a fost închis, știam că, neputând să se reîmprumute, [FT] va avea dificultăți de plată, un an mai târziu, către sfârșitul primului semestru 2003".

40 Pe de o parte, această criză de încredere ar fi fost confirmată de noul PDG al FT, cu ocazia audierii sale, la 11 decembrie 2002, în fața Comisiei pentru afaceri economice a Adunării Naționale, audiere al cărei proces-verbal [nota de subsol nr. 32, corespunzătoare considerentului (39) al deciziei atacate] are următorul cuprins:

„[Noul PDG al FT] a arătat că planul de finanțare pus în aplicare nu fusese respectat și se agravase, la începutul anului 2001, astfel încât pentru vara lui 2003 era previzibilă o criză de lichidități […] [Acesta] a declarat că, sub amenințarea unei încetări a plăților, [FT] era în stare de șoc […] din cauza mărimii datoriei sale, întrucât trebuia să găsească lichidități pentru a rambursa 15 miliarde de euro în 2003, apoi în 2004 și 20 de miliarde de euro în 2005 […]”

41 În considerentul (248) al deciziei atacate se precizează că, în cadrul unei audieri în fața Comisiei de finanțe a Senatului francez din 5 decembrie 2002, noul PDG al FT ar fi afirmat că, „[c]onfruntată cu o datorie gigantică, [FT] nu părea să fi înțeles situația unui grup a cărui cotație se degrada, care nu mai avea acces la piețele de capital”.

42 Pe de altă parte, Senatul francez ar fi constatat, într-un aviz prezentat la 21 noiembrie 2002 în numele Comisiei pentru afaceri economice și planificare, că un rating al FT la un nivel inferior ar fi agravat criza gestiunii datoriei sale pe termen scurt [considerentul (39) al deciziei atacate], după cum urmează:

„Așadar, în iunie 2003, problemele financiare ale FT ar putea deveni cruciale sau chiar «inextricabile» […] Dacă, până atunci, [FT] nu va fi redobândit acces la piețe (din cauza unui rating dezavantajos), statul [francez] se va confrunta cu necesitatea găsirii unor instrumente care să ajute [FT] să se refinanțeze.”

43 Din considerentele (245) și (246) ale deciziei atacate reiese de asemenea că, printre altele, potrivit unui raport al JP Morgan din 2 decembrie 2002, fără susținerea statului,

FT nu ar fi fost capabilă să obțină noi capitaluri de pe piață pentru a-și refinanța datoria. În această privință, acest raport ar fi precizat următoarele:

„Continuăm să vedem profilul FT în termeni de risc/remunerare ca fiind neatractiv în așteptarea rezultatului unei modificări de strategie […] Deși considerăm că FT are o capacitate mare [de] reducere a costurilor și [de] producere a unui randament foarte important, și chiar dacă PDG-ul are o reputație solidă, rolul guvernului [francez] este esențial pentru a da FT flexibilitatea de care are nevoie. Între timp, riscul de lichiditate rămâne și, în opinia noastră, o majorare de capital nu este decât o chestiune de timp […] Rolul guvernului [francez] va fi și mai important în refinanțarea și în reducerea datoriei. Cu toate acestea, în situația unor scadențe de refinanțare descurajatoare pentru anul 2003, FT și agențiile de rating s-au concentrat pe termen scurt pe riscurile de lichiditate și de refinanțare ale [FT]. Acest lucru ar fi imposibil fără intervenția guvernului [francez] – chiar [FT] a recunoscut aceasta în cadrul conferinței sale telefonice din al treilea trimestru."

44 În fața acestei situații, agențiile de rating ar fi menținut totuși ratingul FT la nivelul de investiție sigură ținând seama de declarațiile autorităților franceze [considerentul (39) al deciziei atacate]). În plus, din considerentul (222) al deciziei atacate reiese că, potrivit uneia dintre condițiile protocoalelor de acord semnate la 11 și la 12 septembrie 2002 între statul francez și grupul de bănci participant la operațiunea de recapitalizare, „[m]enținerea cel puțin a ratingurilor actuale ([nivel] de investiție [sigură]) al datoriei pe termen lung a [FT] de către agențiile de rating Moody's și [S & P] […] va fi [preluată ca o condiție] în contractul de garanție și de plasament". În sfârșit, una dintre băncile participante, Morgan Stanley, ar fi declarat, la 12 septembrie 2002, cu privire la angajarea sa în majorarea capitalului FT [nota de subsol nr. 147, corespunzătoare considerentului (222) al deciziei atacate], următoarele:

„Apreciem că operațiunea preconizată ar fi dificilă în condițiile actuale și că o reacție pozitivă a piețelor la declarațiile și la comunicatele care vor fi publicate la sfârșitul săptămânii va fi unul dintre elementele cheie pentru crearea condițiilor necesare acestei operațiuni."

45 În al treilea rând, având în vedere situația financiară a FT în septembrie 2002 [considerentele (40)-(49) ale deciziei atacate] și, în special, comunicatele de presă ale autorităților franceze din 13 septembrie (a se vedea punctul 7 de mai sus) și din 2 octombrie 2002 (a se vedea punctul 8 de mai sus), agențiile de rating și-ar fi modificat aprecierea referitoare la gestiunea datoriei FT și ar fi constatat o creștere a încrederii pieței.

46 Astfel, Moody's ar fi modificat perspectiva datoriei FT de la negativ la stabil ca urmare a confirmării angajamentului statului francez în susținerea FT, într-un comunicat de presă din 13 septembrie 2002 [considerentul (52) și nota de subsol nr. 45 din decizia atacată], cu următorul cuprins:

„Încrederea Moody's a fost întărită de declarația guvernului [francez], care, încă o dată, a confirmat puternica sa susținere pentru [FT]. Chiar dacă preocuparea Moody's referitoare la nivelul global al riscului financiar și, mai precis, referitoare la situația fragilă a lichidităților [FT] continuă să existe, Moody's a devenit mai încrezătoare că guvernul francez [va susține FT] dacă [aceasta] ar întâmpina dificultăți în rambursarea datoriei sale."

47 Totodată, la 17 decembrie 2002, S & P ar fi precizat, pe de o parte, că, începând din iulie 2002, susținerea autorităților franceze reprezentase un factor cheie pentru menținerea ratingului FT la nivelul de investiție sigură. Pe de altă parte, că anunțul autorităților franceze referitor la împrumutul din partea acționarilor și la angajamentul acestora de a subscrie, proporțional cu participarea lor în capitalul FT, la o operațiune de recapitalizare de 15 miliarde de euro ar fi constituit dovada acestei susțineri și a unei protecții semnificative a creditorilor FT [considerentul (58) și notele de subsol nr. 52 și 53 din decizia atacată].

48 Comisia a constatat în plus că, în urma majorării capitalului FT în februarie și în martie 2003, agențiile de rating ar fi încetat să considere susținerea statului francez ca un element cheie al ratingului FT, susținere care părea încă importantă pentru S & P la 17 decembrie 2002 și pentru Moody's în februarie 2003. Astfel, Moody's ar fi declarat [considerentul (61) și nota de subsol nr. 54 din decizia atacată]:

„Guvernul francez și-a afirmat constant susținerea față de [FT] și intenția sa de a acorda un sprijin financiar în cazul în care ar fi necesar pentru a face față potențialelor probleme de lichiditate. Această susținere a fost evidențiată prin punerea la dispoziție […] a unei linii de credit de 9 miliarde de euro în favoarea [FT] pentru o perioadă de 18 luni, incluzând dobânzi, dar care este rambursabilă numai în acțiuni ale [FT]. Moody's include susținerea statului [francez] în ratingul său Baa3 […] [R]iscul financiar legat de îndatorarea considerabilă a [FT] nu corespunde calității sale de investiție (care este compensată prin bune performanțe operaționale și prin susținerea implicită a guvernului francez)."

49 De altfel, ratingul acordat FT de S & P, la 14 mai 2003, cu alte cuvinte, după majorarea capitalului acesteia, s-ar fi întemeiat în mod clar pe datele financiare ale FT [considerentul (61) și nota de subsol nr. 54 din decizia atacată].

50 Potrivit considerentului (247) al deciziei atacate, printre altele, un raport din 20 februarie 2003 al Global Equity Research ar fi confirmat faptul că numai în urma declarațiilor autorităților franceze, piața de capital ar fi permis FT să se refinanțeze în condiții corespunzătoare. Potrivit acestui raport, „[p]roblemele imediate de lichiditate

sunt rezolvate: după anticiparea participării sale la majorarea de capital de 15 miliarde de euro sub forma unei linii de credit de 9 miliarde de euro, FT a putut din nou să aibă acces la piața de obligațiuni pentru a-și reduce dificultățile imediate de lichiditate".

D — *Obiectul deciziei atacate*

51 În titlul 6, „Obiectul prezentei decizii", din decizia atacată, Comisia a amintit mai întâi obiectul notificării efectuate de Republica Franceză, care privea un proiect de împrumut din partea acționarilor, destinat să fie pus în aplicare în cadrul planului Ambiție 2005. Aceasta a arătat în continuare că, „[p]entru a se pronunța cu privire la conformitatea măsurilor în cauză cu tratatul, [examinase] evenimentele legate de notificarea acestui proiect, printre care declarațiile guvernului din iulie-decembrie 2002", și că „măsurile notificate nu [puteau] fi examinate fără a lua în considerare declarațiile [menționate]". Astfel, prin aceste declarații, autoritățile franceze și-ar fi manifestat voința de a lua măsurile adecvate pentru a rezolva problemele financiare ale FT. Proiectul de împrumut din partea acționarilor ar constitui materializarea intențiilor lor exprimate anterior. Din punct de vedere material, nu ar exista niciun motiv juridic pentru a limita examinarea faptelor relevante numai la faptele pe care statul francez a decis să le evoce în notificare. Noțiunea de ajutor ar fi o noțiune obiectivă, întemeiată pe realitatea economică. Ar rezulta din aceasta că, în cazul în care Comisia are cunoștință de fapte anterioare care sunt obiectiv relevante, aceasta trebuie să le includă în analiza sa [considerentul (185) al deciziei atacate]. Comisia a adăugat că a indicat, în considerentul (70) și în nota de subsol nr. 40 din decizia de deschidere, că declarațiile efectuate începând cu luna iulie 2002 puteau constitui elemente care să fie luate în considerare în cadrul cercetării sale (nota de subsol nr. 105 din decizia atacată).

52 În considerentul (186) și următoarele ale deciziei atacate, Comisia a rezumat abordarea sa după cum urmează:

„(186) În speță, Comisia constată că măsurile din decembrie 2002, care au făcut obiectul notificării, fuseseră precedate de mai multe declarații și măsuri ale autorităților franceze efectuate începând cu luna iulie [2002]. Pe de o parte, aceste declarații și măsuri permit o mai bună înțelegere a rațiunilor și a conținutului măsurilor din decembrie [2002]. Pe de altă parte, aceste declarații și măsuri prealabile avuseseră cu siguranță un impact asupra percepției pe care o aveau piețele și actorii economici cu privire la situația FT în luna decembrie [2002]. Comportamentul actorilor economici fiind el însuși influențat de comportamentul statului, acesta nu constituie un parametru obiectiv pentru a aprecia apoi comportamentul statului. Aceste intervenții prealabile trebuie, așadar, să fie luate în considerare cu ocazia analizei prezenței unor ajutoare în măsurile din decembrie.

(187) Astfel, declarațiile și măsurile succesive ale autorităților franceze începând cu luna iulie 2002 pot fi analizate ca un ansamblu al cărui moment de concretizare ar fi măsurile din decembrie [2002] (punerea la dispoziție a unui împrumut de către acționari), măsuri care erau cele ce fuseseră notificate […]

(188) Analiza prezentei cauze sugerează la prima vedere un decalaj temporar între avantajele întreprinderii, care ar fi fost deosebit de evidente în luna iulie [2002], și angajarea potențială de resurse de stat, care pare mai clar stabilită în luna decembrie [2002]. Astfel, declarațiile ministrului economiei […] ar putea fi calificate ca ajutor, în măsura în care astfel de declarații au avut în mod clar un efect asupra piețelor și au conferit un avantaj [FT]. Nu ar fi însă ușor de determinat fără urmă de îndoială dacă declarația [din 12] iulie 2002 e[ra] de natură să angajeze cel puțin potențial resurse de stat. În această privință, Comisia a analizat numeroase argumente juridice destinate să demonstreze,

pe de o parte, că asemenea declarații publice erau echivalente cu o garanție de stat din punct de vedere juridic și, pe de altă parte, că acestea puneau în joc reputația statului, cu costuri economice în caz de nerespectare. În ansamblul [lor], aceste elemente ar putea fi concepute ca riscând efectiv să pună în pericol resurse de stat (fie prin angajarea răspunderii statului față de investitori, fie prin creșterea costurilor operațiunilor viitoare ale statului). Teza potrivit căreia declarația [din 12] iulie 2002 ar fi [un ajutor] este, așadar, o teză inovatoare, dar care probabil nu este lipsită de temei.

(189) Cu toate acestea, Comisia nu dispune în speță de elemente suficiente pentru a dovedi irefutabil prezența unui ajutor în temeiul acestei teze inovatoare. În schimb, aceasta apreciază că poate stabili prezența unor elemente de ajutor urmând o abordare mai tradițională, pornind de la măsurile din decembrie care făcuseră obiectul notificării.

(190) Astfel, pe de o parte, prezența unei angajări de resurse de stat este clară în luna decembrie [2002]. Pe de altă parte, prezența unui avantaj pentru [FT] în luna decembrie este de asemenea evidentă dacă se ține seama de impactul declarațiilor și al măsurilor prealabile asupra piețelor.

(191) În această privință, «principiul investitorului privat în economia de piață» nu poate fi utilizat pentru a justifica această intervenție din decembrie [2002], cum pretind autoritățile franceze, întrucât comportamentele actorilor economici în decembrie erau în mod clar influențate de acțiunile și de declarațiile prealabile ale guvernului efectuate începând cu luna iulie [2002]. Dacă pot exista îndoieli că declarațiile [efectuate începând] cu luna iulie [2002] erau suficient de concrete pentru a constitui ele însele ajutoare, nu există nicio îndoială că asemenea declarații erau mai mult decât suficiente pentru a «contamina» percepția piețelor și [a influența] comportamentul ulterior al actorilor economici. Dacă aceasta este situația, acest comportament al actorilor economici nu poate fi considerat un element de comparație neutru pentru a aprecia

apoi comportamentul statului [francez]. Prezumția întemeiată pe «principiul investitorului privat în economia de piață» nu poate, așadar, să se sprijine pe situația pieței astfel cum se prezenta aceasta în decembrie [2002], ci ar trebui în mod logic să se întemeieze pe o situație a pieței necontaminată de impactul declarațiilor prealabile."

E — *Aplicarea articolului 87 alineatul (1) CE și a principiului investitorului privat avizat în economia de piață*

53 În titlul 7, „Aprecierea măsurii în cauză în raport cu articolul 87 alineatul (1) [CE]", din decizia atacată, Comisia a arătat [considerentul (194) al deciziei atacate] printre altele următoarele:

„[Î]mprumutul din partea acționarilor (care constituie anticiparea participării statului [francez] la recapitalizarea [FT]) acordă un avantaj în favoarea FT, deoarece îi permite acesteia să își sporească mijloacele de finanțare și să liniștească piața în ceea ce privește capacitatea sa de a face față scadențelor sale. Deși [contractul] de împrumut [din partea acționarilor] nu a fost niciodată semnat, aparența dată pieței cu privire la existența acestui împrumut este de natură să confere un avantaj FT, întrucât piața a considerat că situația financiară a [FT] era mai solidă […] Aceasta ar fi putut [influența] condițiile de împrumutare a FT."

54 Comisia a constatat în continuare [considerentul (195) al deciziei atacate] următoarele:

„[F]aptul că un avantaj rezultă din acordarea unui angajament de stat care antrenează un transfer de resurse potențial, dar nu imediat, nu exclude ca acest avantaj să fie acordat prin intermediul unor resurse de stat. «În această privință, trebuie arătat […] că, potrivit unei jurisprudențe constante, nu este necesar să se stabilească, în toate cazurile, că a avut loc un transfer de resurse de stat pentru ca avantajul acordat uneia sau mai multor întreprinderi să poată fi considerat un ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE» [nota de subsol nr. 113: Hotărârea Curții din 16 mai 2002, Franța/Comisia, C-482/99, Rec., p. I-4397, punctul 36; a se vedea de asemenea Hotărârea Curții din 15 martie 1994, Banco Exterior de España, C-387/92, Rec., p. I-877, punctul 14, și Hotărârea Curții din 19 mai 1999, Italia/Comisia, C-6/97, Rec., p. I-2981, punctul 16]. Astfel, chiar un avantaj acordat prin intermediul unei potențiale sarcini suplimentare pentru stat constituie un ajutor de stat dacă afectează concurența și schimburile comerciale dintre statele membre [nota de subsol nr. 114: Hotărârea Curții din 1 decembrie 1998, Ecotrade, C-200/97, Rec., p. I-7907, punctul 43, și Hotărârea Tribunalului din 13 iunie 2000, EPAC/Comisia, T-204/97 și T-270/97, Rec., p. II-2267, punctul 80]."

55 O astfel de „potențială sarcină suplimentară" asupra resurselor de stat ar fi „fost creată prin anunțarea punerii la dispoziție a împrumutului din partea acționarilor, însoțită de realizarea condițiilor prealabile acestei puneri la dispoziție […], aparența dată pieței că acest împrumut fusese efectiv pus la dispoziție […] și, în cele din urmă, prin transmiterea contractului de împrumut parafat și semnat de ERAP către FT". Chiar dacă acest contract nu a fost semnat niciodată de FT, aceasta nu ar însemna însă că nu a avut loc o angajare potențială de resurse de stat. Potrivit Comisiei, pe de o parte, „în măsura în care acest document constituia o ofertă contractuală și câtă vreme aceasta nu a fost revocată, FT ar fi putut semna în orice moment, acordându-și astfel dreptul de a obține imediat plata sumei de 9 miliarde de euro", și, pe de altă parte, „[s]tatul [francez], care nu putea ignora acest lucru, trebuia, prin urmare, să țină la dispoziția FT, prin intermediul ERAP, cuantumul resurse[lor] corespunzătoare" [considerentul (196) al deciziei atacate]. Comisia trebuia, așadar, să examineze dacă avantajul astfel acordat FT respecta principiul investitorului privat avizat și dacă acesta afecta

concurența și schimburile comerciale dintre statele membre [considerentul (197) al deciziei atacate].

56 După ce a constatat că avantajul acordat FT denatura sau amenința să denatureze concurența și era de natură să afecteze schimburile comerciale dintre statele membre [considerentele (198)-(201) ale deciziei atacate], Comisia a examinat, în titlul 8, „Principiul investitorului privat avizat în economia de piață", din decizia atacată, dacă principiul menționat fusese respectat, ținând seama de ansamblul declarațiilor efectuate de autoritățile franceze în lunile anterioare proiectului de împrumut din partea acționarilor [considerentul (202) și următoarele ale deciziei atacate].

57 Având în vedere declarația din 12 iulie 2002 (a se vedea punctul 4 de mai sus) și comunicatele de presă ale autorităților franceze din 13 septembrie, din 2 octombrie și din 4 decembrie 2002 (a se vedea punctele 7, 8 și 11 de mai sus), Comisia a concluzionat, în esență, că, „[î]n ansamblul lor, aceste declarații [puteau] fi considerate că au făcut publică intenția statului [francez] potrivit căreia, dacă [FT] ar avea probleme de finanțare sau dificultăți financiare, [acesta] va face ceea ce este necesar pentru a le depăși" și că reprezintă o manifestare a angajamentului său în această privință. Astfel, aceste declarații publice, repetate, concordante și imputabile statului francez ar fi suficient de clare, de precise și de ferme pentru a reflecta în mod credibil angajamentul necondiționat al acestuia, în special în privința comunității financiare și industriale, care le-ar fi înțeles astfel [considerentele (206)-(213) și (217) ale deciziei atacate]. În plus, pe lângă aceste declarații publice, autoritățile franceze ar fi contactat de asemenea „principalii actori ai pieței", precum S & P (a se vedea punctele 35 și 37 de mai sus), pentru a-i informa cu privire la intențiile lor și pentru a reda rapid încredere pieței, prevenind astfel degradarea ratingului datoriei FT la nivelul „junk bond" [considerentul (212) al deciziei atacate].

58 Astfel de declarații ar fi pe deplin susceptibile de a fi considerate credibile de piață și ar crea, în consecință, o așteptare din partea acesteia din urmă, potrivit căreia statul francez „va face tot ce este necesar pentru a rezolva orice dificultate financiară a FT". Potrivit Comisiei, „[d]acă statul [francez] nu ar fi onorat această așteptare, aceasta ar

fi afectat direct reputația sa în calitate de proprietar, acționar sau gestionar de întreprinderi cotate sau necotate, precum și în calitate de emitent de obligațiuni pentru a finanța datoria publică". Astfel, aceste declarații ar evidenția o strategie bazată pe reputația statului [considerentul (217) al deciziei atacate]. În consecință, aceste elemente ar putea „fi considerate că riscă efectiv să pună în pericol resurse de stat", iar „[t]eza potrivit căreia declarațiile efectuate [începând cu] luna iulie 2002 ar fi ajutoare este […] o teză inovatoare, dar care probabil nu este lipsită de temei" [considerentul (218) al deciziei atacate].

59 În considerentul (219) al deciziei atacate, Comisia a ajuns însă la concluzia că „nu poate stabili în mod irefutabil prezența unor ajutoare pe această bază". Aceasta a considerat „în schimb că poate demonstra existența unor elemente de ajutor într-un mod mai tradițional începând cu măsurile din decembrie 2002, care făcuseră obiectul unei notificări". În această privință, ar fi suficient „să se stabilească faptul că declarațiile prealabile au avut un impact real asupra percepției piețelor în decembrie, fără a fi necesară calificarea acestor declarații […] ca fiind ele însele ajutoare de stat".

60 Sprijinindu-se în special pe raportul din 28 aprilie 2004, care constata o creștere anormală și care nu poate fi neglijată a valorii acțiunilor (într-un interval cuprins între 37,8 % și 43,8 %) și a obligațiunilor FT (într-un interval cuprins între 3,2 % și 9,7 %) în urma declarației din 12 iulie 2002, pe comunicatul de presă al S & P din aceeași zi (a se vedea punctul 35 de mai sus), precum și pe raportul Deutsche Bank din 22 iulie 2002 (a se vedea punctul 37 de mai sus), Comisia a concluzionat că „piața consider[ase] aceste declarații ca fiind o strategie de angajare credibilă a statului [francez] în susținerea FT" [considerentele (220)-(222) ale deciziei atacate].

61 Astfel, declarațiile autorităților franceze ar fi fost determinante pentru menținerea ratingului FT la nivelul de investiție sigură, în condițiile în care un rating „junk bond" ar fi făcut împrumutul din partea acționarilor mai improbabil și cu siguranță mai oneros

[considerentul (225) *in fine* al deciziei atacate]. În acest sens, decizia autorităților franceze de a anticipa recapitalizarea FT prin acordarea unei linii de credit ar constitui o materializare a declarațiilor lor [considerentul (226) al deciziei atacate].

62 Potrivit Comisiei, nu este determinant că operațiunea de recapitalizare a FT, realizată în aprilie 2003, a fost un succes și că împrumutul din partea acționarilor nu a fost niciodată executat. În cadrul aplicării criteriului investitorului privat avizat, trebuie să se aibă în vedere elementele de care dispune investitorul la momentul luării deciziei sale de a investi. Prin urmare, succesul acestei operațiuni în aprilie 2003 nu poate fi luat în considerare pentru a aprecia comportamentul statului francez în decembrie 2002. Pe de altă parte, în măsura în care declarațiile autorităților franceze au avut o influență asupra pieței și asupra comportamentului actorilor economici, Comisia nu ar fi „în măsură să se bazeze pe comportamentul celorlalți actori economici pentru a aprecia comportamentul statului și a aplica astfel criteriul concomitenței". Potrivit Comisiei, „[a]stfel, declarațiile statului [francez] potrivit cărora acesta ar face ceea ce este necesar pentru a permite [FT] să depășească problemele sale de finanțare, intervenite în iulie și apoi repetate, denaturează criteriul concomitenței în măsura în care investitorii privați nu pot nici în acest caz să fie priviți ca fiind influențați numai de situația [FT], și aceasta indiferent dacă aceste declarații [constituie sau nu] un ajutor de stat". Aplicarea principiului investitorului privat avizat nu s-ar putea sprijini pe situația pieței în decembrie 2002, ci ar trebui în mod logic să se întemeieze „pe situația unei piețe necontaminate de declarațiile și de intervențiile prealabile" [considerentul (227) al deciziei atacate].

63 Or, „s-ar părea" că, atunci când sunt examinate în contextul situației anterioare lunii iulie 2002, cu alte cuvinte, în raport cu criza financiară și de încredere care a lovit FT la acel moment și în absența oricărei măsuri și declarații a autorităților franceze, deciziile de investiții în cauză nu respectă principiul investitorului privat avizat [considerentul (228) al deciziei atacate]. În aceste condiții, ar fi „improbabil că un investitor privat ar fi făcut, începând din luna iulie 2002, declarații [asemănătoare] celor

făcute de guvernul francez, susceptibile, din punct de vedere pur economic, să angajeze serios credibilitatea și reputația sa și, din punct de vedere juridic, chiar să îl oblige începând de la această dată să susțină financiar [FT] în orice situație". Astfel, un asemenea investitor și-ar fi asumat singur și fără nicio compensație un risc foarte mare în privința FT. Or, chiar și un acționar de referință, care deținea aceleași informații ca acelea pe care le dețineau autoritățile franceze la acea dată, nu ar fi făcut declarații de susținere în favoarea FT în iulie 2002 fără a efectua în prealabil un audit aprofundat al situației sale financiare și al măsurilor de redresare necesare pentru a putea aprecia dimensiunea riscului pe care l-ar implica un asemenea demers. În orice caz, un asemenea acționar de referință ar fi avut nevoie de participarea piețelor financiare pentru a redresa situația FT. Or, piețele menționate „nu păreau, la acea dată, dispuse să investească sau să acorde mult credit FT" [considerentul (229) al deciziei atacate].

64 Din cele de mai sus ar rezulta că „[criteriul] investitorului privat avizat în economia de piață nu [era] îndeplinit" și că, „[p]rin urmare, avantajul conferit FT prin proiectul de acordare a împrumutului din partea acționarilor – examinat în lumina declarațiilor și a intervențiilor prealabile ale autorităților franceze – [era] un ajutor de stat, chiar dacă amploarea avantajului [era] dificil de calculat" [considerentul (230) al deciziei atacate].

F — *Compatibilitatea ajutorului în cauză cu piața comună*

65 În titlul 9, „Compatibilitatea ajutorului", din decizia atacată, Comisia a arătat că, pe de o parte, FT trebuia considerată întreprindere în dificultate în sensul punctelor 4-6 din Comunicarea Comisiei referitoare la Liniile directoare privind ajutorul de stat pentru salvarea și restructurarea întreprinderilor aflate în dificultate (JO 1999, C 288, p. 2) și că, pe de altă parte, măsurile de ajutor în cauză nu puteau fi considerate ajutoare

pentru salvarea și restructurarea unor întreprinderi aflate în dificultate, întrucât nu îndeplineau condițiile de autorizare prevăzute de aceste linii directoare [considerentele (231)-(255) ale deciziei atacate]. În temeiul articolului 87 alineatul (3) litera (c) CE și al liniilor directoare menționate anterior, aceasta a concluzionat, așadar, că măsurile respective erau incompatibile cu piața comună [considerentul (256) al deciziei atacate].

G — *Recuperarea ajutorului în cauză*

66 În titlul 10, „Recuperarea ajutorului", din decizia atacată, Comisia a declarat că se află în imposibilitatea de a realiza, în acest stadiu, o cuantificare precisă a ajutoarelor în cauză în scopul recuperării lor conform articolului 14 din Regulamentul nr. 659/1999 [considerentele (257)-(259) ale deciziei atacate].

67 Potrivit Comisiei, „[î]n pofida tuturor eforturilor sale, [aceasta] nu [ar fi] fost în măsură să obțină o evaluare rezonabilă a impactului financiar «net» al măsurilor notificate, care ar trebui stabilit pe baza unui calcul teoretic care izolează efectele declarațiilor și ale actelor imputabile statului [francez] de orice alt eveniment care ar fi putut exercita o influență asupra situației FT sau asupra modului în care au perceput piețele această situație". Aceasta a adăugat că „nu p[ărea] posibilă nici integrarea în decizia [atacată] a unor parametri de calcul suficient de preciși pentru a putea fi efectuat calculul definitiv în faza de executare a deciziei [atacate]". Comisia a concluzionat că, „[î]n aceste împrejurări speciale, respectarea dreptului la apărare al statului membru ar putea constitui un obstacol în calea recuperării, conform articolului 14 alineatul (1) din Regulamentul […] nr. 659/1999, potrivit căruia «Comisia nu solicită recuperarea

ajutorului în cazul în care aceasta ar contraveni unui principiu general de drept comunitar»" [considerentul (261) al deciziei atacate].

68 Potrivit Comisiei, această concluzie este justificată şi în raport cu principiul protecţiei încrederii legitime a beneficiarilor ajutorului [considerentul (262) al deciziei atacate]. În această privinţă, în considerentele (263) şi (264) ale deciziei atacate, aceasta a precizat următoarele:

„(263) Comisia a luat în considerare declaraţiile guvernului [francez] în aprecierea sa cu privire la conformitatea măsurii în cauză cu normele privind ajutoarele de stat. Analizat izolat, proiectul de împrumut din partea acţionarilor ar fi fost probabil considerat ca neconstituind un ajutor în sensul tratatului. Cu toate acestea, Comisia a ajuns la concluzia că declaraţiile avuseseră ca efect readucerea încrederii pe piaţă în ceea ce priveşte [FT], excluzând astfel aplicarea principiului investitorului privat avizat şi făcând din proiectul de împrumut din partea acţionarilor materializarea ajutorului acordat FT. Comisia recunoaşte că este pentru prima dată când trebuie să analizeze dacă acest tip de comportament constituie un ajutor. În măsura în care ajutorul depinde, în consecinţă, de comportamente care au precedat notificarea proiectului de împrumut [din partea acţionarilor], un operator diligent ar fi putut avea încredere în legitimitatea comportamentului statului membru în cauză, care, la rândul său, notificase în mod corespunzător proiectul de împrumut. Astfel cum a arătat avocatul general [M.] Darmon în Concluziile sale [prezentate în cauza în care s-a pronunţat Hotărârea Curţii din 20 septembrie 1990, Comisia/Germania (C-5/89, Rec., p. I-3437)], «nu pot fi ignorate ezitările pe care le pot avea anumite întreprinderi, confruntate cu forme „atipice" de ajutoare, cu privire la necesitatea sau la lipsa necesităţii de a le notifica».

(264) În concluzie, Comisia constată că FT a putut avea în mod legitim încrederea că comportamentele [Republicii Franceze] nu constituiau un ajutor de stat. În

lumina celor de mai sus, Comisia consideră că, în speță, dispunerea recuperării ajutorului ar fi contrară principiilor generale ale dreptului comunitar."

Procedura și concluziile părților

I — *Cauzele T-425/04 și T-444/04*

69 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 13 octombrie 2004, Republica Franceză a introdus acțiunea înregistrată cu numărul T-425/04.

70 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 5 noiembrie 2004, FT a introdus acțiunea înregistrată cu numărul T-444/04.

71 Republica Franceză și FT solicită Tribunalului:

— anularea deciziei atacate;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

72 Comisia solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunilor ca inadmisibile;

— în subsidiar, respingerea acțiunilor ca nefondate;

— obligarea Republicii Franceze și a FT la plata cheltuielilor de judecată.

73 Prin cererea depusă la grefa Tribunalului la 25 octombrie 2007, societățile Bouygues au solicitat să intervină în cauza T-444/04 în susținerea concluziilor Comisiei.

74 Printr-un act depus la grefa Tribunalului la 20 noiembrie 2007, Comisia a indicat că nu avea obiecțiuni împotriva admiterii intervenției societăților Bouygues în susținerea concluziilor sale. Aceasta a precizat totuși că se va pronunța ulterior cu privire la coerența argumentelor prezentate de societățile Bouygues în cadrul acestei intervenții în raport cu cele pe care acestea le-au prezentat în susținerea acțiunii lor în cauza T-450/04 (a se vedea punctul 78 și următoarele de mai jos).

75 Printr-un act depus la grefa Tribunalului la 21 noiembrie 2007, FT a solicitat Tribunalului să declare inadmisibilă această cerere de intervenție și să oblige societățile Bouygues la plata cheltuielilor de judecată și, în subsidiar, să limiteze această intervenție la procedura orală.

76 Printr-un act depus la grefa Tribunalului la 4 decembrie 2007, FT a solicitat aplicarea unui tratament confidențial în privința societăților Bouygues cu privire la anumite elemente cuprinse în cererea introductivă și în replica depusă în cadrul cauzei T-444/04.

77 Prin Ordonanța din 30 ianuarie 2008, președintele Camerei a treia a Tribunalului a admis intervenția societăților Bouygues în cadrul procedurii orale a cauzei T-444/04 în susținerea concluziilor Comisiei și a dispus comunicarea către interveniente a unei

versiuni provizorii neconfidențiale a raportului de ședință, amânând decizia cu privire la temeinicia cererii de tratament confidențial a FT. Niciuna dintre părți nu a ridicat obiecții cu privire la conținutul acestei versiuni neconfidențiale a raportului de ședință.

II — *Cauza T-450/04*

78 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 9 noiembrie 2004, societățile Bouygues au introdus acțiunea înregistrată cu numărul T-450/04.

79 Societățile Bouygues solicită Tribunalului:

— anularea deciziei atacate;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

80 Comisia solicită Tribunalului:

— respingerea cererii de anulare a articolului 1 din decizia atacată ca inadmisibilă și, în subsidiar, ca nefondată;

— respingerea cererii de anulare a articolului 2 din decizia atacată ca nefondată;

— obligarea societăților Bouygues la plata cheltuielilor de judecată.

81 Prin acte depuse la grefa Tribunalului la 25 și la 29 martie 2005, FT și Republica Franceză au solicitat să intervină în cauza T-450/04 în susținerea concluziilor Comisiei. Prin Ordonanța din 25 mai 2005, președintele Camerei a treia a Tribunalului a admis aceste intervenții. Intervenientele au depus memorii în intervenție, iar societățile Bouygues și Comisia au depus observații cu privire la aceste memorii în termenele acordate.

82 Republica Franceză solicită Tribunalului:

— respingerea cererii de anulare a articolului 2 din decizia atacată ca nefondată;

— obligarea societăților Bouygues la plata cheltuielilor de judecată.

83 FT solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunii ca nefondată;

— obligarea societăților Bouygues la plata cheltuielilor de judecată.

III — *Cauza T-456/04*

84 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 12 noiembrie 2004, AFORS a introdus acțiunea înregistrată cu numărul T-456/04.

85 AFORS solicită Tribunalului:

— anularea articolului 2 din decizia atacată;

— obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.

86 Comisia solicită Tribunalului:

— respingerea cererii de anulare a articolului 1 din decizia atacată ca inadmisibilă;

— respingerea cererii de anulare a articolului 2 din decizia atacată ca nefondată;

— obligarea AFORS la plata cheltuielilor de judecată.

87 Prin acte depuse la grefa Tribunalului la 25 și la 29 martie 2005, FT și Republica Franceză au solicitat să intervină în cauza T-456/04 în susținerea concluziilor Comisiei. Prin Ordonanțele din 12 și din 15 mai 2005, președintele Camerei a treia a Tribunalului a admis aceste intervenții. Intervenientele au depus memorii în intervenție, iar AFORS a depus observații cu privire la aceste memorii în termenele acordate.

88 Republica Franceză solicită Tribunalului:

— respingerea acțiunii;

— obligarea AFORS la plata cheltuielilor de judecată.

89 FT solicită Tribunalului:

— respingerea cererii de anulare a articolului 1 din decizia atacată ca inadmisibilă;

— respingerea cererii de anulare a articolului 2 din decizia atacată ca nefondată;

— obligarea AFORS la plata cheltuielilor de judecată.

IV — *Măsuri de organizare a procedurii, trimiterea la un complet extins şi reunire*

90 Prin scrisoarea din 11 decembrie 2007, în temeiul măsurilor de organizare a procedurii prevăzute la articolul 64 din Regulamentul de procedură al Tribunalului referitoare la cauzele T-425/04, T-444/04 şi T-450/04, Tribunalul, pe de o parte, a solicitat Comisiei să depună anumite documente şi, pe de altă parte, a adresat în scris întrebări Republicii Franceze, FT şi Comisiei, invitându-le să răspundă în scris. Aceste părţi au dat curs acestor măsuri de organizare a procedurii în termenele acordate.

91 La 13 februarie 2008, în temeiul articolului 14 din Regulamentul de procedură al Tribunalului, la propunerea Camerei a treia, Tribunalul a decis, după ascultarea părţilor potrivit articolului 51 din regulamentul amintit, să trimită cele patru cauze în faţa unui complet de judecată extins.

92 Printr-un act depus la grefa Tribunalului la 15 aprilie 2008, în cauza T-450/04, societăţile Bouygues au solicitat reunirea cauzelor T-425/04, T-444/04, T-450/04 şi

T-456/04 în temeiul articolului 50 alineatul (1) din Regulamentul de procedură. Celelalte părți în aceste cauze au prezentat observații cu privire la această cerere în termenele acordate.

93 Printr-un act depus la grefa Tribunalului la 14 mai 2008, FT a solicitat, în temeiul articolului 50 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, tratamentul confidențial în privința celorlalte părți din cauzele T-425/04, T-450/04 și T-456/04 pentru anumite elemente cuprinse în cererea introductivă și în replică, precum și pentru anumite anexe la cererea introductivă depuse în cauza T-444/04 și a prezentat o versiune neconfidențială a acestor acte de procedură.

94 Prin Ordonanța președintelui Camerei a treia extinse a Tribunalului din 17 februarie 2009, cauzele T-425/04, T-444/04, T-450/04 și T-456/04 au fost conexate pentru buna desfășurare a procedurii orale și în vederea pronunțării hotărârii, conform articolului 50 din Regulamentul de procedură. În plus, președintele Camerei a treia extinse a dispus ca, pe de o parte, consultarea actelor de procedură în cauzele conexate să fie limitată la versiunile neconfidențiale ale înscrisurilor și, pe de altă parte, ca o versiune provizorie neconfidențială a rapoartelor de ședință să fie comunicată părților, amânând totodată decizia cu privire la cererea de tratament confidențial a FT. Niciuna dintre părți nu a formulat obiecții în această privință.

V — *Procedura orală*

95 Pe baza raportului judecătorului raportor, Tribunalul (Camera a treia extinsă) a decis deschiderea procedurii orale.

96 Pledoariile părților și răspunsurile acestora la întrebările adresate oral de Tribunal au fost ascultate în ședința din 21 aprilie 2009.

97 Cu ocazia ședinței, Comisia a renunțat la primul capăt de cerere din cauza T-456/04, prin care solicita Tribunalului respingerea ca inadmisibilă a cererii AFORS de anulare a articolului 1 din decizia atacată, luându-se act despre aceasta în procesul-verbal al ședinței.

În drept

I — *Cu privire la cererea de anulare a articolului 1 din decizia atacată*

A – *Cu privire la cauzele de inadmisibilitate invocate în cauzele T-425/04, T-444/04, T-450/04 și T-456/04*

1. Argumentele părților

98 Comisia susține că acțiunile în cauzele T-425/04 și T-444/04, precum și cererea de anulare a articolului 1 din decizia atacată în cauza T-450/04 sunt inadmisibile din cauza lipsei interesului de a exercita acțiunea.

99 În ceea ce privește acțiunile Republicii Franceze și FT, Comisia susține că acestor reclamante li s-a dat satisfacție și că nu ar avea interes ca decizia atacată să fie anulată în ansamblul său, în condițiile în care, chiar dacă această decizie declara ajutorul în cauză incompatibil cu piața comună, aceasta nu ar dispune recuperarea acestuia.

100 Deși un stat membru este un reclamant privilegiat în sensul tratatului și nu este obligat să demonstreze că actul în litigiu produce efecte în privința sa, acesta ar trebui totuși să aibă un interes născut și actual ca acest act să fie anulat. În consecință, un stat membru nu poate introduce o acțiune decât împotriva actelor care sunt prejudiciabile pentru el, respectiv împotriva celor care sunt de natură să modifice în mod grav situația sa juridică. În plus, pentru a stabili dacă un act produce efecte juridice, ar trebui să se examineze conținutul acestuia. Aceste condiții s-ar aplica de asemenea, cu atât mai mult, oricărui al reclamant, precum FT și societățile Bouygues.

101 În ceea ce privește acțiunea societăților Bouygues, Comisia arată că, în cadrul primului lor motiv de anulare, acestea se alătură raționamentului prezentat, printre altele, până la considerentul (219) din decizia atacată. În realitate, acestea nu ar ataca decizia menționată în măsura în care această decizie califică măsurile notificate ca fiind ajutor de stat, această calificare fiind în interesul lor și corespunzând dorințelor lor. Acestea ar contesta-o numai în măsura în care Comisia nu a constatat că declarațiile efectuate începând cu luna iulie 2002 constituiau în ansamblul lor sau separat ajutoare de stat. Articolul 1 din decizia atacată ar da astfel satisfacție societăților Bouygues, iar acestea nu ar putea justifica un interes născut și actual ca decizia să fie anulată.

102 Potrivit Comisiei, numai dispozitivul unui act este susceptibil să producă efecte juridice și, în consecință, să cauzeze un prejudiciu. Aprecierile cuprinse în motivele deciziei atacate nu ar fi susceptibile, prin ele însele, să facă obiectul unei acțiuni în anulare și nu ar putea fi supuse controlului de legalitate al instanței comunitare decât dacă, în calitatea lor de motive ale unui act cauzator de prejudiciu, constituie baza necesară pentru dispozitivul acestui act. S-ar admite astfel că o decizie care dă satisfacție

reclamantului nu este de natură să îi cauzeze un prejudiciu, și aceasta fără a aduce atingere drepturilor terților interesați de a introduce o acțiune în anulare împotriva acestei decizii.

103 În această privință, Comisia amintește Ordonanța Curții din 28 ianuarie 2004, Țările de Jos/Comisia (C-164/02, Rec., p. I-1177, punctele 18-25), potrivit căreia este inadmisibilă, din cauza lipsei interesului de a exercita acțiunea, acțiunea unui stat membru destinatar al unei decizii în materia ajutoarelor de stat care îi este favorabilă în măsura în care declară anumite măsuri de ajutor ca fiind compatibile cu piața comună. Potrivit Curții, dispozitivul acelei decizii nu producea efecte juridice obligatorii susceptibile să afecteze interesele reclamantului, întrucât nu modifica în mod grav și vădit situația sa juridică. Desigur, situația care a condus la pronunțarea acelei ordonanțe era ușor diferită față de cea aflată la originea prezentului litigiu prin faptul că măsurile în favoarea FT au fost calificate ca fiind ajutoare incompatibile cu piața comună. Cu toate acestea, nu ar fi mai puțin adevărat că, pe de o parte, prin constatarea imposibilității de a cere recuperarea acestor ajutoare, decizia atacată ar da satisfacție Republicii Franceze și FT și, prin natura sa, nu ar fi susceptibilă nici să modifice situația juridică a acestora, nici să le creeze un prejudiciu. Pe de altă parte, în măsura în care articolul 1 din decizia atacată califică măsurile în favoarea FT ca fiind ajutoare incompatibile, acesta ar da satisfacție societăților Bouygues și nu ar fi susceptibil nici să le modifice situația juridică sau să le creeze un prejudiciu. Astfel, societățile Bouygues nu ar contesta acest dispozitiv, ci s-ar limita să solicite anularea aprecierii potrivit căreia numai împrumutul din partea acționarilor, plasat în contextul declarațiilor efectuate începând cu luna iulie 2002, constituie un ajutor de stat. În orice caz, aceste patru reclamante nu ar avea un interes născut și actual în soluționarea prezentului litigiu, situația juridică a acestora rămânând neschimbată în urma anulării articolului 1, independent de motivele care ar justifica o asemenea anulare.

104 Comisia, susținută de Republica Franceză, adaugă că, deși nu contestă interesul societăților Bouygues de a exercita acțiunea în vederea anulării articolului 2 din decizia atacată, consideră totuși că poziția acestora este contradictorie. Astfel, în ipoteza

temeiniciei cererii societăților Bouygues de anulare a articolului 1 din decizia atacată, Tribunalul nu ar putea să se pronunțe asupra cererii acestora de anulare a articolului 2 din decizia menționată. Într-o astfel de situație, împrumutul din partea acționarilor nu ar mai fi ajutorul vizat la articolul 1 care trebuie luat în considerare în vederea aplicării articolului 2 din decizia atacată. Această contradicție nu ar face decât să întărească teza Comisiei potrivit căreia contestarea de către societățile Bouygues a articolului 1 din decizia menționată este inadmisibilă.

105 Pe de altă parte, eventuala obligare a Republicii Franceze, întemeiată pe decizia atacată, de a notifica în viitor orice măsură de ajutor asemănătoare celei calificate ca fiind ajutor în speță nu ar determina, chiar dacă ar presupune o anumită sarcină procedurală, o modificare a situației sale juridice sau a celei a FT care să fie suficientă pentru recunoașterea interesului lor născut și actual de a exercita acțiunea. Această soluție ar fi confirmată prin Ordonanța Țările de Jos/Comisia, punctul 103 de mai sus, în care Curtea nu ar fi reținut un interes născut și actual al statului reclamant, chiar dacă acesta invocase acest argument. Astfel, dacă interesul pe care îl invocă un reclamant privește o situație juridică viitoare, acesta trebuie să demonstreze că atingerea adusă acestei situații se dovedește certă încă din momentul respectiv. De asemenea, în ipoteza în care o instanță națională ar fi în situația de a lua în considerare decizia atacată și ar avea îndoieli cu privire la conținutul acesteia, această instanță are posibilitatea de a sesiza Curtea cu o întrebare preliminară în temeiul articolului 234 CE, astfel încât, în orice caz, reclamanții nu ar fi în niciun fel privați, în cazul unui eventual litigiu, de posibilitatea de a-și valorifica drepturile în fața instanței naționale.

106 Comisia respinge argumentul FT potrivit căruia, din cauza deciziei atacate, ar risca să ramburseze ajutorul în litigiu, având în vedere, în special, acțiunile introduse în cauzele T-450/04 și T-456/04. În speță, simpla referire la acțiunile unor terți nu ar putea să justifice, prin ea însăși, interesul acestei reclamante de a exercita acțiunea. Potrivit Comisiei, pe de o parte, eventuale acțiuni la nivel național sunt pur ipotetice. Deși punerea în aplicare a măsurilor de ajutor a fost ilegală înainte de adoptarea deciziei atacate, care include decizia de a nu dispune recuperarea ajutorului în cauză, iar instanțele naționale ar fi obligate să protejeze drepturile justițiabililor, ar fi totuși cert

că, în speță, astfel de acțiuni nu au fost introduse anterior deciziei menționate. Pe de altă parte, în ceea ce privește acțiunile introduse în cauzele T-450/04 și T-456/04, Comisia precizează că, presupunând că acestea sunt întemeiate, numai o nouă decizie a Comisiei, adoptată în executarea hotărârii, conform articolului 233 CE, ar fi cauzatoare de prejudiciu pentru FT. Or, câtă vreme o asemenea decizie nu există, această reclamantă nu ar fi obligată să restituie un eventual ajutor incompatibil.

107 Comisia deduce din aceasta că acțiunile în anulare ale Republicii Franceze și FT introduse împotriva deciziei atacate în cauzele T-425/04 și T-444/04 sunt inadmisibile. În cauza T-450/04, aceasta solicită declararea ca inadmisibilă a cererii societăților Bouygues de anulare a articolului 1 din decizia menționată.

108 Republica Franceză, FT și societățile Bouygues solicită respingerea cauzelor de inadmisibilitate invocate de Comisie.

109 Societățile Bouygues apreciază că cererea lor de anulare a articolului 1 din decizia atacată este admisibilă în măsura în care acest articol, coroborat cu motivele care formează suportul său necesar, include în mod implicit, dar necesar, refuzul obligatoriu din punct de vedere juridic al Comisiei de a admite teza societăților Bouygues potrivit căreia declarațiile efectuate începând cu luna iulie 2002 constituiau ele însele ajutoare de stat.

110 În sfârșit, în ceea ce privește acțiunea introdusă de AFORS în cauza T-456/04, FT solicită declararea ca inadmisibilă a unei eventuale cereri de anulare a articolului 1 din decizia atacată. În această privință, AFORS precizează că acțiunea sa nu vizează decât articolul 2 din decizia menționată.

2. Aprecierea Tribunalului

a) Observații introductive

111 Trebuie să se constate, mai întâi, că, în cauzele T-425/04 și T-444/04, Comisia contestă interesul Republicii Franceze și al FT de a exercita acțiunea împotriva deciziei atacate în ansamblul său, fără a distinge, în această privință, între articolul 1 și articolul 2 ale acestei decizii. În cauza T-450/04, în schimb, Comisia face o asemenea distincție în măsura în care contestă numai interesul societăților Bouygues de a exercita acțiunea împotriva articolului 1 din decizia atacată, însă nu și interesul de a exercita acțiunea împotriva articolului 2 din această decizie.

112 Astfel, potrivit Comisiei, articolele 1 și 2 din decizia atacată constituie elemente detașabile în vederea unei anulări în parte.

113 Tribunalul consideră că, într-adevăr, aceasta este situația în speță.

114 Articolul 2 din decizia atacată, care constată că ajutorul declarat incompatibil cu piața comună la articolul 1 nu trebuie să facă obiectul unei recuperări, este susceptibil de o anulare separată, fără ca aceasta să implice o modificare a conținutului articolului 1 sau a motivelor care constituie suportul său esențial (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 27 iunie 2006, Parlamentul European/Consiliul, C-540/03, Rec., p. I-5769, punctele 27 și 28 și jurisprudența citată).

115 În plus, faptul că o eventuală anulare totală a articolului 1 din decizia atacată, în temeiul motivelor invocate de Republica Franceză și de FT, ar face în mod necesar caduc

articolul 2 nu pune în discuție caracterul separabil al acestui din urmă articol, această caducitate neavând influență asupra conținutului său și fiind independentă de faptul dacă acesta dispune sau nu dispune recuperarea. În plus, astfel cum societățile Bouygues au arătat cu ocazia ședinței, în ipoteza unei anulări în parte a articolului 1 din decizia atacată, în temeiul motivelor invocate de societățile Bouygues în cauza T-450/04, care ar lăsa să subziste constatarea unui ajutor incompatibil cu piața comună, articolul 2 ar fi în continuare susceptibil de o anulare separată.

116 În continuare, în ceea ce privește interesul de a exercita acțiunea, trebuie amintită jurisprudența constantă potrivit căreia o acțiune în anulare nu este admisibilă decât în măsura în care reclamantul, persoană fizică sau juridică, dovedește că are un interes născut și actual să obțină anularea actului atacat. Un astfel de interes presupune ca însăși anularea acestui act să poată avea consecințe juridice sau, potrivit unei alte formulări, ca acțiunea să fie susceptibilă, prin rezultatul său, să aducă un beneficiu persoanei care a formulat-o. Prin urmare, un act care dă în întregime satisfacție acestei persoane nu poate, prin definiție, să îi creeze un prejudiciu, iar această persoană nu are interes să solicite anularea acestuia (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 11 martie 2009, TF1/Comisia, T-354/05, Rep., p. II-471, punctele 84 și 85 și jurisprudența citată).

117 Acestea sunt principiile în raport cu care este necesar să se examineze dacă Republica Franceză, FT și societățile Bouygues au un interes de a obține anularea articolului 1 din decizia atacată.

b) Cu privire la interesul Republicii Franceze și al FT de a exercita acțiunea împotriva articolului 1 din decizia atacată

118 În primul rând, în ceea ce privește interesul Republicii Franceze de a exercita acțiunea, este necesar să se amintească faptul că tratatul face o distincție netă între dreptul de a formula o acțiune în anulare al instituțiilor și al statelor membre, pe de o parte, și cel al persoanelor fizice și juridice, pe de altă parte, dreptul de a contesta printr-o acțiune

în anulare legalitatea deciziilor Comisiei fiind conferit oricărui stat membru, fără ca exercitarea acestui drept să fie condiționată de justificarea unui interes de a exercita acțiunea. Prin urmare, pentru ca acțiunea pe care o introduce să fie admisibilă, un stat membru nu este obligat să demonstreze că un act al Comisiei pe care îl atacă produce efecte juridice în ceea ce îl privește (Ordonanța Curții din 27 noiembrie 2001, Portugalia/Comisia, C-208/99, Rec., p. I-9183, punctele 22 și 23, Hotărârea Tribunalului din 10 aprilie 2008, Țările de Jos/Comisia, T-233/04, Rep., p. II-591, punctul 37, și Hotărârea Tribunalului din 22 octombrie 2008, TV 2/Danmark și alții/Comisia, T-309/04, T-317/04, T-329/04 și T-336/04, Rep., p. II-2935, punctul 63). Această constatare rezultă și din definiția dată de jurisprudență interesului de a exercita acțiunea (a se vedea punctul 116 de mai sus), care nu vizează decât acțiunile introduse de persoane fizice sau juridice, iar nu și pe cele ale instituțiilor sau ale statelor membre.

119 În plus, contrar a ceea ce pare să considere Comisia, noțiunea de interes de a exercita acțiunea nu poate fi confundată cu conceptul de act atacabil, în temeiul căruia, pentru a putea face obiectul unei acțiuni în anulare, un act trebuie să fie destinat să producă efecte juridice susceptibile să cauzeze un prejudiciu, ceea ce trebuie determinat prin analizarea conținutului său (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 22 iunie 2000, Țările de Jos/Comisia, C-147/96, Rec., p. I-4723, punctele 25 și 27, Ordonanța Portugalia/Comisia, punctul 118 de mai sus, punctul 24, Ordonanța Țările de Jos/Comisia, punctul 103 de mai sus, punctele 18 și 19, și Hotărârea TV 2/Danmark și alții/Comisia, punctul 118 de mai sus, punctul 63). În această privință, trebuie să se constate că, având în vedere conținutul său, decizia atacată constituie un astfel de act atacabil care produce efecte juridice obligatorii.

120 În speță, având în vedere dispozițiile tratatului și în lumina jurisprudenței amintite la punctele 118 și 119 de mai sus, Republica Franceză, în simpla sa calitate de stat membru, poate introduce o acțiune în anulare împotriva articolului 1 din decizia atacată fără a trebui să justifice că are un interes în această privință.

121 În al doilea rând, în ceea ce privește interesul FT de a exercita acțiunea împotriva articolului 1 din decizia atacată, trebuie să se constate, mai întâi, că acest articol este

de asemenea destinat să producă efecte juridice obligatorii în privința FT în măsura în care aceasta este unicul beneficiar al măsurii de ajutor de stat care este declarată în cuprinsul său incompatibilă cu piața comună.

122 În această privință, Comisia face în mod greșit trimitere la jurisprudența potrivit căreia numai dispozitivul unui act este susceptibil să producă efecte juridice și, în consecință, să cauzeze un prejudiciu (a se vedea Hotărârea Tribunalului din 19 martie 2003, CMA CGM și alții/Comisia, T-213/00, Rec., p. II-913, punctul 186 și jurisprudența citată). Astfel, din articolul 1 din decizia atacată rezultă că Comisia califică împrumutul din partea acționarilor, astfel cum a fost plasat în contextul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, ca fiind un ajutor de stat incompatibil cu piața comună în sensul articolului 87 CE. Or, tocmai această constatare, împreună cu motivarea din respectiva decizie care constituie suportul său necesar, este contestată de FT prin acțiunea sa pentru motivul că aceasta afectează situația sa juridică și că îi cauzează un prejudiciu. Totodată, trebuie respins argumentul Comisiei potrivit căruia decizia atacată dă satisfacție FT, întrucât acest argument confundă efectele juridice ale articolului 1 din decizia menționată cu cele ale articolului 2 din aceasta, care stabilește că nu este necesar să se dispună recuperarea ajutorului în cauză.

123 De altfel, Comisia nu poate invoca în mod valabil că FT nu are un interes în soluționarea prezentului litigiu pentru motivul că situația sa juridică ar rămâne neschimbată chiar dacă s-ar presupune că acțiunea acesteia ar fi întemeiată. Pe de o parte, anularea articolului 1 din decizia atacată în temeiul motivelor invocate de FT ar avea drept consecință faptul că constatarea ilegalității măsurii de ajutor în cauză, care este o măsură individuală în favoarea sa, ar fi nulă și neavenită, ceea ce constituie o consecință juridică ce modifică situația sa juridică și îi conferă un avantaj. Pe de altă parte, contrar celor susținute de Comisie, acest interes născut și actual al FT de a obține anularea articolului 1 din decizia atacată este confirmat de ipoteza în care, în cauzele T-450/04 și T-456/04, cererile societăților Bouygues și cea a AFORS de anulare a articolului 2 din această decizie ar trebui admise, o astfel de anulare având drept consecință faptul că Comisia ar fi obligată să dispună, în detrimentul FT, recuperarea ajutorului ilegal prevăzut la articolul 1.

124 Din considerațiile de mai sus rezultă că FT are un interes născut și actual de a obține anularea articolului 1 din decizia atacată.

125 Prin urmare, este necesară respingerea cauzelor de inadmisibilitate invocate de Comisie în cauzele T-425/04 și T-444/04, în măsura în care acestea privesc admisibilitatea cererilor de anulare a articolului 1 din decizia atacată introduse de Republica Franceză și de FT.

c) Cu privire la interesul societăților Bouygues de a exercita acțiunea împotriva articolului 1 din decizia atacată

126 Este necesar să se amintească, cu titlu introductiv, că, atât din punctul de vedere al formei sale, cât și din punctul de vedere al conținutului său, decizia atacată constituie un act destinat să producă efecte juridice obligatorii. De altfel, în măsura în care articolul 1 din decizia atacată constată existența unui ajutor în favoarea FT și îl declară incompatibil cu piața comună, acest articol corespunde cererii și intereselor societăților Bouygues, astfel cum au fost exprimate în plângerea lor din 22 ianuarie 2003.

127 Cu toate acestea, constatarea existenței unui ajutor și a incompatibilității acestuia cu piața comună, la articolul 1 din decizia atacată, nu exclude *a priori* existența unor alte măsuri de ajutor incompatibile care, deși nu sunt vizate de acest articol, fac de asemenea obiectul procedurii administrative care s-a finalizat cu adoptarea deciziei menționate și care, în plus, pot afecta substanțial poziția pe piață a anumitor concurenți ai beneficiarului ajutorului (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 13 decembrie 2005, Comisia/Aktionsgemeinschaft Recht und Eigentum, C-78/03 P,

Rec., p. I-10737, punctul 37). Aceasta ar putea fi situația poziției societăților Bouygues în raport cu cea a FT pe piața franceză a telefoniei mobile.

128 În această privință, Comisia invocă tot în mod greșit jurisprudența potrivit căreia numai dispozitivul unui act este susceptibil să producă efecte juridice și să cauzeze un prejudiciu (a se vedea Hotărârea CMA CGM și alții/Comisia, punctul 122 de mai sus, punctul 186 și jurisprudența citată). În speță, din articolul 1 din decizia atacată, precum și din motivele care îl susțin, care figurează în considerentele (185)-(230) ale deciziei atacate, rezultă că Comisia se limitează să califice împrumutul din partea acționarilor, astfel cum a fost examinat în lumina declarațiilor efectuate începând cu luna iulie 2002, ca fiind el însuși un ajutor de stat incompatibil cu piața comună în sensul articolului 87 CE. Or, această constatare, care figurează atât în dispozitivul, cât și în motivarea deciziei menționate, este tocmai ceea ce contestă societățile Bouygues prin acțiunea lor pentru motivul că afectează situația lor juridică și le cauzează un prejudiciu, în măsura în care aceasta nu vizează decât o singură măsură de ajutor, în condițiile în care, potrivit acestor societăți, prin declarațiile efectuate începând cu luna iulie 2002, statul francez a luat măsuri de ajutor suplimentare care cuprind avantaje distincte în favoarea FT și care aduc și mai mult atingere poziției lor pe piață. În acest context, societățile Bouygues invocă în mod întemeiat faptul că abordarea globală a Comisiei, astfel cum a fost prezentată, în special, în considerentele (187)-(191) și (203)-(228) ale deciziei atacate, implică în mod necesar refuzul acesteia de a califica declarațiile efectuate începând cu luna iulie 2002 ca fiind ele însele măsuri de ajutor. În consecință, Comisia nu are temei să pretindă că societățile Bouygues nu contestă, în realitate, articolul 1 din decizia atacată și că acestea se alătură raționamentului care stă la baza acestui articol.

129 De asemenea, Comisia nu poate invoca în mod valabil că articolul 1 din decizia atacată dă satisfacție societăților Bouygues și că acestea nu au un interes născut și actual ca prezentul litigiu să fie soluționat pentru motivul că, chiar dacă acțiunea lor ar fi considerată întemeiată, situația lor juridică ar rămâne neschimbată. Anularea articolului 1 din decizia atacată în temeiul motivelor invocate de societățile Bouygues ar avea ca efect invalidarea constatării existenței unei măsuri de ajutor incompatibile cu piața comună numai în măsura în care acesta vizează declarațiile efectuate începând cu luna iulie 2002 ca fiind o parte integrantă a măsurii menționate, în loc să le califice

ca fiind măsuri de ajutor separate, care îndeplinesc singure condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE. Astfel cum arată societățile Bouygues, o astfel de anulare a articolului 1 nu ar fi decât parțială și ar face să subziste constatarea existenței unui ajutor ilegal constând în împrumutul din partea acționarilor. Or, o astfel de anulare în parte poate modifica, în mod grav, situația juridică a societăților Bouygues.

130 De altfel, în jurisprudență s-a recunoscut că, atunci când un reclamant susține că actul atacat, chiar dacă eventual îi este parțial favorabil, nu îi protejează totuși în mod adecvat situația juridică, trebuie să i se recunoască un interes de a exercita acțiunea pentru ca instanța să verifice legalitatea acestei decizii (a se vedea în acest sens Hotărârea TF1/Comisia, punctul 116 de mai sus, punctul 86).

131 Prin urmare, trebuie să se concluzioneze că societățile Bouygues justifică un interes născut și actual de a obține anularea în parte a articolului 1 din decizia atacată, în măsura descrisă la punctul 129 de mai sus.

132 În sfârșit, societățile Bouygues susțin în mod întemeiat că nu există nicio contradicție între cererea lor de anulare a articolului 1 din decizia atacată și cea privind anularea articolului 2 din aceasta, în condițiile în care nu este exclus ca aceste articole să fie nelegale din două motive distincte, care constau, pe de o parte, în nedispunerea recuperării măsurii de ajutor ilegale astfel cum a fost constatată la articolul 1 și, pe de altă parte, în nedispunerea recuperării unor eventuale alte măsuri de ajutor neprevăzute de acest articol, precum declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002.

133 În consecință, trebuie respinsă cauza de inadmisibilitate invocată de Comisie în cauza T-450/04.

d) Cu privire la admisibilitatea pretinsei cereri de anulare a articolului 1 din decizia atacată a AFORS

134 În ceea ce privește cauza de inadmisibilitate invocată de FT în cauza T-456/04 împotriva unei pretinse cereri a AFORS de anulare a articolului 1 din decizia atacată, este suficient să se constate, pe de o parte, că, în cererea introductivă, AFORS nu a solicitat în mod formal anularea acestui articol și, pe de altă parte, că, în cadrul replicii, aceasta a confirmat că acțiunea sa nu viza decât articolul 2 din decizia menționată. Prin urmare, nu este necesară pronunțarea cu privire la această cauză de inadmisibilitate.

B — *Cu privire la legalitatea articolului 1 din decizia atacată*

1. Argumentele părților

a) Rezumatul motivelor de anulare

135 În cauzele T-425/04 și T-444/04, Republica Franceză și FT invocă patru motive în susținerea cererii lor de anulare a articolului 1 din decizia atacată, și anume, în primul rând, o încălcare a normelor fundamentale de procedură și a dreptului la apărare, în al doilea rând, erori de drept în aplicarea noțiunii de ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, și, mai exact, a criteriului investitorului privat avizat, în al treilea rând, erori vădite în aprecierea conținutului și/sau a pretinselor efecte ale declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 și, în patrulea rând, o lipsă de motivare în sensul articolului 253 CE.

136 În cauza T-450/04, societățile Bouygues invocă, în susținerea cererii lor de anulare a articolului 1 din decizia atacată, un prim motiv, întemeiat pe o încălcare a articolului 87 alineatul (1) CE constând în refuzul Comisiei de a califica declarațiile efectuate începând cu luna iulie 2002, luate separat sau împreună, ca ajutoare de stat, și un al doilea motiv, întemeiat pe o contradicție și pe o motivare insuficientă, contrare articolului 253 CE.

137 Tribunalul consideră oportună examinarea, într-o primă etapă, a celui de al doilea și a celui de al treilea motiv invocate în cauzele T-425/04 și T-444/04, precum și a primului și a celui de al doilea motiv invocate împotriva articolului 1 din decizia atacată în cauza T-450/04, în măsura în care aceste motive privesc în esență legalitatea aplicării de către Comisie a noțiunii de ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

b) Argumentele Republicii Franceze și ale FT

Observație introductivă

138 Trebuie arătat, cu titlu introductiv, că unele dintre argumentele prezentate la punctele care urmează au fost prezentate de Republica Franceză și de FT și în cadrul memoriilor lor în intervenție în cauza T-450/04.

Cu privire la al doilea motiv al Republicii Franceze și al FT

139 Al doilea motiv invocat în cauzele T-425/04 și T-444/04 se împarte în două aspecte. Prin intermediul primului aspect, Republica Franceză și FT susțin că Comisia a

aplicat eronat criteriul investitorului privat avizat în economia de piață. Prin intermediul celui de al doilea aspect, acestea invocă faptul că Comisia a decis în mod eronat că există un ajutor de stat, pornind de la două evenimente distincte, intervenite în momente diferite și despre care ea însăși recunoaște că, luate separat, niciunul dintre aceste evenimente nu ar fi fost suficient pentru a justifica această concluzie. Republica Franceză precizează că, deși Comisia afirmă că a luat în considerare ansamblul declarațiilor efectuate începând cu luna iulie 2002 [considerentele (203), (218) și (229) ale deciziei atacate], aceasta nu ar fi examinat decât pretinsele efecte asupra pieței ale declarației din 12 iulie 2002, fapt ce ar fi confirmat, printre altele, de trimiterile la raportul din 28 aprilie 2004 și la comentariile analiștilor financiari [considerentul (221) al deciziei atacate].

Cu privire la al treilea motiv al Republicii Franceze și al FT

140 Prin intermediul celui de al treilea motiv invocat în cauzele T-425/04 și T-444/04, Republica Franceză și FT susțin, în esență, că Comisia a comis erori vădite de apreciere atunci când a considerat că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 puteau fi percepute de piețe ca un angajament al statului francez și că acestea aveau un impact asupra situației piețelor în decembrie 2002. FT susține, în plus, că raționamentul Comisiei potrivit căruia proiectul de împrumut din partea acționarilor conferea societății FT un avantaj prin nerespectarea criteriului investitorului privat avizat este de asemenea viciat de o eroare vădită de apreciere.

141 Republica Franceză și FT arată că, la momentul declarației din 12 iulie 2002, natura măsurilor pe care statul francez preconiza să le ia în privința FT nu fusese încă decisă și că, în special, nicio decizie de investiție susceptibilă să fie calificată ca un angajament ferm al statului francez nu fusese luată. Această declarație foarte generală, condiționată și fără caracter obligatoriu din punct de vedere juridic – care exprimă, printre altele, voința de a acționa ca un investitor avizat și dezminte zvonul unei majorări a capitalului FT, decisă ulterior – nu poate fi calificată ca fiind un angajament clar,

precis și irevocabil al statului francez, pe care ministrul economiei nu era de altfel în măsură să îl ia. Prin urmare, Comisia ar fi comis o eroare vădită de apreciere atunci când a considerat că declarația din 12 iulie 2002 putea fi percepută de către piețe ca un angajament credibil al statului francez.

142 De altfel, Republica Franceză și FT contestă faptul că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 au produs un impact asupra percepției actorilor pieței în decembrie 2002 și că au provocat o creștere anormală și care nu poate fi neglijată a valorii acțiunilor și a obligațiunilor FT [considerentele (217)-(222), în special considerentul (221), ale deciziei atacate]. Acestea contestă și faptul că acest impact s-ar fi manifestat în principal prin menținerea, până în decembrie 2002, a ratingului FT la nivelul de investiție sigură, în loc de a trece la cel de „junk bond". FT deduce din aceasta că este cu atât mai puțin posibil să se concluzioneze că declarația din 12 iulie 2002 conferea un avantaj FT [considerentul (188) al deciziei atacate]. În plus, concluziile raportului din 28 aprilie 2004 s-ar întemeia pe o metodă de analiză necorespunzătoare și ar fi vădit insuficiente atât pentru a stabili existența unei evoluții semnificativ anormale a cursului acțiunilor FT în iulie 2002, cât și existența unei legături de cauzalitate între declarația din 12 iulie 2002 și o astfel de evoluție. În consecință, Comisia ar fi comis o eroare vădită de apreciere atunci când a considerat că declarația din 12 iulie 2002 a avut un impact asupra situației piețelor financiare și a conferit un avantaj FT în acea perioadă.

143 În această privință, Republica Franceză și FT resping constatarea potrivit căreia raportul din 28 aprilie 2004 demonstrează că „declarațiile [efectuate începând din luna iulie 2002 aveau] un impact real asupra percepției piețelor în decembrie [2002]" [considerentele (186) și (219) ale deciziei atacate], acest raport nereferindu-se decât la pretinsele efecte ale declarației din 12 iulie 2002 asupra piețelor în iulie 2002. Astfel, acest raport s-ar limita la analizarea impactului fiecăreia dintre declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 asupra piețelor, separat pentru fiecare în parte, în iulie, în septembrie, în octombrie și în decembrie 2002, iar nu a impactului ansamblului acestor declarații asupra piețelor în decembrie 2002. Potrivit Republicii Franceze, în

condițiile în care Comisia nu avea motive să concluzioneze că declarația din 12 iulie 2002 producea, în acea perioadă, un impact asupra pieței și implica acordarea unui avantaj FT, aceasta avea cu atât mai puțin motive să facă acest lucru în privința situației pieței în decembrie 2002. În plus, raportul din 28 aprilie 2004 nu ar fi putut analiza presupusele efecte ale declarației din 12 iulie 2002 asupra situației pieței în decembrie 2002, având în vedere imposibilitatea de a deosebi efectele acestei declarații, pe de o parte, de cele ale celorlalte evenimente intervenite între iulie și decembrie 2002, pe de altă parte. Astfel, performanțele și perspectivele operaționale bune ale FT în cursul celui de al doilea semestru 2002, soluționarea situației Mobilcom, numirea unui nou PDG și prezentarea unui plan de reechilibrare ar fi avut o influență asupra percepției pieței în decembrie 2002 [a se vedea considerentele (186) și (260) ale deciziei atacate].

144 Potrivit FT, Comisia a comis o eroare vădită de apreciere atunci când a considerat că trebuia să se aprecieze dacă avantajul conferit prin proiectul de împrumut din partea acționarilor respecta criteriul investitorului privat avizat, în condițiile în care aceasta recunoștea că acest proiect, ca atare, nu conferea un avantaj FT [considerentele (190) și (263) ale deciziei atacate]. În realitate, proiectul de împrumut din partea acționarilor nu ar fi devenit efectiv, astfel încât nu intrase în vigoare niciun angajament al statului francez de punere la dispoziție a unei linii de credit. Având în vedere condițiile prevăzute în acesta, FT ar fi preferat să nu semneze acest proiect și să recurgă, în lunile decembrie 2002 și ianuarie 2003, la o refinanțare pe piețele obligatare.

145 Potrivit FT, era exclus ca piața să fi putut percepe proiectul de împrumut din partea acționarilor ca o materializare a angajamentului statului francez care depășește viitoarea sa participare la majorarea de capital, în calitate de acționar majoritar, întrucât acest proiect s-a limitat strict la suma de 9 miliarde de euro – ce corespunde părții ce revine statului francez în majorarea de capital vizată de planul Ambiție 2005 – și la o durată de 18 luni. În plus, statul francez nu ar fi luat decizia de a propune punerea la dispoziția FT a unui împrumut din partea acționarilor decât după ce a fost informat

cu privire la planul Ambiție 2005. În sfârșit, reacția pozitivă a piețelor ar avea originea în principal în numirea noului PDG al FT și în planul de ameliorare a performanței operaționale a acesteia și nu ar putea fi atribuită unei pretinse susțineri a statului francez ce depășește rolul său normal de acționar.

146 FT susține că Comisia a comis de asemenea o eroare vădită de apreciere atunci când a considerat că în speță nu erau îndeplinite condițiile criteriului investitorului privat avizat [considerentul (230) al deciziei atacate]. O examinare obiectivă a acțiunii statului francez pe întreaga perioadă relevantă ar fi condus Comisia la concluzia contrară.

Cu privire la argumentele complementare prezentate de Republica Franceză și de FT în calitate de interveniente în cauza T-450/04 și ca răspuns la întrebările scrise adresate de Tribunal

147 În răspunsurile la întrebările scrise adresate de Tribunal, Republica Franceză și FT au reiterat în esență că, nici din punctul de vedere al dreptului francez, statul francez nu se angajase, în mod ferm și irevocabil, în favoarea FT sau a unor terți investitori. Declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar fi imprecise și condiționate și nu ar putea fi calificate ca acte sau fapte juridice cu caracter obligatoriu și nici ca o garanție de stat explicită sau implicită în sensul dreptului administrativ francez. În plus, în lipsa unui caracter ferm, clar și precis, aceste declarații nu ar reprezenta promisiuni de natură să angajeze răspunderea statului.

148 Republica Franceză și FT adaugă că interpretarea declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 intră exclusiv sub incidența dreptului administrativ francez, iar nu a dreptului civil, comercial sau penal francez. În orice caz, din cauza caracterului lor

imprecis și condiționat, aceste declarații nu pot fi calificate ca angajament contractual sau unilateral, fie și numai sub forma unei scrisori de intenție, ca promisiune de executare a unei obligații naturale sau ca o promisiune executorie. Nu ar fi vorba, în plus, nici despre un angajament cvasicontractual și nici despre fapte juridice care pot atrage răspunderea delictuală a statului.

149 În consecință, potrivit Republicii Franceze și FT, declarațiile efectuate începând cu luna iulie 2002 nu implică o angajare a unor resurse de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE [considerentul (188) al deciziei atacate]. Din jurisprudență ar rezulta, dimpotrivă, că deciziile unilaterale și autonome ale statelor membre prin care acestea urmăresc să pună la dispoziția întreprinderilor resurse sau să le acorde avantaje destinate să favorizeze realizarea obiectivelor economice sau sociale dorite trebuie să aibă natura unui act juridic autonom cu caracter obligatoriu. În orice caz, o promisiune a statului nu ar putea fi calificată ca ajutor decât dacă această promisiune ar fi necondiționată și ar avea caracter juridic obligatoriu.

c) Argumentele societăților Bouygues

Cu privire la primul motiv al societăților Bouygues

150 Societățile Bouygues contestă constatarea cuprinsă la articolul 1 din decizia atacată, potrivit căreia împrumutul din partea acționarilor, plasat în contextul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, constituie un ajutor de stat incompatibil cu piața comună, în măsura în care această constatare implică faptul că declarațiile menționate nu puteau, la rândul lor și ca atare, să fie calificate ajutoare de stat. Potrivit

societăților Bouygues, aceste declarații constituie astfel, luate separat sau împreună, unul sau mai multe ajutoare de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, cele patru condiții cumulative prevăzute de acesta fiind îndeplinite. Această eroare de calificare a faptelor ar reprezenta, așadar, o încălcare a articolului 87 alineatul (1) CE.

151 În primul rând, fiecare dintre declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar fi conferit FT un avantaj suplimentar, selectiv și nejustificat potrivit criteriului investitorului privat. Acest avantaj ar fi constat într-o recâștigare a încrederii piețelor, în special în îmbunătățirea ratingului și în creșterea cursului acțiunilor FT, care i-au permis un nou acces la piața financiară în condiții foarte favorabile, ceea ce, având în vedere situația financiară catastrofală a FT în acea perioadă, nu ar fi fost posibil altfel. Astfel, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar fi împiedicat coborârea ratingului FT la nivelul „junk bond" [a se vedea considerentele (37) și (212) ale deciziei atacate] și ar fi provocat o revenire anormală și care nu poate fi neglijată a cursului acțiunilor sale [considerentele (35) și (221) ale deciziei menționate]. Declarațiile din 12 și din 13 septembrie 2002 ar fi determinat Moody's să schimbe perspectiva datoriei FT de la negativ la stabil ca urmare a sprijinului reafirmat al autorităților franceze [considerentul (52) al deciziei menționate]. În continuare, frecvența „spread inversions" (a se vedea punctul 34 de mai sus) a FT ar fi scăzut, ceea ce ar demonstra că piața considera că riscul legat de datoriile pe termen scurt devenise mai mic decât cel legat de datoriile pe termen lung. De altfel, același efect ar fi fost observat în urma declarației din 2 octombrie 2002 [considerentul (30) al deciziei menționate], cursul acțiunilor FT înregistrând o creștere de 10,4 % în cursul săptămânii următoare [considerentul (180) al deciziei menționate], pentru a atinge, la sfârșitul lunii decembrie 2002, dublul valorii sale în raport cu cea de la începutul lunii octombrie 2002 [considerentul (35) al deciziei menționate]. Aceste avantaje pentru FT ar fi fost realizate înaintea anunțării de către autoritățile franceze, la 4 decembrie 2002, a proiectului de împrumut din partea acționarilor sub forma unei linii de credit de 9 miliarde de euro și i-ar fi permis să evite costuri suplimentare de refinanțare [considerentul (222) al deciziei menționate].

152 Societățile Bouygues arată că au susținut încă din etapa procedurii administrative că statul francez acordase mai multe ajutoare societății FT, incluzând aici declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, precum și împrumutul din partea acționarilor sub forma unei linii de credit de 9 miliarde de euro. Deși Societățile Bouygues împărtășesc opinia Comisiei potrivit căreia strategia autorităților franceze se înscria într-un proces continuu de salvare care s-a finalizat prin acordarea unui ajutor sub forma împrumutului din partea acționarilor, acestea contestă concluzia Comisiei referitoare la existența unui singur ajutor care s-a materializat în acest împrumut. Potrivit societăților Bouygues, faptul că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituiau ajutoare de stat suplimentare este confirmat de jurisprudență (Hotărârea Tribunalului din 15 septembrie 1998, BP Chemicals/Comisia, T-11/95, Rec., p. II-3235). Aceste ajutoare anterioare, care fac parte integrantă dintr-un proces continuu de susținere, ar putea atât să fie sancționate ca atare, cât și să fie luate în considerare, în cadrul aplicării criteriului investitorului privat, în vederea calificării unui ajutor subsecvent, care, ținând seama de măsurile anterioare, nu are decât aparența unui act ce poate fi îndeplinit de un investitor privat avizat. În situația care s-a aflat la originea Hotărârii BP Chemicals/Comisia, citată anterior (punctul 170), ar fi fost în cauză mai multe măsuri de stat, dintre care primele două permiteau calificarea celei de a treia prin stabilirea neîndeplinirii criteriului investitorului privat avizat. Tocmai acest lucru ar fi susținut de societățile Bouygues în speță prin evidențierea existenței mai multor ajutoare care, potrivit unei logici orchestrate de statul francez, sunt legate unele de altele. Astfel, continuarea logică a ajutoarelor reprezentate de declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar fi împrumutul din partea acționarilor. Cu toate acestea, Comisia nu ar fi reținut existența unor ajutoare anterioare, ci ar fi inventat, în mod simplist și eronat, teza materializării declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 în împrumutul din partea acționarilor.

153 Societățile Bouygues adaugă că abordarea Comisiei are caracterul unei alegeri arbitrare care neagă realitatea avantajului ce rezultă din îmbunătățirea ratingului FT în urma declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 [a se vedea considerentul (222) al deciziei atacate și punctul 3.2 din Comunicarea 2000/C 71/07 a Comisiei privind aplicarea articolelor 87 [CE] și 88 [CE] ajutorului de stat sub formă de garanții (JO 2000, C 71, p. 14, Ediție specială, 08/vol. 3, p. 158, denumită în continuare „Comunicarea privind ajutoarele sub formă de garanții")], care ar fi mult mai mare decât cel rezultat din împrumutul din partea acționarilor. Astfel, contrar a ceea ce pretinde Comisia, calificarea ca ajutoare a acestor declarații ar fi fost elementul central al

prezentei cauze. În această privință, nu poate fi reținut argumentul potrivit căruia împrumutul din partea acționarilor era unica măsură notificată, conținutul notificării neputând să influențeze aprecierea noțiunii de ajutor.

154 Societățile Bouygues contestă argumentul FT potrivit căruia declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 nu pot fi calificate ca ajutoare de stat pentru motivul că acestea nu implică o angajare a unor resurse de stat. Acest argument ar fi nu numai inexact, ci ar fi de asemenea contrazis de considerentele (208) și (218) ale deciziei atacate. În plus, chiar dacă s-ar presupune că aceste declarații nu au decât un caracter politic, neobligatoriu, imprecis și condiționat, ceea ce ar fi în mod clar contrazis de considerentele (209) și (210) ale deciziei menționate, acestea ar putea totuși să implice o angajare a unor resurse de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

155 Societățile Bouygues precizează că un investitor privat avizat nu ar fi făcut asemenea declarații. Astfel, anterior acestor declarații, FT ar fi fost o întreprindere caracterizată prin grave probleme structurale și care prezenta un bilanț foarte dezechilibrat [considerentul (17) al deciziei atacate]. Din această cauză, FT ar fi pierdut încrederea piețelor [a se vedea considerentul (20) și următoarele ale deciziei menționate]. Or, în asemenea circumstanțe, un investitor privat avizat nu ar fi afișat o susținere atât de clară pentru FT [considerentul (229) al deciziei menționate]. În plus, statul francez și-ar fi manifestat susținerea sa pentru FT în iulie, în septembrie și în octombrie fără a lua măsuri destinate să asigure posibilitatea redresării FT și să restabilească viabilitatea acesteia, aceste măsuri nefiind adoptate decât ulterior [a se vedea considerentele (39), (53), (54), (228) și (229) ale deciziei menționate].

156 Prin urmare, potrivit societăților Bouygues, în ceea ce privește declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, prima condiție prevăzută la articolul 87 alineatul (1) CE, și anume acordarea unui avantaj, este îndeplinită [a se vedea considerentele (188) și (229) ale deciziei atacate].

157 În al doilea rând, societățile Bouygues susțin că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 au angajat responsabilitatea financiară a statului francez în drept și în fapt.

158 În această privință, societățile Bouygues amintesc că reprezintă ajutoare de stat, în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, intervențiile care, sub diverse forme, diminuează sarcinile ce grevează în mod normal bugetul unei întreprinderi și care, fără a fi subvenții în sensul strict al termenului, sunt de aceeași natură și au efecte identice. În plus, nu s-ar putea stabili nicio deosebire de principiu pe baza formei pe care o poate îmbrăca ajutorul, întrucât noțiunea de ajutor se întemeiază pe conceptul economic de avantaj, iar criteriul formal este lipsit de importanță. Astfel, normele din tratat referitoare la ajutoarele de stat nu le-ar distinge în funcție de cauzele sau de obiectivele intervențiilor de stat, ci le-ar defini în funcție de efectele lor. Din aceasta ar rezulta că noțiunea de ajutor este o noțiune obiectivă și depinde numai de aspectul dacă o măsură de stat conferă sau nu conferă un avantaj uneia sau mai multor întreprinderi.

159 Societățile Bouygues consideră că, având în vedere principiul general al efectului util al dreptului comunitar, declarațiile sau promisiunile verbale ar putea fi calificate ca ajutoare dacă au avut efectele unor ajutoare. Jurisprudența ar fi recunoscut astfel că declarații date prin intermediul presei pot constitui decizii și că, în cadrul aprecierii unui ajutor, promisiunile statului pot fi luate în considerare pentru a determina dacă au condus întreprinderea la adoptarea unui comportament de natură să contribuie la realizarea unuia dintre obiectivele prevăzute la articolul 87 alineatul (3) CE (Hotărârea Tribunalului din 14 mai 2002, Graphischer Maschinenbau/Comisia, T-126/99, Rec., p. II-2427). În plus, în Decizia 2001/89/CE din 23 iunie 1999 privind aprobarea condiționată a ajutorului acordat de Franța în favoarea Crédit foncier de France (JO 2001, L 34, p. 36, denumită în continuare „Decizia Crédit foncier"), Comisia ar fi calificat declarații ministeriale ca fiind ajutoare de stat, subliniind că, având în vedere efectele lor, acestea trebuiau asimilate unei garanții. Potrivit societăților Bouygues, Hotărârea Tribunalului din 12 decembrie 1996, Air France/Comisia (T-358/94, Rec., p. II-2109), nu contrazice această decizie și această jurisprudență, în condițiile

în care viza o declarație referitoare la un eventual comportament al statului ca răspuns la decizia viitoare a unui terț, al cărei conținut exact nu era încă determinat. În schimb, o decizie fermă a statului cu privire la propriul comportament, care nu este condiționată de comportamentul unui terț, ar putea constitui un ajutor de stat, chiar dacă ia forma unei declarații.

160 Pe de altă parte, însăși Comisia ar confirma, la punctul 1.1 din Comunicarea privind ajutoarele sub formă de garanții (a se vedea punctul 153 de mai sus), că această comunicare are în vedere toate formele de garanții, indiferent de temeiul legal și de operațiunea de care depind. Astfel, potrivit societăților Bouygues, noțiunea de garanție trebuie înțeleasă, în sensul său cel mai larg, ca fiind orice mecanism care protejează o persoană împotriva unei pierderi financiare. Având în vedere această definiție, declarațiile prin care acționarul unei societăți se angajează să ia măsurile necesare, în special să majoreze fondurile sale proprii, pentru ca această societate să nu aibă probleme de finanțare ar constitui o formă de garanție acordată creditorilor săi actuali și potențiali.

161 Totodată, condiția angajării unor resurse de stat ar trebui interpretată în sens larg și ar putea fi caracterizată printr-un câștig nerealizat sau printr-o angajare potențială a unor asemenea resurse. Chiar în lipsa unei mobilizări imediate a unor resurse de stat, simplul fapt că statul suportă, din cauza unui asemenea angajament, un risc de a fi obligat să plătească ar permite să se considere că ajutorul este acordat prin intermediul unor resurse de stat. Prin urmare, ar trebui calificată ca fiind ajutor, sub formă de garanție, orice intervenție a statului care are ca efect suportarea de către acesta a unui risc, în drept sau în fapt, de a fi obligat să plătească. Aceasta ar fi situația în speță.

162 În această privință, caracterul obligatoriu sau neobligatoriu din punct de vedere juridic al deciziei prin care sunt angajate resurse de stat ar fi irelevant pentru aplicarea articolului 87 alineatul (1) CE. Astfel, în toate domeniile dreptului concurenței și al libertății de circulație, jurisprudența ar ține seama de acte lipsite de caracter obligatoriu pentru a asigura efectul util al dreptului comunitar. Această teză ar fi de asemenea confirmată de practica Comisiei. Astfel, potrivit punctului 2.1.3 din Comunicarea

privind ajutoarele sub formă de garanții (a se vedea punctul 153 de mai sus), faptul că întreprinderi publice nu sunt supuse procedurilor de faliment sau de insolvență ar constitui prin el însuși un ajutor sub formă de garanție, și aceasta în lipsa unei obligații a statului de a acorda un sprijin financiar acestor întreprinderi. Astfel cum confirmase scrisoarea Comisiei din 4 aprilie 2003 prin care Republica Franceză era invitată să își prezinte observațiile referitoare la măsura de ajutor în favoarea Électricité de France (EDF) sub forma garanției nelimitate a statului legate de statutul de instituție publică industrială și comercială (IPIC) [Ajutorul E 3/02 – Măsură de ajutor în favoarea Électricité de France (JO 2003, C 164, p. 7)], raționamentul aflat la baza acestei afirmații ar fi că statul este, în fapt, obligat să acorde un astfel de sprijin, în lipsa căruia niciun operator nu ar dori să încheie vreun contract cu aceste întreprinderi. Or, în speță, simpla aplicare a acestor principii ar fi trebuit să determine Comisia să recunoască o angajare a unor resurse de stat.

163 Declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar constitui angajamente de garanție ferme, clare și precise, prin care sunt angajate resurse de stat, indiferent dacă aceasta are loc în drept sau în fapt. Prin fiecare dintre declarațiile sale, statul francez s-ar fi angajat în mod clar și precis față de comunitatea financiară să acorde o susținere financiară societății FT în caz de dificultate pentru a face față datoriilor sale ajunse la scadență. Astfel cum reiese din considerentul (209) al deciziei atacate, aceste declarații repetate ar fi fost suficient de precise, de clare și de ferme pentru a demonstra existența unui angajament credibil și necondiționat al statului francez. Reacțiile pieței și, în special, creșterea valorii acțiunilor și a obligațiunilor FT în urma declarației din 12 iulie 2002 ar confirma că piața a crezut în garanția și în susținerea statului francez pentru FT [considerentul (221) al deciziei atacate]. Caracterul necondiționat al acestei susțineri nu ar fi infirmat de termenii „dacă este necesar", această rezervă fiind pur formală, având în vedere cât de compromisă era situația FT în acea perioadă și cât de certă era apariția unor dificultăți financiare [considerentul (210) al deciziei atacate]. Astfel, aceste declarații, fie luate separat, fie în ansamblul lor, ar arăta în mod clar un angajament al statului francez de a acorda o susținere și o garanție societății FT [considerentele (208) și (212) ale deciziei menționate].

164 În plus, potrivit societăților Bouygues, fiecare dintre declarațiile efectuate începând din iulie 2002 are, atât în dreptul francez, cât și în dreptul anglo-saxon, o valoare de angajament. Acestea precizează că, în dreptul francez, existența unui angajament luat de o autoritate administrativă nu se apreciază în funcție de forma sa, ci de caracteristicile sale intrinseci. Astfel, instanța administrativă franceză ar recunoaște că nu numai deciziile scrise, ci și simplele decizii verbale pot constitui decizii administrative. De altfel, chiar dacă nu sunt însoțite de niciun act juridic special, promisiunile ar constitui angajamente, întrucât exprimă o manifestare de voință a autorității administrative. Pentru a recunoaște existența unui angajament al statului, este suficient ca administrația să se fi comportat „astfel încât să creeze convingerea" că ar acționa într-un anumit fel. Prin urmare, declarațiile ferme, clare și precise ale statului ar fi în toate cazurile de natură să angajeze răspunderea sa, fie pentru că, acceptând să facă o promisiune, și-a creat obligații juridice, la care nu poate renunța fără a deveni culpabil, simplul fapt de a nu-și ține promisiunea fiind suficient pentru a angaja răspunderea sa, fie pentru că, dimpotrivă, acceptând să facă o promisiune, statul s-a angajat în mod ilegal.

165 Potrivit societăților Bouygues, având în vedere caracteristicile lor intrinseci, fiecare dintre declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituie un angajament al statului francez. Totodată, aceste declarații ar fi fost considerate de piață ca fiind precise și necondiționate și ca manifestare a unui angajament credibil și veritabil al statului francez, care ar fi fost la originea soluționării crizei financiare a FT. Conform principiilor aplicabile în dreptul francez, dacă statul francez nu și-ar fi respectat aceste angajamente, acesta s-ar fi putut expune unor acțiuni în răspundere din partea oricărui terț care ar fi justificat un interes de a exercita acțiunea, indiferent dacă este vorba despre acționarii FT, despre salariații sau chiar despre creditori acesteia. Acest simplu motiv ar fi suficient pentru a considera că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 au angajat prin ele însele resurse de stat.

166 Chiar în lipsa unei forțe obligatorii a angajamentului ce rezultă din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 din punctul de vedere al dreptului francez, aceste

declarații ar angaja resurse de stat, întrucât această noțiune trebuie interpretată în sens larg. Astfel, statul francez ar fi fost în fapt obligat să își onoreze promisiunea, având în vedere așteptarea reală pe care declarațiile sale o creaseră din punctul de vedere al pieței [a se vedea în special considerentele (217) și (221) ale deciziei atacate]. Nerespectarea acestei promisiuni ar fi determinat pentru statul francez, în calitatea sa de proprietar și de gestionar de întreprindere, de actor economic major și de persoană care ia împrumuturi importante de pe piețele financiare, un cost și mai mare ca urmare a pierderii credibilității sale și a reputației sale pe aceste piețe [considerentele (217) și (221) ale deciziei menționate]. Chiar și în lipsa unui angajament juridic cu caracter obligatoriu, acest risc financiar pentru statul francez ar echivala cu o angajare a unor resurse de stat. Societățile Bouygues precizează că nu orice declarație publică a unui membru al guvernului în favoarea unei întreprinderi ar constitui un ajutor de stat *per se*, ci ar trebui să fie apreciată în funcție de termenii săi, de contextul său și de împrejurările speței. Or, în speță, ținând seama de precizia declarațiilor în cauză și de importanța FT, de calitatea sa de operator istoric și de gravitatea excepțională a situației sale financiare, declarațiile în cauză ar fi dobândit o semnificație specială, echivalentă unei garanții acordate se statul francez.

167 Potrivit societăților Bouygues, din circulara ministrului economiei din, 22 iulie 2003, intitulată „Recensământul dispozitivelor de garanție explicită sau implicită acordată de statul [francez]" (denumită în continuare „circulara din 22 iulie 2003"), în special din nota explicativă anexată acestei circulare, rezultă că o garanție explicită presupune ca în baza juridică să figureze termenii „statul garantează", în timp ce o garanție implicită impune numai să se determine dacă actul administrativ „produce și presupune consecințe financiare pentru stat". Nota explicativă ar recunoaște, în plus, că garanția de stat poate să decurgă, printre altele, dintr-o „scrisoare ministerială sau [din] orice altă bază" și că garanții care au putut fi acordate fără o bază juridică valabilă pot totuși „să creeze drepturi în favoarea beneficiarilor lor". Or, în condițiile în care Comisia ar admite că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 implicau un risc financiar și că acestea erau suficient de clare, de precise și de ferme pentru a exprima

existența unui angajament credibil al statului francez, aceasta ar fi trebuit să constate existența unei garanții implicite care constituie un ajutor de stat.

168 În al treilea rând, societățile Bouygues susțin că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 au denaturat concurența și au afectat schimburile comerciale dintre statele membre.

169 Societățile Bouygues deduc din ansamblul considerațiilor de mai sus că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 au conferit un avantaj selectiv societății FT, nejustificat în raport cu criteriul investitorului privat, care angajează resurse ale statului francez, denaturează concurența și afectează schimburile comerciale dintre statele membre. Prin urmare, aceste declarații, luate împreună sau separat, ar îndeplini cele patru condiții prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE și ar constitui unul sau mai multe ajutoare de stat care sunt distincte de ajutorul pe care îl reprezintă împrumutul din partea acționarilor. În consecință, prin refuzul de a califica aceste declarații ca ajutoare distincte, Comisia ar fi încălcat articolul 87 alineatul (1) CE.

Cu privire la al doilea motiv al societăților Bouygues

170 Potrivit societăților Bouygues, articolul 1 din decizia atacată trebuie de asemenea anulat din cauza unei duble încălcări a normelor fundamentale de procedură, respectiv o contradicție și o motivare insuficientă.

171 În ceea ce privește motivele contradictorii, societățile Bouygues susțin că, în timp ce o primă serie de motive ar stabili că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 îndeplinesc toate condițiile pentru a constitui un ajutor de stat, alte motive ar contrazice această teză.

172 Astfel, pe baza constatărilor care figurează în considerentele (36), (51) și (53) ale deciziei atacate, Comisia ar fi apreciat mai întâi că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 erau suficient de clare, de precise și de ferme pentru a concluziona că există un angajament neechivoc, ferm și credibil al statului francez [considerentele (185) și (207-(210) ale acestei decizii]. Comisia ar fi constatat în continuare că acest angajament implica resurse de stat în măsura în care era susceptibil de a da naștere unor costuri pentru statul francez. Acesta ar avea obligația juridică sau datoria de a asigura respectarea acestei promisiuni, în caz contrar fiind obligat să repare prejudiciul suferit de creditorii FT sau, cel puțin, să sufere o pierdere de credibilitate pe piețele financiare, ceea ce ar fi reprezentat o pierdere financiară mult mai mare [considerentele (217) și (221) ale deciziei menționate].

173 În plus, Comisia ar fi constatat că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 conferau un avantaj cert și suplimentar societății FT ,întrucât contribuiau la menținerea ratingului său și la creșterea cursului acțiunilor sale [considerentele (188) și (221) ale deciziei atacate], avantaj de care FT nu ar fi putut beneficia în condiții normale de piață având în vedere situația sa financiară dezastruoasă [considerentul (212) al deciziei menționate]. Din coroborarea considerentelor (56), (221) și (222) ale deciziei atacate ar rezulta că acest avantaj pentru FT, și anume, posibilitatea de a avea acces pe piața financiară în condiții favorabile, era anterior anunțului privind împrumutul din partea acționarilor. Totodată, considerentul (188) al deciziei menționate ar confirma faptul că Comisia estima că, începând din luna iulie și până în luna octombrie 2002, FT a beneficiat de un avantaj selectiv.

174 Pe de altă parte, din considerentele (17), (20)-(35), (37), (39), (41), (49), (59), (229) și (230) ale deciziei atacate ar rezulta că, având în vedere situația financiară dificilă a FT în acea perioadă, avantajul astfel acordat nu era justificat în raport cu criteriul investitorului privat avizat. În sfârșit, Comisia ar fi recunoscut că acest avantaj a denaturat sau ar fi amenințat să denatureze concurența într-un mod deosebit de clar

[considerentul (198) al deciziei atacate] și că această situație era susceptibilă să afecteze schimburile comerciale dintre statele membre [considerentul (200) al deciziei menționate].

175 Cu toate acestea, în pofida constatării potrivit căreia toate condițiile noțiunii de ajutor, în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, erau întrunite, Comisia ar fi refuzat să califice declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ca ajutoare de stat [considerentul (219) al deciziei atacate], motivând că nu dispunea de elemente suficiente pentru a dovedi în mod irefutabil existența unor asemenea ajutoare [considerentele (189) și (219) ale deciziei menționate]. Potrivit societăților Bouygues, această concluzie este contradictorie în măsura în care motivele deciziei atacate prin care se constată îndeplinirea tuturor condițiilor noțiunii de ajutor erau suficiente și nu necesitau elemente de probă suplimentare.

176 În ceea ce privește insuficiența motivelor, societățile Bouygues arată că refuzul de a califica declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ca fiind ajutoare de stat are la bază motive insuficiente. Comisia ar fi recunoscut mai întâi, în considerentele (188) și (218) ale deciziei atacate, posibilitatea de a califica respectivele declarații ca ajutor, considerând-o însă ca fiind o „teză inovatoare, dar care probabil nu este lipsită de temei". Or, în considerentele (189) și (219) ale deciziei menționate, Comisia ar fi declarat însă că nu dispune „de elemente suficiente pentru a dovedi irefutabil prezența unui ajutor în temeiul acestei teze inovatoare". Potrivit societăților Bouygues, asemenea motive vagi nu permit justificarea refuzului Comisiei de a califica declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ca ajutor de stat și sunt contrare cerinței motivării. Pe de o parte, Comisia nu ar explica motivele pentru care calificarea ca ajutor ar fi „inovatoare". Pe de altă parte, aceasta nu ar identifica elementele de probă care lipsesc pentru a stabili existența unui ajutor.

177 În ceea ce privește, în primul rând, pretinsul caracter inovator al calificării ca ajutor, societățile Bouygues amintesc că noțiunea de ajutor este o noțiune obiectivă care înglobează toate măsurile de stat care sunt susceptibile să favorizeze direct sau indirect

o întreprindere. Această noțiune ar avea un caracter strict juridic și ar depinde, așadar, numai de împrejurarea dacă întreprinderea beneficiară primește un avantaj economic pe care nu l-ar fi primit în condiții normale de piață. Din aceasta ar rezulta că Comisia nu dispune de o putere de apreciere pentru a determina dacă o măsură constituie un ajutor de stat. Comisia nu ar dispune de o largă putere discreționară decât în etapa examinării eventualei compatibilități a unui ajutor, în sensul articolului 87 alineatul (3) CE, care implică aprecieri complexe de natură economică, socială, regională sau sectorială. Comisia ar fi, așadar, obligată să califice ca ajutor orice măsură care îndeplinește în mod obiectiv condițiile prevăzute la articolul 87 alineatul (1) CE.

178 Comisia nu ar putea, prin urmare să se mulțumească să afirme caracterul inovator al unei aplicări particulare a articolului 87 alineatul (1) CE pentru a se abține de la constatarea existenței unui ajutor de stat. A admite contrariul ar însemna să se recunoască faptul că noțiunea de ajutor de stat nu este evolutivă, ceea ce ar avea drept consecință privarea articolului 87 CE și următoarelor de efectul lor util.

179 Societățile Bouygues subliniază că, în orice caz, prezenta cauză nu constituie primul caz în care Comisia s-a pronunțat asupra calificării juridice, în raport cu articolele 87 CE și 88 CE, a unor declarații de susținere făcute de autoritățile unui stat membru în favoarea unei întreprinderi. În Decizia Crédit foncier (a se vedea punctul 159 de mai sus), Comisia ar fi considerat că declarațiile publice ale autorităților franceze aveau ca scop liniștirea creditorilor Crédit foncier de France (denumită în continuare „CFF") cu privire la calitatea creanțelor lor și le-ar fi calificat ca ajutoare de stat. Potrivit societăților Bouygues, în prezenta cauză se impune o apreciere analoagă, întrucât cele două cauze prezintă importante asemănări în privința situației de fapt. În primul rând, CFF și FT ar fi întâmpinat dificultăți financiare similare, caracterizate printr-o îndatorare importantă și printr-o scădere a ratingului care le interzicea recurgerea la piața obligatară [considerentul (14) al Deciziei Crédit foncier]. În al doilea rând, într-un comunicat de presă din 26 iulie 1996, ministrul economiei ar fi indicat, asemănător celor afirmate în declarația din 12 iulie 2002, că „statul [francez] se angajase

ca toate scadențele, principal și dobânzi, ale datoriei CFF reprezentate printr-un titlu să fie onorate" [considerentul (36) al Deciziei Crédit foncier; a se vedea de asemenea considerentul (208) al deciziei atacate]. În al treilea rând, în considerentul (40) al Deciziei Crédit foncier, Comisia ar fi amintit necesitatea de a ține seama de efectele măsurilor de susținere și că, în această privință, „liniștind creditorii cu privire la calitatea creanțelor lor, declarația în cauză a avut ca efect evitarea cererii de rambursare a titlurilor CFF într-o perioadă de gravă criză de lichidit[ate], în care instituția nu era capabilă să se finanțeze pe piață în condiții normale". În cazul FT, efectele evidențiate în privința recăpătării încrederii pieței ar fi fost identice. În sfârșit, considerentul (44) al Deciziei Crédit foncier, potrivit căruia „Comisia consideră că declarația ministrului [economiei] din aprilie 1996, chiar dacă nu a fost formalizată din punct de vedere juridic, a avut totuși efecte substanțiale și trebuie, așadar, să fie considerată echivalentă cu o garanție", ar fi perfect aplicabil în cazul FT. Societățile Bouygues admit însă că, spre deosebire de comunicatul de presă al ministrului economiei în cauză în Decizia Crédit foncier, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 nu conțineau termenul „angajament". Cu toate acestea, angajamentul ar putea rezulta din termenii utilizați, din caracterul lor ferm și din repetarea lor, cum este cazul declarațiilor menționate.

180 Din cele de mai sus ar rezulta că motivul întemeiat pe pretinsul caracter inovator al calificării ca ajutor ar fi insuficient.

181 În ceea ce privește, în al doilea rând, pretinsa lipsă a unor informații suficiente pentru a stabili în mod irefutabil prezența unor ajutoare [considerentul (189) al deciziei atacate], societățile Bouygues reproșează Comisiei că nu a explicat care sunt elementele de probă care lipsesc în acest sens. În condițiile în care dispunea de raportul din 28 aprilie 2004 și de mai multe rapoarte și studii prezentate de terți, inclusiv de societățile Bouygues, Comisia nu poate pretinde în mod valabil că nu dispunea de informații suficiente pentru a se pronunța asupra calificării juridice a declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002. Pe baza acestor informații, Comisia ar fi fost în măsură să ajungă la o calificare definitivă a acestor declarații sau, cel puțin, ar fi

trebuit să examineze pertinența acestor informații pentru a motiva în mod clar și precis respingerea acestei calificări. Chiar dacă s-ar presupune că nu a fost posibil acest lucru, Comisia ar fi trebuit să culeagă informații suplimentare înainte de a închide procedura administrativă și de a adopta decizia atacată.

d) Argumentele Comisiei

Cu privire la primul aspect al celui de al doilea motiv al Republicii Franceze și al FT

182 Comisia susține, cu titlu introductiv, că Republica Franceză separă, în mod inadmisibil, lectura considerentului (194) al deciziei atacate, potrivit căruia împrumutul din partea acționarilor conferă un avantaj FT, de cea a considerentelor (197) și, în special, (203)-(230) ale deciziei menționate, în care Comisia a examinat dacă avantajul astfel acordat respecta criteriul investitorului privat avizat.

183 Potrivit Comisiei, Republica Franceză și FT efectuează în mod greșit o interpretare statică și „fotografică" a operațiunii în cauză, precum și o lectură limitată și parțială a deciziei atacate. Abordarea acestora ar avea ca obiectiv limitarea examinării numai la măsurile notificate în decembrie 2002, excluzând declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, care erau destinate să liniștească piețele înaintea punerii la dispoziție a unei linii de credit de 9 miliarde de euro în decembrie 2002. Cu toate acestea, nu ar fi

posibilă o analiză compartimentată a evenimentelor care au precedat proiectul de împrumut din partea acționarilor din decembrie 2002. În considerentele (187) și (222) și următoarele ale deciziei atacate, Comisia ar fi explicat de altfel rațiunile pentru care era obligată să analizeze declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și împrumutul din partea acționarilor ca un ansamblu. Aceasta ar fi indicat de asemenea, în aceleași considerente, că, indiferent de faptul dacă aceste declarații puteau fi considerate ele însele un ajutor, era stabilit, la momentul concretizării acestei succesiuni de evenimente în decembrie 2002, că angajamentul de acum irevocabil al statului francez nu era conform cu criteriul investitorului privat și constituia un ajutor de stat. Astfel, strategia autorităților franceze s-ar fi înscris într-un proces continuu de salvare a FT, care nu se limita la evenimentele din decembrie 2002 [considerentul (219) și următoarele ale deciziei atacate]. Acest aspect ar rezulta cu suficientă precizie din decizia atacată, în special din considerentele (191) și (223) ale acesteia.

184 Abordarea descrisă mai sus ar fi rezumată în considerentul (191) și s-ar reflecta în special în prezentarea cronologică a situației de fapt care figurează în considerentul (20) și următoarele și în considerentul (36) și următoarele ale deciziei atacate. În această privință, Comisia invocă Hotărârea BP Chemicals/Comisia, punctul 152 de mai sus (punctul 179), în care Tribunalul ar fi reamintit necesitatea luării în considerare a ansamblului unei operațiuni de salvare a unei întreprinderi și ar fi anulat o decizie a Comisiei în care aceasta ar fi disociat în mod eronat diferitele operațiuni de aporturi de capital în cauză. Din aceasta ar rezulta obligația Comisiei, în special în cadrul aprecierii unor operațiuni de salvare și de restructurare complexe, de a examina în ce măsură acte care au intervenit în trecut, nesusceptibile de a fi efectuate de un investitor avizat, ar fi condiționat sau ar fi facilitat un comportament prezent. Astfel, în asemenea cazuri, un comportament izolat la sfârșitul procesului ar putea părea „avizat" dacă ar fi scos din contextul său, cum ar încerca să o facă, în speță, Republica Franceză și FT. Comisia adaugă că, în Hotărârea BP Chemicals/Comisia, punctul 152 de mai sus, Tribunalul nu ar fi concluzionat că al treilea aport de capital constituia un ajutor.

185 Or, succesiunea principalelor evenimente, astfel cum au fost descrise în considerentele (36)-(56) ale deciziei atacate, ar evidenția în mod clar intenția afișată de Republica Franceză de a susține FT pentru a împiedica orice degradare ulterioară a ratingului acesteia. În această privință, piețele financiare nu și-ar fi pus întrebări cu privire la faptul dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 aveau sau nu aveau caracter obligatoriu și dacă acestea exprimau sau nu exprimau un angajament irevocabil. Mai degrabă, impresia creată de statul francez că acest angajament avea caracter obligatoriu ar fi fost elementul decisiv atât în percepția agențiilor de rating, cât în cea a piețelor, ținând seama de creșterea cursului acțiunilor FT după declarația din 12 iulie 2002. Republica Franceză nici nu ar fi explicat, nici nu ar fi demonstrat motivele pentru care piețele ar fi trebuit să se îndoiască de fermitatea angajamentului statului francez. Dimpotrivă, dintr-o prezentare a misiunii „Inventar" în consiliul de administrație al FT din 4 decembrie 2002 ar rezulta că FT nu avea nicio îndoială că susținerea statului francez fusese importantă pentru agențiile de rating. În consecință, faptul dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituiau sau nu un ajutor nu ar mai fi pertinent, în condițiile în care, la momentul materializării acestor declarații în decembrie 2002, sub forma proiectului de împrumut din partea acționarilor, s-ar fi stabilit, pe de o parte, că angajamentul devenise în acel moment irevocabil și, pe de altă parte, că acesta nu era conform cu criteriul investitorului privat, având în vedere că nu mai intervenea în condiții normale de piață.

186 Această concluzie nu ar fi infirmată de Hotărârea Air France/Comisia, punctul 159 de mai sus (punctele 74 și 79). Acea hotărâre ar confirma mai degrabă că, având în vedere situația FT în iulie 2002, un investitor privat nu ar fi făcut declarații precum cele efectuate de autoritățile franceze începând din luna iulie 2002, care erau susceptibile să angajeze credibilitatea și reputația sa, fără ca, cel puțin, să fi efectuat în prealabil un audit al FT [considerentul (228) și următoarele ale deciziei atacate]. Or, la momentul declarației din 12 iulie 2002, autoritățile franceze nu ar fi cunoscut dimensiunea exactă a dificultăților financiare ale FT. Comisia recunoaște însă că, în Hotărârea Air France/Comisia, punctul 159 de mai sus, Tribunalul nu s-a pronunțat cu privire la faptul dacă criteriul investitorului privat avizat se aplică numai unui angajament irevocabil din punct de vedere juridic.

187 Comisia arată că nu a negat niciodată că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 erau susceptibile să implice un risc financiar. Aceasta ar fi considerat însă că nu dispunea de suficiente elemente pentru a dovedi în mod irefutabil, pe baza acestei teze inovatoare, că aceste declarații constituiau un angajament irevocabil al unor resurse de stat și, prin urmare, ajutoare în sensul articolului 87 CE [considerentele (218) și (219) ale deciziei atacate]. Aceasta ar fi avut totuși dreptul să verifice dacă, în împrejurări precum cele din iulie 2002, un investitor privat avizat și-ar fi asumat același risc [considerentele (218) și (229) ale deciziei menționate], care consta, pe de o parte, într-un risc economic legat de credibilitatea acestor declarații pe piață [considerentele (217), (220) și (221) ale deciziei menționate] și, pe de altă parte, într-un risc juridic, întrucât aceste declarații ar fi putut fi considerate ca având caracter obligatoriu în mai multe ordini juridice naționale [considerentul (215) al deciziei menționate]. Pentru acest motiv, mai întâi, Comisia ar fi calificat ca „inovatoare, dar care probabil nu este lipsită de temei" teza potrivit căreia declarația din 12 iulie 2002 constituia, în sine, un ajutor [considerentele (188) și (218) ale deciziei menționate], apoi, aceasta ar fi declarat că nu poate demonstra, în mod irefutabil, prezența unui ajutor în acest temei [considerentele (189) și (219) ale deciziei menționate] și, în sfârșit, aceasta ar fi reținut o abordare „mai tradițională" a noțiunii de ajutor [considerentele (219)-(230) ale deciziei menționate]. Comisia ar fi dedus din aceasta că, începând din luna iulie 2002, devenise imposibilă compararea comportamentului unui investitor public cu cel al unui investitor privat într-o situație normală de piață, în condițiile în care niciun investitor privat nu ar fi fost capabil să influențeze piața cum au făcut-o autoritățile franceze prin declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002. Din această cauză, Comisia ar fi ajuns la concluzia că aplicarea criteriului investitorului avizat numai situației din luna decembrie 2002 era denaturată, întrucât, la acel moment, nu mai era posibilă aprecierea situației FT în condiții normale de piață [considerentele (219)-(230) ale deciziei menționate].

188 Comisia respinge teza potrivit căreia ar împiedica statele să se comporte ca niște investitori avizați. Un operator privat ar putea de asemenea să facă declarații sau să aibă un comportament ce conduce la un angajament juridic irevocabil care implică un risc financiar, fără ca acest caracter irevocabil să fie cert. Prin urmare, Comisia ar putea în mod legitim să verifice dacă un operator privat și-ar fi asumat un astfel de risc și, prin urmare, să aplice criteriul investitorului privat unor comportamente care, potențial, nu conduc la angajamente juridice irevocabile. Astfel, Comisia s-ar

fi limitat să compare comportamentul statului francez cu cel al unui operator privat pe durata întregului proces care ar fi condus acest stat la concretizarea susținerii sale sub forma unui împrumut din partea acționarilor, acest împrumut nereprezentând decât materializarea deciziei sale de principiu de a susține FT prin măsurile adecvate anunțate prin declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 [considerentele (36) și (185) ale deciziei atacate]. Cu toate acestea, manifestarea publică a acestui angajament clar și categoric față de piață ar fi implicat riscuri financiare pe care un investitor privat nu și le-ar fi asumat cu atâta imprudență, cel puțin nu înainte de a se fi informat pe deplin cu privire la situația economică a FT [considerentul (229) al deciziei atacate]. Autoritățile franceze ar fi admis ele însele în cursul procedurii administrative că, la data de 12 iulie 2002, nu cunoșteau nici situația exactă a FT, nici mijloacele eficiente de redresare a acesteia. Într-o astfel de situație, orice acționar avizat ar fi evitat să facă declarații care puteau determina angajamentul său, chiar viitor, de natură să pună în pericol propria situație financiară pe piețe. Comisia precizează că, atunci când statul intenționează să adopte măsuri de susținere în favoarea unei întreprinderi care are dificultăți și să comunice intenția sa pieței, acesta ar trebui să facă eforturi pentru a nu crea denaturări ale concurenței și să respecte, dacă este cazul, normele în materia ajutoarelor de stat. Prin urmare, atunci când această susținere este susceptibilă să constituie un ajutor, orice declarație de susținere ar trebui însoțită de o rezervă explicită potrivit căreia orice intervenție ulterioară va fi în prealabil notificată Comisiei și va fi executată numai după ce va fi fost aprobată, ceea ce ar face ca această declarație să fie condiționată.

Cu privire la al doilea aspect al celui de al doilea motiv al Republicii Franceze și al FT

189 Potrivit Comisiei, având în vedere legătura materială și economică dintre declarația din 12 iulie 2002 și proiectul de împrumut din partea acționarilor, era necesară examinarea ansamblului comportamentului statului francez începând din iulie 2002 [considerentul (187) al deciziei atacate]. Limitarea examinării numai la faptele care

fac obiectul notificării ar însemna să se lase statului membru libera alegere în determinarea perioadei de analiză pertinente, ceea ce ar fi contrar caracterului obiectiv al noțiunii de ajutor, care se întemeiază pe realitatea economică. Prin urmare, în cazul în care Comisia se confruntă cu fapte anterioare care sunt în mod obiectiv pertinente, aceasta ar trebui să le includă în analiza sa. În speță, declarația din 12 iulie 2002 ar face parte dintr-un „șir mai lung de acțiuni", din care proiectul de împrumut din partea acționarilor și subscrierea majorării de capital nu ar constitui decât ultimele elemente. Pentru acest motiv, Comisia ar fi fost obligată să le examineze în ansamblul lor, ceea ce ar fi condus-o la constatarea corectă că elementele constitutive ale noțiunii de ajutor erau prezente în decembrie 2002.

190 Comisia contestă faptul că declarația din 12 iulie 2002 nu ar fi implicat un angajament de stat în privința unui eventual sprijin financiar pentru FT și că s-ar fi întemeiat pe o impresie pur subiectivă despre modul în care această declarație ar fi putut, în opinia sa, să fie percepută de piețe. Dimpotrivă, aceasta s-ar fi întemeiat pe fapte obiective care demonstrau că, din punctul de vedere al pieței, această declarație crease impresia unui angajament cu caracter obligatoriu și a unei viitoare intervenții a statului francez. Astfel, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar fi fost destinate liniștirii piețelor, iar autoritățile franceze ar fi contactat agențiile de rating pentru a evita ca ratingul obligațiunilor FT să fie coborât la nivelul „junk bond". În plus, astfel cum reiese din considerentul (210) al deciziei atacate, teza Republicii Franceze și a FT ar fi contradictorie. Or, în lipsa unei contestații amănunțite a reclamantelor cu privire la legalitatea considerentului menționat, această teză ar trebui respinsă ca neîntemeiată.

191 Comisia concluzionează din toate cele de mai sus că al doilea motiv al Republicii Franceze și al FT trebui respins ca neîntemeiat.

Cu privire la al treilea motiv al Republicii Franceze și al FT

— Cu privire la eroarea vădită de apreciere referitoare la declarația din 12 iulie 2002

192 Potrivit Comisiei, decizia statului francez de a sprijini FT era luată încă de la 12 iulie 2002, deși modalitățile angajamentului său nu erau încă specificate la acea dată. Declarația din 12 iulie 2002 ar fi făcut parte dintr-o „strategie de angajare credibilă a statului în susținerea FT" și ar fi fost percepută ca atare de piețe [considerentul (220) și următoarele ale deciziei menționate]. Dintr-o analiză literală a acestei declarații și a contextului său ar rezulta că acest angajament era clar și că acesta a fost, în plus, repetat [considerentele (205)-(212) ale deciziei menționate], în special față de agențiile de rating. Astfel, în comunicatul său de presă din 12 iulie 2002, S & P ar fi precizat că autoritățile franceze o contactaseră direct pentru a o asigura de sprijinul lor în favoarea FT [considerentul (38) al deciziei menționate]. Din punctul de vedere al agențiilor de rating contactate, declarația din 12 iulie 2002 era, așadar, expresia unei voințe afișate a statului francez de a susține FT. Astfel de declarații repetate și concordante, emanate de la ministrul competent în materia gestionării participațiilor statului francez, care reprezintă acționarul majoritar al FT, ar fi cu siguranță de natură să fie considerate de piață ca un angajament credibil și necondiționat al statului francez de a susține financiar FT [considerentul (217) al deciziei menționate]. Comisia ar fi demonstrat că această percepție a piețelor era confirmată de reacția și de comentariile analiștilor financiari, care ar fi interpretat declarația din 12 iulie 2002 ca pe un angajament ferm de sprijin financiar și o susținere a ratingului FT la nivelul de investiție sigură [considerentele (220), (221), (37), (38), (52) și (58) ale deciziei menționate].

193 Potrivit Comisiei, faptul că statul francez și-a calificat comportamentul ca fiind avizat nu infirmă caracterul necondiționat al angajamentului său. Totodată, menționarea

eventualei apariții a unor probleme financiare ale FT nu ar putea fi interpretată ca o condiție suspensivă sau rezolutorie a acestui angajament [considerentul (210) al deciziei atacate]. Astfel, nu ar exista niciun element care să permită să se demonstreze că piața percepuse vreo condiție în această privință. Dacă ministrul economiei ar fi dorit să condiționeze angajamentul său de respectarea dreptului comunitar, acesta nu s-ar fi mulțumit să utilizeze termenii „investitor avizat", care nu ar fi în mod necesar considerați de piețe ca aparținând dreptului ajutoarelor de stat, ci ar fi trebuit să exprime o rezervă explicită potrivit căreia orice intervenție ulterioară ar fi în prealabil notificată Comisiei și va fi pusă în aplicare numai după ce va fi fost aprobată de aceasta [considerentul (229) al deciziei atacate]. În sfârșit, în ceea ce privește distincția făcută între Decizia Crédit foncier (a se vedea punctul 159 de mai sus) și decizia atacată, Comisia recunoaște că, în speță, angajamentul statului francez nu avea aceeași precizie ca în situația aflată la originea celeilalte decizii.

194 În ceea ce privește aspectul dacă declarația din 12 iulie 2002 a produs un impact asupra situației pieței în decembrie 2002, Comisia face trimitere la argumentația sa prezentată în cadrul răspunsului său la primele două motive ale Republicii Franceze și FT. Această declarație ar fi avut în principal consecința că, până în decembrie 2002, ratingul FT a putut fi menținut la nivelul de investiție sigură în loc de a trece la cel de „junk bond". Astfel, în septembrie 2002, statul francez ar fi reiterat susținerea sa pentru FT astfel încât Moody's ar fi schimbat perspectiva datoriei de la negativ la stabil [considerentul (52) al deciziei atacate]. În decembrie 2002, S & P ar fi repetat că susținerea statului francez începând din iulie 2002 era un factor cheie pentru menținerea ratingului la nivelul de investiție sigură [considerentul (58) al deciziei menționate]. Or, fără un rating menținut la acest nivel în iulie 2002, creșterea fondurilor proprii ale FT, componentă esențială a planului Ambiție 2005, nu ar fi putut fi realizată în aceleași condiții. Prin urmare, declarația din 12 iulie 2002 ar fi avut un impact asupra măsurilor din decembrie 2002, iar toate evenimentele ulterioare lunii iulie 2002 ar fi intervenit într-un context de piață „contaminată" de această declarație. În această privință, Republica Franceză ar susține în mod greșit că contactele sale, în calitate de acționar majoritar al FT, cu agențiile de rating nu sunt neobișnuite. Având în vedere importanța datoriei FT (70 de miliarde de euro) și în lipsa unor informații clare și complete cu privire la situația economică a FT, un acționar majoritar privat

nu ar fi făcut asemenea declarații de susținere în favoarea FT în aceleași împrejurări [considerentul (229) al deciziei atacate]. Potrivit Comisiei, pentru acest motiv, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și contactele avute cu agențiile de rating au „contaminat" situația pieței astfel încât, la momentul anunțării, în decembrie 2002, a proiectului de împrumut din partea acționarilor, acest anunț nu putea fi considerat că a intervenit în condiții normale de piață. Acest efect de „poluare" nu ar fi fost eliminat de alte evenimente care au influențat percepția pieței după luna iulie 2002 [considerentele (260) și (261) ale deciziei menționate].

195 Pe de altă parte, Comisia respinge criticile formulate împotriva metodologiei aplicate în raportul din 28 aprilie 2004. În sfârșit, aceasta contestă pertinența comparației dintre Deutsche Telekom și FT, astfel cum a fost efectuată de Republica Franceză și de FT, pentru a demonstra că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 nu erau decisive.

— Cu privire la eroarea vădită de apreciere referitoare la aplicabilitatea criteriului investitorului privat avizat

196 În ceea ce privește pretinsa eroare vădită de apreciere constând în aplicarea criteriului investitorului privat avizat în pofida faptului că Comisia nu a recunoscut existența unui avantaj, Comisia face trimitere la apărarea sa referitoare la al doilea aspect al celui de al doilea motiv al Republicii Franceze și al FT. Totuși, aceasta adaugă că a considerat totdeauna că oferta irevocabilă a împrumutului din partea acționarilor implica un avantaj în favoarea FT. Comisia nu ar fi apreciat însă util să se pronunțe cu privire la întrebarea teoretică dacă acest avantaj, atunci când este considerat izolat, prin urmare, fără a lua în considerare declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, ar fi

putut fi conform criteriului investitorului avizat. Astfel, această întrebare ar fi devenit fără obiect pentru motivele expuse în considerentul (225) al deciziei atacate.

197 În această privință, Comisia amintește considerentele (187) și (222) și următoarele ale deciziei atacate și argumentele sale prezentate ca răspuns la al doilea motiv al Republicii Franceze și al FT, arătând motivele pentru care trebuia să analizeze declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și proiectul de împrumut din partea acționarilor din decembrie 2002 în ansamblul lor. Independent de faptul dacă aceste declarații sau acest proiect îndeplineau, luate izolat, toate condițiile constitutive ale noțiunii de ajutor, Comisia ar fi stabilit că, la momentul concretizării succesiunii de evenimente în decembrie 2002, angajamentul deja irevocabil al statului francez, plasat în contextul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, nu era conform criteriului investitorului privat și, prin urmare, constituia un ajutor de stat. În ceea ce privește argumentul FT întemeiat pe faptul că împrumutul din partea acționarilor nu a fost niciodată semnat, Comisia face trimitere la considerentul (196) al deciziei atacate. În plus, aceasta nu ar fi pretins niciodată că oferta de împrumut din partea acționarilor fusese percepută de piață ca materializarea unui angajament al statului francez care depășea viitoarea sa participare la majorarea de capital. Esențială ar fi fost importanța pe care agențiile de rating o acordau susținerii statului francez. Or, această susținere și reacția agențiilor de rating ar fi intervenit încă din iulie 2002. De altfel, Comisia nu contestă reacția pozitivă a piețelor în urma anunțului din 2 octombrie 2002 de numire a noului PDG al FT. FT ar fi omis însă să explice motivele pentru care această numire a fost mai decisivă decât declarațiile și contactele directe cu agențiile de rating în iulie 2002 pentru a evita degradarea ratingului FT la nivelul „junk bond". Impactul proiectului de împrumut din partea acționarilor asupra pieței în decembrie 2002 ar fi fost de asemenea mai mic decât cel al declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, în condițiile în care, în decembrie 2002, piața fusese deja în mare măsură liniștită cu privire la realitatea și la fermitatea susținerii statului francez în favoarea FT. Având în vedere efectele produse prin declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, împrumutul din partea acționarilor ar fi intervenit, așadar, în condiții anormale de piață și ar fi conferit astfel un avantaj în favoarea FT.

— Cu privire la eroarea vădită de apreciere referitoare la comportamentul statului francez ca un investitor avizat

198 Comisia apreciază că a răspuns pe deplin obiecției întemeiate pe pretinsa eroare vădită de apreciere referitoare la aplicarea criteriului investitorului privat avizat, pe care nu o consideră ca fiind o obiecție distinctă. Prin urmare, examinarea acestei obiecții ar fi sau fără obiect, sau inadmisibilă în sensul articolului 44 din Regulamentul de procedură.

199 Din ansamblul considerațiilor de mai sus, Comisia concluzionează că al treilea motiv al Republicii Franceze și al FT este în parte fără obiect sau inadmisibil și în parte nefondat și trebuie respins.

Cu privire la primul motiv al societăților Bouygues

— Cu privire la argumentele societăților Bouygues

200 Comisia contestă abordarea statică și „fotografică" a societăților Bouygues referitoare la operațiunea de salvare a FT, care ar viza limitarea examinării în temeiul articolului 87 alineatul (1) CE la declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, în condițiile în care, în cauza T-425/04, Republica Franceză ar dori să limiteze această examinare

numai la măsurile notificate în decembrie 2002. Potrivit Comisiei, teza potrivit căreia aceste declarații întrunesc, fie separat, fie în ansamblul lor, cele patru condiții ale noțiunii de ajutor rezultă dintr-o lectură limitată, parțială și eronată a deciziei atacate și nu ține seama de faptul că evenimentele care au precedat împrumutul din partea acționarilor în decembrie 2002, în cadrul unui proces continuu de salvare, sunt legate între ele atât din punct de vedere material, cât și economic.

201 Astfel, Comisia ar fi fost obligată să analizeze, în raport cu criteriul investitorului avizat, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și proiectul de împrumut din partea acționarilor din decembrie 2002 în ansamblul lor, acest proiect nefiind decât concretizarea succesiunii unor evenimente anterioare [considerentele (187)-(189), (191) și (215)-(230) ale deciziei atacate]. Această abordare ar fi conformă jurisprudenței care impune să se ia în considerare globalitatea unei operațiuni de salvare și de restructurare complexe și, în special, să se examineze în ce măsură un comportament actual și izolat, care ar putea părea „avizat" dacă ar fi scos din contextul său, a fost făcut necesar sau facilitat de acte din trecut pe care un investitor avizat în economia de piață nu le-ar fi efectuat (Hotărârea BP Chemicals/Comisia, punctul 152 de mai sus, punctul 179). Comisia adaugă că, în aplicarea criteriului investitorului privat, ajutoare anterioare care se înscriu într-un proces continuu ar putea, în principiu, atât să fie sancționate ca atare, cât și să fie luate în considerare pentru a caracteriza un ajutor subsecvent, care, ținând seama de aceste ajutoare anterioare, nu are decât aparența unui act care ar fi putut fi îndeplinit de un investitor privat avizat. Or, societățile Bouygues nu ar fi contestat faptul că decizia atacată califică împrumutul din partea acționarilor ca fiind un ajutor. Astfel, faptul dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituie sau nu constituie un ajutor nu ar mai fi fost pertinent, în condițiile în care, la momentul materializării declarațiilor menționate în decembrie 2002, sub forma proiectului de împrumut din partea acționarilor, s-ar fi stabilit, pe de o parte, că angajamentul statului francez devenise irevocabil și, pe de altă parte, că acesta nu era conform cu criteriul investitorului privat.

202 În această privință, Comisia contestă similaritatea situației de fapt din prezenta cauză cu cea aflată la originea Deciziei Crédit foncier (a se vedea punctul 159 de mai sus). În prezenta cauză, declarațiile ministrului economiei nu ar fi avut aceeași forță și

același grad de precizie în ceea ce privește un angajament ferm al statului francez ca acelea care au făcut obiectul Deciziei Crédit foncier [a se vedea considerentul (36) al Deciziei Crédit foncier, pe de o parte, și considerentul (219) al deciziei atacate, pe de altă parte].

203 Comisia adaugă că nu este nici de competența statului care face notificarea, nici de competența celorlalte părți interesate să determine perioada de analiză pertinentă. Noțiunea de ajutor ar fi obiectivă și s-ar întemeia pe realitatea economică. Prin urmare, în măsura în care Comisia cercetează fapte anterioare care sunt în mod obiectiv pertinente, aceasta ar trebui să le includă în analiza sa. În speță, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar face parte dintr-un „șir mai lung de acțiuni", din care împrumutul din partea acționarilor și subscrierea majorării capitalului FT nu constituiau decât ultimele elemente. Comisia ar fi constatat, așadar, în mod întemeiat că, în speță, ansamblul elementelor constitutive ale noțiunii de ajutor nu erau prezente decât începând din decembrie 2002.

204 Prin urmare, primul motiv al societăților Bouygues ar trebui respins ca nefondat.

— Cu privire la argumentele intervenientei FT

205 În ceea ce privește argumentele prezentate de intervenienta FT, Comisia amintește mai întâi că intervenienții trebuie să accepte litigiul în starea în care se află la momentul intervenției lor și că concluziile cererii lor de intervenție nu pot avea, în temeiul articolului 40 al patrulea paragraf din Statutul Curții de Justiție, un alt obiect decât susținerea concluziilor uneia dintre părțile principale, un intervenient neavând calitatea de a invoca un motiv care nu a fost invocat de reclamant.

206 Comisia este surprinsă că intervenienta FT îi susține concluziile prin care apără legalitatea articolului 1 din decizia atacată, în condițiile în care, în cauza T-444/04, aceasta cere, desigur, pentru alte motive, anularea articolului menționat. Comisia contestă, așadar, admisibilitatea concluziilor în intervenție ale FT, dat fiind că, în cealaltă cauză, FT ar reproșa Comisiei că ar fi mers prea departe atunci când a decis, la articolul 1 din decizia atacată, că împrumutul din partea acționarilor, plasat în contextul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, constituie un ajutor de stat incompatibil cu piața comună. Or, în condițiile în care susține, în cauza T-450/04, că Comisia nu a mers prea departe în măsura în care aceasta nu a calificat ca ajutoare declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, FT și-ar contrazice propria poziție exprimată în cadrul acțiunii sale în cauza T-444/04. Astfel, FT nu poate, pe de o parte, în intervenția sa, să susțină că articolul 1 din decizia atacată este valid și, pe de altă parte, în acțiunea sa, să ceară anularea articolului menționat. Potrivit Comisiei, această nouă poziție exprimată în intervenția sa ar trebui în mod logic să conducă FT la renunțarea la acțiunea sa în cauza T-444/04.

207 În subsidiar, Comisia contestă că declarația din 12 iulie 2002 ar fi fost făcută de orice acționar privat majoritar și că aceasta ar fi fost atât de generală și de condiționată încât nu poate fi interpretată ca o garanție pentru susținerea FT. Comisia ar fi subliniat că pentru statul francez era decisiv să dea agenților de rating și piețelor financiare impresia că declarația din 12 iulie 2002 constituia un angajament cu caracter obligatoriu. Această declarație, însoțită de contacte directe între autoritățile franceze și agențiile de rating, ar fi fost în mod clar destinată să liniștească piețele și să evite degradarea ratingului obligațiunilor FT la nivelul „junk bond", fapt confirmat de creșterea cursului acțiunilor și al obligațiunilor FT după declarația menționată. În realitate, acest angajament nu ar fi fost condiționat de respectarea normelor comunitare în materia ajutoarelor de stat [considerentul (229) al deciziei atacate]. În sfârșit, Comisia respinge teza potrivit căreia declarația din 12 iulie 2002 nu ar fi conferit niciun avantaj FT. Avantajul care decurge din această declarație ar fi constat în menținerea până

în decembrie 2002 a ratingului FT la nivelul de investiție sigură, în locul degradării ratingului său la nivelul „junk bond” [considerentul (219) și următoarele ale deciziei menționate].

Cu privire la al doilea motiv al societăților Bouygues

208 Comisia apreciază că și-a motivat suficient poziția potrivit căreia nu putea decide că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituiau, prin ele însele, ajutoare de stat [a se vedea în special considerentele (188), (189), (215) și (217)-(230) ale deciziei atacate]. Potrivit Comisiei, motivarea deciziei atacate nu suferă nici de o contradicție, nici de o insuficiență, întrucât societățile Bouygues confundă controlul obligației de motivare cu cel al erorii vădite.

Cu privire la argumentele complementare prezentate de Comisie ca răspuns la întrebările scrise ale Tribunalului

209 În răspunsul său la întrebările scrise ale Tribunalului, Comisia se referă, în esență, la considerațiile expuse în considerentele (188) și (214)-(216) ale deciziei atacate, precum și la studiile juridice și economice pe care le primise sau le solicitase și le analizase pe parcursul procedurii administrative, dintre care majoritatea ar fi concluzionat că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 aveau un caracter obligatoriu. Comisia ar fi ajuns astfel la concluzia că nu putea stabili „în mod irefutabil prezența unor ajutoare” numai pe baza acestor declarații, având în vedere dificultatea de a stabili, cu caracter probant, că acestea erau de natură să angajeze, cel puțin potențial, resurse de stat. Astfel, studiile unor experți ar cuprinde interpretări destul de divergente

ale acestor declarații în temeiul dreptului civil, comercial și administrativ francez, precum și ale conceptelor juridice complexe și controversate ale jurisprudenței și ale doctrinei franceze. Rezultatul acestei analize ar fi rezumat în considerentele (216)-(218) ale deciziei atacate.

210 În schimb, Comisia nu neagă că anumite elemente ale dreptului național ar putea să sprijine în mod valabil teza potrivit căreia declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar implica un angajament unilateral al statului francez, teză care nu ar fi, așadar, vădit neîntemeiată. În această privință, Comisia invocă două hotărâri ale Curții de Casație franceze. Cu toate acestea, în special în lumina circularei din 22 iulie 2003 (a se vedea punctul 167 de mai sus), care amintește că numai o lege a bugetului votată de Adunarea Națională poate angaja răspunderea financiară a statului francez, aceste hotărâri nu ar putea fi transpuse direct în dreptul administrativ francez. În plus, criticile formulate de FT în cadrul procedurii administrative față de raportul din 22 martie 2004 ar demonstra lipsa unei culpe a statului francez în temeiul dreptului administrativ francez. De altfel, potrivit Comisiei, deși în raportul din 22 martie 2004 s-a constatat că angajamentul de garanție al statului francez, ca obligație de rezultat, a luat naștere prin declarația din 12 iulie 2002, în același raport se recunoștea că era dificil să se considere că statul francez înțelesese să se oblige, încă de la acel moment, în privința participării sale la o majorare a capitalului FT, angajament care a intervenit, potrivit acestuia, la 13 septembrie 2002 (punctul 62 din raportul din 22 martie 2004).

211 Comisia amintește abordarea sa în privința aplicării criteriului investitorului privat avizat și analiza sa referitoare la modul în care au perceput piețele financiare declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, care s-ar fi înscris într-o strategie de angajare și de salvare a FT. În aceste circumstanțe, Comisia ar fi preferat să nu adopte o interpretare deosebit de riguroasă și de restrictivă pentru statul francez și pentru FT cu privire la un aspect foarte controversat din dreptul național. Or, deși nu avea suficientă certitudine cu privire la efectul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 în temeiul dreptului național pentru a concluziona că acestea implicau o angajare cu caracter obligatoriu de resurse de stat, Comisia ar fi putut ajunge la concluzia că acordarea împrumutului din partea acționarilor implica un astfel de angajament [considerentul (219) al deciziei atacate]. Comisia deduce din aceasta că, din cauza legăturii materiale și economice dintre declarațiile efectuate începând din

luna iulie 2002 și împrumutul din partea acționarilor, aceasta le putea aprecia în ansamblul lor. Având în vedere materializarea acestor declarații în decembrie 2002 sub forma împrumutului din partea acționarilor, singura măsură notificată de Republica Franceză, s-ar fi stabilit, pe de o parte, că angajamentul devenise irevocabil și, pe de altă parte, că acesta nu era conform cu criteriul investitorului privat. În consecință, faptul dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituiau sau nu constituiau un ajutor nu ar mai fi fost pertinent.

2. Aprecierea Tribunalului

a) Cu privire la noțiunea de ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE

212 În ceea ce privește aspectul dacă, în speță, Comisia a încălcat noțiunea de ajutor, trebuie amintit, mai întâi, că, potrivit articolului 87 alineatul (1) CE, „sunt incompatibile cu piața comună ajutoarele acordate de state sau prin intermediul resurselor de stat, sub orice formă, care denaturează sau amenință să denatureze concurența prin favorizarea anumitor întreprinderi sau a producerii anumitor bunuri, în măsura în care acestea afectează schimburile comerciale dintre statele membre”.

213 Este necesar să se constate, în continuare, astfel cum s-a recunoscut printr-o jurisprudență consacrată, că noțiunea de ajutor este mai generală decât cea de subvenție, dat fiind că aceasta include nu numai prestații pozitive, precum subvențiile propriu-zise, ci și intervenții de stat care, sub diverse forme, reduc sarcinile care

grevează în mod normal bugetul unei întreprinderi și care, din acest motiv, fără să fie subvenții în sensul strict al termenului, au aceeași natură și efecte identice (a se vedea Hotărârea Curții din 8 mai 2003, Italia și SIM 2 Multimedia/Comisia, C-328/99 și C-399/00, Rec., p. I-4035, punctul 35, și Hotărârea Curții din 15 iunie 2006, Air Liquide Industries Belgium, C-393/04 și C-41/05, Rec., p. I-5293, punctul 29 și jurisprudența citată).

214 De altfel, jurisprudența a recunoscut că numai avantajele acordate direct sau indirect prin intermediul unor resurse de stat sunt considerate ajutoare în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Astfel, distincția stabilită în această dispoziție între „ajutoarele acordate de state" și ajutoarele acordate „prin intermediul resurselor de stat" nu presupune că toate avantajele acordate de un stat constituie ajutoare, indiferent dacă sunt sau nu sunt finanțate prin intermediul unor resurse de stat, ci vizează includerea în această noțiune numai a avantajelor care sunt acordate direct de către stat, precum și a celor care sunt acordate prin intermediul unui organism public sau privat, desemnat sau înființat de acest stat (Hotărârea Curții din 13 martie 2001, PreussenElektra, C-379/98, Rec., p. I-2099, punctul 58, Hotărârea Tribunalului din 6 martie 2003, Westdeutsche Landesbank Girozentrale și Land Nordrhein-Westfalen/Comisia, T-228/99 și T-233/99, Rec., p. II-435, punctul 179, și Hotărârea Tribunalului din 12 decembrie 2006, Asociación de Estaciones de Servicio de Madrid și Federación Catalana de Estaciones de Servicio/Comisia, T-95/03, Rec., p. II-4739, punctul 104).

215 Rezultă că, pentru ca o măsură să fie calificată ca ajutor de stat, în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, trebuie, printre altele, pe de o parte, ca aceasta să presupună un avantaj, care poate lua forme diverse („sub orice formă"), și, pe de altă parte, ca acest avantaj să decurgă, în mod direct sau indirect, din resurse publice (acordat „de state sau prin intermediul resurselor de stat").

216 Jurisprudența a mai precizat noțiunea de ajutor de stat din punctul de vedere al principiului egalității de tratament între întreprinderi publice și private în sensul că intervenția autorităților publice în capitalul unei întreprinderi, cu alte cuvinte, un aport financiar care provine din resurse publice, nu constituie totuși un ajutor de stat, în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, atunci când această intervenție are loc în împrejurări care corespund condițiilor normale ale pieței. În această privință, este necesar să se aprecieze dacă, în împrejurări similare, un investitor privat având o talie care să poată fi comparată cu cea a organismului care gestionează sectorul public ar fi putut fi determinat să realizeze aporturi financiare la fel de mari, având în vedere în special informațiile disponibile și evoluțiile previzibile la data aporturilor respective (Hotărârea Italia și SIM 2 Multimedia/Comisia, punctul 213 de mai sus, punctele 37 și 38). În plus, deși comportamentul investitorului privat cu care trebuie comparată intervenția investitorului public, care urmărește obiective de politică economică, nu este în mod necesar cel al investitorului obișnuit care plasează capitaluri în vederea rentabilizării acestora pe termen mai mult sau mai puțin lung, acest comportament trebuie să fie cel puțin cel al unui holding privat sau al unui grup privat de întreprinderi care urmărește o politică structurală, globală sau sectorială și care este condus de perspective de rentabilitate pe termen mai lung (Hotărârea Curții din 14 septembrie 1994, Spania/Comisia, C-42/93, Rec., p. I-4175, punctul 14, și Hotărârea Tribunalului din 18 decembrie 2008, Componenta/Comisia, T-455/05, nepublicată în Repertoriu, punctul 86).

217 Astfel cum părțile au admis cu ocazia ședinței, aplicarea criteriului investitorului privat presupune în mod necesar că măsurile luate de stat în favoarea unei întreprinderi conferă un avantaj ce decurge din resurse de stat (a se vedea în acest sens Hotărârea Westdeutsche Landesbank Girozentrale și Land Nordrhein-Westfalen/Comisia, punctul 214 de mai sus, punctele 180 și 181).

218 În ceea ce privește întinderea controlului jurisdicțional care trebuie efectuat, trebuie amintit că noțiunea de ajutor este o noțiune obiectivă și că, prin urmare, calificarea unei măsuri drept ajutor de stat, ceea ce, potrivit dispozițiilor tratatului, revine atât Comisiei, cât și instanței, nu poate, în principiu, să justifice, cu excepția unor circumstanțe deosebite rezultând în principal din natura complexă a respectivei intervenții a statului, recunoașterea unei puteri de apreciere extinse a Comisiei. Astfel,

Comisiei i se conferă efectiv o putere extinsă de apreciere numai cu ocazia punerii în aplicare a articolului 87 alineatul (3) CE, care implică luarea în considerare de către Comisie, în cadrul examinării eventualei compatibilități a anumitor măsuri de stat cu piața comună, a unor aprecieri complexe de natură economică, socială, regională sau sectorială (a se vedea în acest sens Hotărârea Tribunalului din 27 ianuarie 1998, Ladbroke Racing/Comisia, T-67/94, Rec., p. II-1, punctul 52 și jurisprudența citată).

219 În această privință, Curtea a precizat că noțiunea de ajutor de stat, astfel cum este definită în tratat, are caracter juridic și trebuie interpretată pe baza unor elemente obiective. Din acest motiv, instanța, în principiu și ținând seama atât de elementele concrete ale litigiului cu care este sesizată, cât și de caracterul tehnic sau complex al aprecierilor efectuate de Comisie, trebuie să exercite un control deplin în ceea ce privește aspectul dacă o măsură intră în domeniul de aplicare al articolului 87 alineatul (1) CE (Hotărârea Curții din 16 mai 2000, Franța/Ladbroke Racing și Comisia, C-83/98 P, Rec., p. I-3271, punctul 25, Hotărârea Curții din 1 iulie 2008, Chronopost/UFEX și alții, C-341/06 P și C-342/06 P, Rep., p. I-4777, punctul 141, și Hotărârea Curții din 22 decembrie 2008, British Aggregates/Comisia, C-487/06 P, Rep., p. I-10505, punctul 111).

220 Acestea sunt principiile în raport cu care este necesar să se verifice dacă, în speță, Comisia a aplicat corect noțiunea de ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

221 În acest sens, având în vedere motivele invocate de reclamante în cauzele T-425/04, T-444/04 și T-450/04, întemeiate în parte pe erori de drept și în parte pe erori vădite de apreciere, este necesar să se examineze, într-o primă etapă, dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și proiectul de împrumut din partea acționarilor din decembrie 2002, luate separat sau împreună, au conferit unul sau mai multe avantaje în favoarea FT. În cazul unui răspuns afirmativ, trebuie să se examineze, într-o a doua etapă, dacă aceste eventuale avantaje în favoarea FT decurg dintr-un transfer de resurse de stat. În cazul unui răspuns afirmativ, este necesar să se examineze, într-o

a treia etapă, dacă aceste eventuale avantaje care provin din resurse de stat au fost acordate cu respectarea criteriului investitorului privat avizat în economia de piață.

b) Cu privire la existența unui avantaj conferit prin declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și prin proiectul de împrumut din partea acționarilor

Observații introductive

222 Este necesar să se examineze, cu titlu introductiv, dacă și în ce măsură, în decizia atacată, Comisia a identificat unul sau mai multe avantaje legate de declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002. În acest sens, având în vedere legătura strânsă dintre criteriul avantajului și cel al transferului de resurse de stat, este necesar să se țină seama de ansamblul considerațiilor expuse cu privire la acest subiect în decizia menționată.

223 Trebuie să se amintească faptul că, la articolul 1 din decizia atacată, Comisia a calificat ca ajutor de stat, în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, împrumutul din partea acționarilor sub forma unei linii de credit de 9 miliarde de euro în favoarea FT, plasat în contextul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, cu alte cuvinte, al declarațiilor făcute anterior notificării proiectului de împrumut din partea acționarilor, la 4 decembrie 2002.

224 În sprijinul acestei concluzii, Comisia a constatat în esență că, prin intermediul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, așadar, într-un moment în care FT se confrunta cu o criză financiară datorată unei îndatorări importante pe termen

scurt, autoritățile franceze au făcut ca FT să recapete încrederea piețelor financiare pentru a putea avea acces la noi credite, ceea ce ar fi pus bazele măsurilor de reechilibrare a bilanțului și de refinanțare a FT, inclusiv ale proiectului de împrumut din partea acționarilor, astfel cum au fost demarate ulterior. În această privință, Comisia consideră, în esență, că, apreciate în ansamblul lor, aceste declarații și măsuri, care ar face parte dintr-un proces continuu de salvare a FT orchestrat de statul francez, nu ar fi conforme cu criteriul investitorului privat avizat în economia de piață, în condițiile în care un investitor privat nu ar fi făcut astfel de declarații de susținere în situația de criză în care se afla FT în iulie 2002. Astfel, aceste declarații ar fi „contaminat" situația pieței care a condus la proiectul de împrumut din partea acționarilor, acesta din urmă neputând fi preconizat în lipsa efectelor pe care declarațiile menționate le-au produs asupra piețelor financiare [a se vedea în special considerentele (225)-(230) ale deciziei atacate].

225 În ceea ce privește mai precis noțiunea de avantaj care angajează resurse de stat, Comisia a considerat, în esență, că, deși declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar putea fi calificate ca ajutoare, în măsura în care produseseră un efect asupra piețelor și conferiseră un avantaj în favoarea FT, acestea nu ar fi în mod necesar de natură să angajeze, „cel puțin potențial, resurse de stat" [considerentul (188) al deciziei atacate]. În considerentul (189) al deciziei atacate, Comisia a arătat că nu dispune de elemente suficiente pentru a dovedi în mod irefutabil prezența unui ajutor în temeiul acestei teze „inovatoare". Aceasta a apreciat totuși că poate stabili existența unui ajutor ținând seama de avantajul și de angajarea de resurse de stat legate de proiectul de împrumut din partea acționarilor, apreciat în contextul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 [considerentul (190) al deciziei atacate].

226 Astfel, în considerentul (194) al deciziei atacate se constată că „împrumutul din partea acționarilor […] acordă un avantaj în favoarea FT, deoarece îi permite acesteia să își sporească mijloacele de finanțare și să liniștească piața în ceea ce privește capacitatea sa de a face față scadențelor sale". Deși contractul de împrumut din partea acționarilor nu a fost niciodată semnat, „aparența dată pieței cu privire la existența acestui împrumut" ar fi fost de natură să confere un avantaj FT, întrucât piața a considerat că

situația sa financiară era mai solidă, ceea ce ar fi putut influența condițiile sale de împrumutare.

227 În ceea ce privește criteriul angajării de resurse de stat, Comisia a precizat, în considerentul (195) al deciziei atacate, pe de o parte, că „faptul că un avantaj rezultă din acordarea unui angajament de stat care antrenează un transfer de resurse potențial, dar nu imediat, nu exclude[a] ca acest avantaj să fie acordat prin intermediul unor resurse de stat” și, pe de altă parte, făcând trimitere la Hotărârea Curții din 16 mai 2002, Franța/Comisia, numită „Stardust” (C-482/99, Rec., p. I-4397, punctul 36), că „nu [era] necesar, în toate cazurile, să fi [existat] un transfer de resurse de stat pentru ca avantajul acordat […] să poată fi considerat un ajutor de stat”. Astfel, potrivit Comisiei, în temeiul jurisprudenței, chiar un avantaj acordat prin intermediul unei potențiale sarcini suplimentare pentru stat ar fi susceptibil să constituie un ajutor de stat (Hotărârea Curții din 1 decembrie 1998, Ecotrade, C-200/97, Rec., p. I-7907, punctul 43, și Hotărârea Tribunalului din 13 iunie 2000, EPAC/Comisia, T-204/97 și T-270/97, Rec., p. II-2267, punctul 80).

228 Potrivit considerentului (196) al deciziei atacate, anunțarea punerii la dispoziție a împrumutului din partea acționarilor, însoțită de realizarea condițiilor prealabile acestei puneri la dispoziție, aparența dată pieței că acest împrumut fusese efectiv pus la dispoziție și transmiterea contractului de împrumut semnat ar fi implicat o „potențială sarcină suplimentară pentru stat[ul francez]”, care era suficientă pentru a concluziona că exista o „angajare potențială de resurse de stat”. Potrivit Comisiei:

„Astfel, în măsura în care acest document constituia o ofertă contractuală și câtă vreme aceasta nu a fost revocată, FT ar fi putut semna în orice moment, acordându-și astfel dreptul de a obține imediat plata sumei de 9 miliarde de euro. Statul

[francez] […] trebuia, prin urmare, să țină la dispoziția FT […] cuantumul resurse[lor] corespunzătoare."

229 Prin al doilea și prin al treilea motiv invocate în cauzele T-425/04 și T-444/04, Republica Franceză și FT au susținut în esență că nici declarațiile de susținere, nici proiectul de împrumut din partea acționarilor nu îndeplineau, prin ele însele, condițiile constitutive ale noțiunii de ajutor și, în special, criteriul avantajului provenit din resurse de stat, și că nu este posibil ca aceste diferite elemente să fie apreciate în ansamblul lor pentru a ajunge la concluzia că comportamentul statului francez nu respecta criteriul investitorului privat avizat. Astfel, abordarea Comisiei ar fi contradictorie în măsura în care Comisia însăși ar fi recunoscut că, luate separat, nici declarațiile menționate, nici împrumutul din partea acționarilor nu constituiau ajutoare de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. În orice caz, declarațiile de susținere nu ar putea fi calificate ca un angajament ferm al statului francez prin care se acordă un avantaj în favoarea FT și care implică resurse de stat.

230 În schimb, prin intermediul primului lor motiv invocat în cauza T-450/04, societățile Bouygues susțin în esență că Comisia nu a mers suficient de departe în decizia atacată întrucât a omis să califice fiecare dintre declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ca ajutoare de stat distincte. Astfel, fiecare dintre aceste declarații ar îndeplini condițiile cumulative ale noțiunii de ajutor, inclusiv pe cea a avantajului care angajează resurse de stat.

Cu privire la avantajul care decurge din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002

231 Din jurisprudența citată la punctul 213 de mai sus rezultă că noțiunea de avantaj implică faptul că intervenția statului trebuie să aibă drept consecință o îmbunătățire a

poziției economice și/sau financiare sau chiar o îmbogățire a beneficiarului, de exemplu prin reducerea sarcinilor care grevează în mod normal bugetul său.

232 Prin urmare, trebuie să se verifice dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, precum și anunțul din 4 decembrie 2002 privind împrumutul din partea acționarilor implicau, prin ele însele, acordarea unui astfel de avantaj în favoarea FT.

233 În această privință, trebuie să se efectueze o distincție între, pe de o parte, eventualul avantaj care constă în facilitarea accesului FT la piețele financiare și în reducerea costurilor sale de refinanțare și, pe de altă parte, eventualul impact pozitiv al declarațiilor menționate asupra cursului acțiunilor și al obligațiunilor FT.

234 În ceea ce privește impactul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 asupra accesului FT la piețele financiare și asupra costurilor sale de refinanțare, este necesar să se constate că nu s-a demonstrat suficient de către Comisie, în decizia atacată, că aceste declarații au determinat un avantaj considerabil în favoarea FT, în măsura în care au permis o recâștigare a încrederii piețelor financiare, au făcut posibil, mai ușor și mai puțin costisitor, accesul FT la noi credite necesare pentru refinanțarea datoriilor imediate, în valoare de 15 miliarde de euro, și, în definitiv, au contribuit la stabilizarea situației sale financiare foarte fragile, care, în iunie și în iulie 2002, era pe punctul de a se deteriora substanțial.

235 Mai precis, din rezumatul deciziei atacate care figurează la punctele 33-50 de mai sus rezultă că Comisia a reunit un ansamblu de indicii susceptibile să stabilească faptul că, în urma declarației din 12 iulie 2002 și a declarațiilor subsecvente, precum și a anunțului din 4 decembrie 2002 privind proiectul de împrumut din partea acționarilor, agențiile de rating au reținut un rating mai favorabil pentru FT decât cel pe care l-ar fi acordat sau l-ar fi preconizat în prealabil având în vedere criza

financiară a acesteia și, în special, importanța „spread inversion", căderea corespunzătoare a prețului obligațiunilor sale și cea a cursului acțiunilor sale, astfel cum au fost constatate, printre altele, în iunie și în iulie 2002 (a se vedea punctul 34 de mai sus).

236 Astfel, din comentariile concordante ale fostului și ale noului PDG al FT, ale agențiilor de rating, precum și ale Deutsche Bank rezultă că ratingul reținut sau preconizat anterior de agențiile menționate ar fi avut ca efect, în perioada respectivă, închiderea accesului FT la piețele de capital, împiedicând-o astfel să își refinanțeze datoria pe termen scurt, și că această închidere nu a putut fi evitată decât grație menținerii unui rating mai favorabil, care, la rândul său, fusese făcută posibilă de declarația din 12 iulie 2002 (a se vedea punctele 37-43 și 47 de mai sus). Având în vedere considerațiile expuse la punctele 45-48 de mai sus, Comisia a stabilit de asemenea suficient că declarațiile din septembrie, din octombrie și din decembrie 2002 au exercitat, la rândul lor, o influență pozitivă asupra deciziilor agențiilor de rating de menținere a ratingului FT și au favorizat încrederea piețelor financiare pentru a permite astfel FT să controleze din nou gestiunea datoriilor sale scadente pe termen scurt și să se refinanțeze în condiții corespunzătoare.

237 Fără a fi nevoie să se precizeze, mai detaliat, impactul pe care aceste declarații l-au avut, fiecare și separat, asupra piețelor financiare, este necesar să se constate că, în orice caz, în ansamblul lor, declarațiile menționate au influențat, în mod decisiv, reacția agențiilor de rating și că această reacție a fost în continuare determinantă pentru revalorizarea imaginii FT în ochii investitorilor și ai creditorilor, cât și pentru comportamentul actorilor piețelor financiare care au participat ulterior la refinanțarea FT. Legătura de cauzalitate dintre aceste elemente este demonstrată, printre altele, prin faptul că, în septembrie 2002, grupul de bănci asociat la punerea în aplicare a planului Ambiție 2005 a condiționat participarea sa la recapitalizarea FT de menținerea ratingului de către Moody's și de către S & P (a se vedea punctul 44 de mai sus). În plus, ca reacție la anunțul din 4 decembrie 2002 privind proiectul de împrumut din partea acționarilor, S & P a confirmat, la 17 decembrie 2002, că, pe de o parte, susținerea autorităților franceze față de FT, astfel cum a fost în mod constant afirmată începând din iulie 2002, ar fi fost un factor cheie pentru menținerea ratingului FT la nivelul de investiție sigură și că, pe de altă parte, anunțul acestora privind respectivul proiect de împrumut din partea acționarilor ar fi fost dovada acestei susțineri și a unei protecții

semnificative a creditorilor FT [a se vedea considerentul (58) și notele de subsol nr. 52 și 53 din decizia atacată]. Astfel, având în vedere comentariul citat anterior al S & P, Comisia avea de asemenea motive să concluzioneze că efectele avantajoase ale declarațiilor de susținere repetate începând din iulie 2002 s-au perpetuat până în decembrie 2002 (a se vedea de asemenea observațiile Moody's din februarie 2003, citate la punctul 48 de mai sus, precum și raportul Deutsche Bank, citat la punctul 37 de mai sus).

238 De altfel, trebuie să se constate că, în virtutea principiilor care guvernează acordarea de credite și refinanțarea pe piețele de capital, astfel cum au fost amintite în considerentul (28) și următoarele ale deciziei atacate, nivelul ratingului unei întreprinderi și, prin urmare, al riscului de neplată asociat creditelor care îi sunt acordate este determinant pentru a măsura costul de refinanțare pe care această întreprindere trebuie să îl suporte, printre altele, sub forma dobânzilor exigibile pentru emiterea de noi obligațiuni. Din aceasta rezultă că, cu cât acest risc de neplată este mai mic, cu atât este mai puțin dificilă și mai puțin costisitoare refinanțarea creditelor în cauză pe piețele de capital. Altfel spus, orice influență pozitivă asupra ratingului unei întreprinderi, fie și numai ca urmare a unor declarații publice care sunt susceptibile să creeze sau să consolideze încrederea investitorilor, are un impact imediat asupra nivelului costurilor pe care aceasta trebuie să le suporte pentru a se finanța pe piețele de capital. În această privință, Comisia a făcut trimitere la un document care emană de la FT, a cărui pertinență nu a fost contestată de Republica Franceză și de FT, care menționează ipoteza unei creșteri automate a cheltuielilor anuale cu dobânzile de 75 de milioane de euro în cazul retrogradării cu un nivel a ratingului datoriei pe termen lung a FT de către S & P și de către Moody's [a se vedea considerentul (222) și nota de subsol nr. 148 din decizia atacată].

239 Este necesar să se precizeze, cu titlu neesențial, că s-a mai demonstrat de către Comisie că această legătură de cauzalitate între declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, menținerea ratingului FT și facilitarea accesului acesteia la noi credite, inclusiv reducerea costurilor sale de refinanțare, nu numai că era previzibilă pentru autoritățile franceze, însă era și planificată de acestea. Astfel, după cum reiese din considerentele (38) și (212) ale deciziei atacate, chiar în ziua declarației din 12 iulie

2002, autoritățile franceze au contactat agențiile de rating, precum S & P (a se vedea punctele 35 și 37 de mai sus), pentru a le informa cu privire la intențiile lor pentru a da rapid încredere pieței și a preveni orice degradare ulterioară a ratingului FT la nivelul „junk bond". Acest element nu este contestat de Republica Franceză și de FT, acestea limitându-se să susțină că această abordare ar fi conformă cu criteriul investitorului privat avizat.

240 Prin urmare, efectul pozitiv și stabilizator asupra ratingului FT, care rezultă direct din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și din voința autorităților franceze, avea în mod necesar ca urmare acordarea unui avantaj financiar în favoarea FT și o consolidare a poziției sale economice. Această constatare permitea, prin ea însăși, Comisiei să concluzioneze că societății FT i se acordase un avantaj în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, fără a fi necesară cuantificarea acestuia.

241 În consecință, este necesar să fie respinse argumentele Republicii Franceze și ale FT potrivit cărora declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 nu aveau un impact asupra piețelor și nu conferau un avantaj în favoarea FT.

242 În aceste condiții, nu este necesară pronunțarea cu privire la aspectul dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 au implicat de asemenea un avantaj pentru FT prin influențarea, în mod pozitiv, a cursului acțiunilor și a celui al obligațiunilor sale.

Cu privire la avantajul care decurge din proiectul de împrumut din partea acționarilor

243 Este necesar să se examineze dacă împrumutul din partea acționarilor, luat separat, care a rămas în stadiu de proiect de contract nesemnat de FT și care nu a fost niciodată executat, a produs un avantaj suplimentar și distinct în favoarea FT în raport cu

avantajul descris la punctele 235-237 de mai sus. În această privință, trebuie amintit că, astfel cum s-a arătat la punctele sus-menționate, Comisia a stabilit suficient că, apreciat împreună cu declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, anunțul public al autorităților franceze referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor, din 4 decembrie 2002, implica un avantaj în favoarea FT în măsura în care acesta a determinat o reacție pozitivă a actorilor pieței financiare și, prin urmare, a îmbunătățit, printre altele, condițiile care au permis refinanțarea sa.

244 În ceea ce privește aspectul dacă, în raport cu acest din urmă avantaj, proiectul de împrumut din partea acționarilor implica un avantaj suplimentar și distinct, este necesar să facă trimitere în special la considerentul (194) al deciziei atacate, potrivit căruia, deși contractul de împrumut din partea acționarilor nu a fost niciodată semnat de FT și, prin urmare, nici executat, acesta din urmă acorda un avantaj în favoarea FT, întrucât îi permitea acesteia să își sporească mijloacele de finanțare, să liniștească piața în ceea ce privește capacitatea sa de a face față scadențelor și să influențeze astfel condițiile de împrumut ale FT. Astfel, „aparența dată pieței cu privire la existența acestui împrumut este [cea care era] de natură să confere un avantaj FT, întrucât piața a considerat că situația [sa] financiară […] era mai solidă”.

245 Cu toate acestea, în măsura în care Comisia asimilează avantajul astfel descris cu un efect de liniștire a pieței și cu aparența dată terților cu privire la punerea la dispoziția FT a împrumutului din partea acționarilor, acest avantaj se confundă în mod evident cu cel care decurge din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, și, în special, cu cel asociat anunțului din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor, care produseseră deja un astfel de efect asupra piețelor financiare și determinaseră o ameliorare a condițiilor în care FT se putea împrumuta (a se vedea punctele 235-237 de mai sus).

246 Astfel, pare exclus ca proiectul de împrumut din partea acționarilor care face obiectul contractului semnat, parafat și transmis de ERAP către FT să fi putut avea, asemenea

anunțării sale din 4 decembrie 2002, o incidență identică sau cel puțin similară asupra acestor piețe. Astfel cum însăși Republica Franceză a susținut cu ocazia ședinței, ca răspuns la o întrebare a Tribunalului, luându-se act despre aceasta în procesul-verbal al ședinței, trimiterea contractului de împrumut din partea acționarilor de către ERAP către FT, la 20 decembrie 2002, nu a fost făcută publică separat și în plus față de anunțul, care a avut loc la 4 decembrie 2002, referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor. Or, în lipsa unei astfel de publicități, pe care FT a confirmat-o cu ocazia ședinței, nu exista o „aparență" dată terților cu privire la punerea la dispoziție a împrumutului din partea acționarilor, în sensul considerentului (194) al deciziei atacate, care să fi putut fi atribuită în mod specific trimiterii respectivului contract de împrumut din partea acționarilor. Reacția Moody's, la care se face trimitere în nota de subsol nr. 112 din decizia atacată, nu este susceptibilă să infirme această apreciere, dat fiind că această reacție intervenise deja la 9 decembrie 2002, și anume, probabil ca răspuns la anunțul din 4 decembrie 2002, și, în orice caz, înaintea trimiterii contractului de împrumut din partea acționarilor de către ERAP către FT, la 20 decembrie 2002. Situația este aceeași în ceea ce privește reacția S & P, menționată în considerentul (58) și în notele de subsol nr. 52 și 53 din decizia atacată, care poartă data de 17 decembrie 2002.

247 Ca răspuns la o întrebare adresată de Tribunal, Comisia a afirmat totuși cu ocazia ședinței că a considerat totdeauna că proiectul de împrumut din partea acționarilor ca atare și punerea sa la dispoziție implicau un avantaj suplimentat și distinct în favoarea FT (a se vedea și punctul 196 de mai sus), în măsura în care aceasta din urmă ar fi obținut, în urma trimiterii contractului semnat din 20 decembrie 2002, facultatea unilaterală și necondiționată de a activa împrumutul din partea acționarilor prin aplicarea semnăturii sale pe contractul menționat. Din punct de vedere economic, această facultate de a dispune de o linie de credit de 9 miliarde de euro, care nu depinde decât de voința beneficiarului, ar constitui un avantaj distinct de cel care decurge din anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor. FT a contestat această apreciere cu ocazia ședinței, făcând trimitere la considerentele (188) și (190) ale deciziei atacate.

248 Este necesar, prin urmare, să se verifice, mai întâi, dacă argumentul Comisiei este suficient sprijinit de decizia atacată.

249 În această privință, este necesar să se sublinieze că considerentul (194) al deciziei atacate menționează faptul că împrumutul din partea acționarilor acordă un avantaj în favoarea FT, „întrucât îi permite acesteia să își sporească mijloacele de finanțare". Deși această din urmă constatare este destul de vagă, de succintă și este legată direct de descrierea avantajului vizat la punctul 245 de mai sus, nu este mai puțin adevărat că considerentul (196) a doua și a treia frază al deciziei menționate, care se referă, desigur, la criteriul transferului de resurse de stat, precizează în plus că, în măsura în care contractul de împrumut din partea acționarilor „constituia o ofertă contractuală și câtă vreme aceasta nu a fost revocată, FT ar fi putut semna în orice moment, acordându-și astfel dreptul de a obține imediat plata sumei de 9 miliarde de euro", și că statul francez „trebuia, prin urmare, să țină la dispoziția FT, prin intermediul ERAP, cuantumul resurselor corespunzătoare". În sfârșit, în considerentul (197) al deciziei atacate, Comisia a concluzionat că era necesar să se examineze dacă „avantajul astfel acordat FT" respecta criteriul investitorului privat avizat și dacă afecta concurența și schimburile comerciale dintre statele membre.

250 Rezultă că, deși decizia atacată este ambiguă în ceea ce privește distincția dintre diferitele elemente care constituie avantajul sau avantajele în cauză, aceasta exprimă totuși, cu minimul de claritate și de precizie cerut, faptul că Comisia era de părere că trimiterea către FT a contractului de împrumut din partea acționarilor implica un avantaj suplimentar și distinct în raport cu cel descris a punctele 235-237 de mai sus.

251 Este necesar să se verifice, în continuare, dacă Comisia a stabilit corespunzător cerințelor legale că simpla facultate a FT de a recurge, în mod unilateral și necondiționat, la linia de credit de 9 miliarde de euro care a făcut obiectul contractului de împrumut din partea acționarilor constituia un avantaj în favoarea sa, în condițiile în care proiectul de contract nu a fost niciodată semnat de către aceasta și nici nu a fost executat.

252 În această privință, FT, care contestă existența unui asemenea avantaj, a reiterat cu ocazia ședinței că refuzase să semneze contractul de împrumut din partea acționarilor

pentru motivul că acesta prevedea condiții prea dificile și că, în orice caz, aceasta ar fi preferat să își refinanțeze datoriile pe piața obligatară.

253 Trebuie amintit că Comisia este obligată să stabilească pe baza unor elemente obiective că toate condițiile cumulative ale noțiunii de ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, inclusiv existența unui avantaj, sunt îndeplinite (Hotărârea British Aggregates/Comisia, punctul 219 de mai sus, punctul 111), ținând seama de efectele economice ale măsurii în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea Chronopost/UFEX și alții, punctul 219 de mai sus, punctul 123, și Hotărârea Westdeutsche Landesbank Girozentrale și Land Nordrhein-Westfalen/Comisia, punctul 214 de mai sus, punctul 180).

254 Trebuie să se constate totuși că, pe lângă calificarea, reținută în considerentul (196) al deciziei atacate, a trimiterii contractului de împrumut din partea acționarilor ca fiind o „ofertă contractuală" pe care FT ar fi putut să o accepte „în orice moment" pentru a-și acorda „astfel dreptul de a obține imediat plata sumei de 9 miliarde de euro", Comisia, căreia îi revine sarcina probei, nici nu a determinat, nici nu a demonstrat o eventuală ameliorare a poziției economice a FT susceptibilă să decurgă din această ofertă în raport cu situația în care aceasta se afla, printre altele, în urma obținerii posibilității de a-și refinanța datoriile în limita a 9 miliarde de euro în condițiile aplicabile, în acea perioadă, pe piața obligatară.

255 Or, Comisia nu poate prezuma, numai în temeiul unei oferte unilaterale a statului de a acorda o linie de credit de o anumită valoare, că această ofertă implică efecte economice avantajoase pentru beneficiar fără a ține însă seama de condițiile care guvernează executarea contractului de credit în cauză și, în special, de cele legate de acordarea și de restituirea creditului menționat, cu atât mai puțin în situația în care beneficiarul nu a acceptat această ofertă, ci s-a limitat să se refinanțeze în condițiile aplicabile pe piață. Dacă soluția ar fi diferită, chiar și un contract de credit care prevede condiții dezavantajoase din punct de vedere obiectiv, precum niveluri ale dobânzii

mai ridicate și termene de rambursare mai stricte decât cele oferite pe piață, ar trebui calificat ca avantaj în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, și aceasta pentru simplul motiv că un creditor public s-a declarat gata să pună o anumită sumă de bani la dispoziția beneficiarului.

256 Astfel, o asemenea abordare nu ar corespunde obligației Comisiei de a stabili, pe baza unor elemente obiective suficient de susținute și de complete, existența unui avantaj în sensul articolului 87 alineatul (1) CE (a se vedea în acest sens Hotărârea British Aggregates/Comisia, punctul 219 de mai sus, punctul 111; a se vedea de asemenea, în acest sens, Hotărârea Westdeutsche Landesbank Girozentrale și Land Nordrhein-Westfalen/Comisia, punctul 214 de mai sus, punctul 180, și Hotărârea Tribunalului din 26 iunie 2008, SIC/Comisia, T-442/03, Rep., p. II-1161, punctul 126). Pe de o parte, o astfel de abordare nu ar permite ca o asemenea ofertă de credit să fie apreciată în totalitatea sa și în contextul său economic și, pe de altă parte, aceasta nu ar ține seama nici de efectele economice reale și eventual dezavantajoase pe care le poate avea pentru beneficiar, nici de voința acestuia de a nu o accepta.

257 În aceste condiții, trebuie să se considere că Comisia nu se putea limita la constatarea unei oferte contractuale semnate de ERAP pentru a concluziona că aceasta implica un avantaj suplimentar și distinct în favoarea FT în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

258 Cu toate acestea, faptul că Comisia nu a stabilit corespunzător cerințelor legale existența unui avantaj suplimentar și distinct care decurge din proiectul de împrumut din partea acționarilor ca atare nu este, în sine, susceptibil să conducă la anularea deciziei atacate (a se vedea în acest sens Hotărârea Graphischer Maschinenbau/Comisia, punctul 159 de mai sus, punctul 49 și jurisprudența citată, și Hotărârea Tribunalului din 19 octombrie 2005, Freistaat Thüringen/Comisia, T-318/00, Rec., p. II-4179, punctul 191 și jurisprudența citată).

259 Având în vedere ansamblul considerațiilor de mai sus, trebuie să se constate că Comisia a demonstrat în mod suficient că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor, în ansamblul lor, implicau acordarea unui avantaj în favoarea FT în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, fără a fi necesară cuantificarea acestuia.

260 În aceste condiții, trebuie respins argumentul Republici Franceze și al FT potrivit căruia Comisia nu avea temei să constate existența unui avantaj care decurge numai din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 pentru motivul că, pe de o parte, acest avantaj nu ar fi identificabil în raport cu efectele pozitive ale altor evenimente și ale măsurilor luate de FT însăși în cursul celui de al doilea semestru al anului 2002 și că, pe de altă parte, raportul din 28 aprilie 2004 nu ar fi examinat și nu ar fi determinat natura și valoarea precise ale avantajului care rezultă din ansamblul acestor declarații.

261 Este necesar să se examineze în acest stadiu dacă și în ce măsură avantajul identificat mai sus este legat de un transfer de resurse de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

c) Cu privire la existența unui transfer de resurse de stat

Observații introductive

262 Din considerațiile expuse la punctele 214 și 215 de mai sus rezultă că avantajul identificat la punctele 234-259 de mai sus trebuie să decurgă dintr-un transfer de resurse de stat. Această cerință de conexitate între avantajul identificat și angajarea de resurse

de stat presupune, în principiu, ca avantajul menționat să fie strâns legat de o sarcină corespunzătoare ce grevează bugetul de stat sau de crearea, în temeiul unor obligații care din punct de vedere juridic au caracter obligatoriu, asumate de stat, a unui risc economic suficient de concret pentru acest buget (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 17 martie 1993, Sloman Neptun, C-72/91 și C-73/91, Rec., p. I-887, punctul 21, Hotărârea Curții din 19 septembrie 2000, Germania/Comisia, C-156/98, Rec., p. I-6857, punctul 27, Hotărârea PreussenElektra, punctul 214 de mai sus, punctul 58, și Concluziile avocatului general Jacobs prezentate în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea PreussenElektra, punctul 214 de mai sus, Rec., p. I-2103, punctele 115-117).

263 Trebuie amintit că, în speță, părțile sunt în dezacord cu privire la aspectul dacă, printre altele, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 – cu privire la care Comisia a stabilit în mod corect că acordă un avantaj în favoarea FT – implică un transfer de resurse de stat. În timp ce Republica Franceză și FT contestă existența unui transfer de resurse de stat, societățile Bouygues susțin că fiecare dintre aceste declarații implică o angajare a unor asemenea resurse, fie în temeiul unei obligații a statului francez care din punct de vedere juridic are caracter obligatoriu, fie din cauza unui risc economic suficient de concret și de imediat pentru acesta, care îl expune unei răspunderi pecuniare, sub orice formă, pentru datoriile FT, față de societățile Bouygues, de acționarii acesteia și de creditorii săi.

264 În decizia atacată, Comisia s-a întemeiat mai întâi pe premisa potrivit căreia un transfer potențial de resurse de stat este suficient în vederea aplicării articolului 87 alineatul (1) CE. În acest sens, Comisia s-a exprimat, în considerentele (195)-(197) din decizia menționată, după cum urmează:

„(195) În ceea ce privește condiția referitoare la resursele de stat, Comisia subliniază că faptul că un avantaj rezultă din acordarea unui angajament de stat care antrenează un transfer de resurse potențial, dar nu imediat, nu exclude ca acest avantaj să fie acordat prin intermediul unor resurse de stat. «În această privință, trebuie arătat […] că, potrivit unei jurisprudențe constante, nu este

necesar să se stabilească, în toate cazurile, că a avut loc un transfer de resurse de stat pentru ca avantajul acordat uneia sau mai multor întreprinderi să poată fi considerat un ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE» [nota de subsol nr. 113: Hotărârea «Stardust», punctul 36; a se vedea de asemenea Hotărârea Curții din 15 martie 1994, Banco Exterior de España, C-387/92, Rec., p. I-877, punctul 14, și Hotărârea Curții din 19 mai 1999, Italia/Comisia, C-6/97, Rec., p. I-2981, punctul 16]. Astfel, chiar un avantaj acordat prin intermediul unei potențiale sarcini suplimentare pentru stat constituie un ajutor de stat dacă afectează concurența și schimburile comerciale dintre statele membre [nota de subsol nr. 114: Hotărârea Curții din 1 decembrie 1998, Ecotrade, C-200/97, Rec., p. I-7907, punctul 43, și Hotărârea Tribunalului din 13 iunie 2000, EPAC/Comisia, T-204/97 și T-270/97, Rec., p. II-2267, punctul 80].

(196) Comisia constată că o potențială sarcină suplimentară asupra resurselor de stat a fost creată prin anunțarea punerii la dispoziție a împrumutului din partea acționarilor, însoțită de realizarea condițiilor prealabile acestei puneri la dispoziție […], aparența dată pieței că acest împrumut fusese efectiv pus la dispoziție […] și, în cele din urmă, prin transmiterea contractului de împrumut parafat și semnat de ERAP către FT; aceasta nu însemnă însă că nu a avut loc o angajare potențială de resurse de stat. Astfel, în măsura în care acest document constituia o ofertă contractuală și câtă vreme aceasta nu a fost revocată, FT ar fi putut semna în orice moment, acordându-și astfel dreptul de a obține imediat plata sumei de 9 miliarde de euro. Întrucât statul [francez] nu putea ignora acest lucru, trebuia, prin urmare, să țină la dispoziția FT, prin intermediul ERAP, cuantumul resurse[lor] corespunzătoare.

(197) Comisia trebuie, așadar, să examineze dacă avantajul astfel acordat FT respectă principiul investitorului privat avizat și dacă acesta afectează concurența și schimburile comerciale dintre statele membre."

265 În continuare, în cadrul aprecierii sale privind criteriul investitorului privat avizat în economia de piață, după ce a constatat, în considerentele (208)-(213) ale deciziei atacate, în esență, că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 „erau suficient de clare, de precise și de ferme pentru a arăta că există un angajament credibil al statului [francez]", Comisia a expus, în considerentele (214)-(219) ale deciziei atacate, următoarele:

„(214) Comisia subliniază că a studiat problema dacă în dreptul intern un investitor privat care a făcut aceleași declarații ca și statul ar fi obligat să își respecte promisiunile. Dat fiind că în speță investitorul este statul [francez], studierea dreptului intern a avut ca obiect și dreptul administrativ.

(215) Comisia arată că a cerut un raport de expertiză cu privire la acest aspect și că a primit de asemenea mai multe rapoarte din partea unor terți. Pe baza acestor informații, Comisia nu poate exclude în acest stadiu ca declarațiile în cauză să aibă un caracter obligatoriu în temeiul dreptului administrativ, civil, comercial și penal francez […], precum și în temeiul dreptului statului New York.

(216) Principala critică a autorităților franceze constă în remarcarea faptului că angajamentele unilaterale sunt o excepție în dreptul intern și că scrisorile de intenție, care nu sunt o categorie omogenă, nu au decât în mod excepțional valoarea unui angajament unilateral. Însă, problema nu este dacă dreptul francez este univoc în această privință, ci dacă există elemente în dreptul privat care ar permite să se evidențieze existența unui angajament unilateral în împrejurări

precum cele din speță. Or, faptul că există o jurisprudență a Curții de Casație [nota de subsol nr. 134: A se vedea Com, 28 martie 2000, D. 2000, cah. dr. aff. p. 210] utilizabilă, căreia autoritățile franceze încearcă doar să îi minimizeze conținutul […], este de necontestat.

[…]

(218) Luate în ansamblul lor, aceste elemente pot fi considerate că riscă efectiv să pună în pericol resurse de stat (fie prin angajarea răspunderii statului față de investitori, fie prin creșterea costului operațiunilor viitoare ale statului). Teza potrivit căreia declarațiile efectuate [începând din] luna iulie 2002 ar fi ajutoare este, așadar, o teză inovatoare, dar care probabil nu este lipsită de temei.

(219) Cu toate acestea, Comisia apreciază că nu poate stabili în mod irefutabil prezența unor ajutoare pe această bază. Aceasta consideră în schimb că poate demonstra existența unor elemente de ajutor într-un mod mai tradițional începând cu măsurile din decembrie 2002, care făcuseră obiectul unei notificări. În această privință, este suficient să se stabilească faptul că declarațiile prealabile au avut un impact real asupra percepției piețelor în decembrie, fără a fi necesară calificarea acestor declarații […] ca fiind ele însele ajutoare de stat."

266 În răspunsul său la întrebările scrise adresate de Tribunal, Comisia a precizat în esență că, având în vedere diversele studii primite și analizate în cursul procedurii administrative, care ar fi dat declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 interpretări destul de divergente în temeiul dreptului civil, al celui comercial și al celui administrativ francez, ar fi renunțat să constate în mod definitiv existența unui angajament unilateral al statului francez numai pe această bază, în condițiile în care aceasta recunoștea că anumite elemente ale dreptului național ar putea să sprijine în mod valabil această teză. În loc să rețină o interpretare deosebit de riguroasă și de restrictivă cu privire la un aspect foarte controversat de drept național, aceasta ar fi optat pentru o abordare

globală, care ține seama de legătura materială și economică dintre declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și împrumutul din partea acționarilor și de faptul că acordarea acestuia din urmă implica un asemenea angajament.

267 Prin urmare, trebuie să se examineze dacă Comisia putea în mod întemeiat, pe de o parte, să respingă existența unui transfer de resurse de stat legat de declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ca atare și, pe de altă parte, să recunoască faptul că acest criteriu era totuși îndeplinit de proiectul de împrumut din partea acționarilor din decembrie 2002.

Cu privire la transferul de resurse de stat legat de declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002

268 Este necesar să se stabilească, mai întâi, natura declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, aceasta fiind determinantă pentru calificarea lor atât în raport cu dreptul comunitar al ajutoarelor de stat, cât și în raport cu normele naționale pertinente.

269 În această privință, trebuie arătat că, în cadrul contenciosului comunitar al ajutoarelor de stat, aprecierea faptelor și a probelor este de competența exclusivă a Tribunalului. În plus, în acest context, problema dacă și în ce măsură o normă de drept național se aplică sau nu se aplică în speță ține de o apreciere a faptelor de către instanță și este supusă normelor privind administrarea probelor și celor privind repartizarea sarcinii probei.

270 De altfel, trebuie amintit că, deși Comisia a recunoscut, în considerentul (208) al deciziei atacate, că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 erau „suficient de clare, de precise și de ferme pentru a exprima existența unui angajament credibil al statului [francez]", aceasta a respins în cele din urmă teza potrivit căreia aceste declarații trebuiau considerate ca având caracter juridic obligatoriu din punctul de vedere al dreptului național pertinent și, astfel, că acestea trebuiau calificate ca fiind măsuri de ajutor de stat care angajează resurse de stat [considerentele (188), (218) și (219) ale deciziei atacate]. În esență, Comisia a estimat totuși că, având în vedere impactul pe care aceste declarații îl produseseră asupra percepției piețelor, statul francez suportase un anumit risc financiar, inclusiv din punctul de vedere al dreptului național, ceea ce ar fi permis să se considere că proiectul de împrumut din partea acționarilor era incompatibil cu criteriul investitorului privat avizat [considerentele (220)-(230) ale deciziei atacate]. Procedând astfel, atât în decizia atacată, cât și în cursul judecății, Comisia nu a luat în mod clar și definitiv poziție cu privire la aspectul dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 erau susceptibile să implice prin ele însele un transfer de resurse de stat, dacă este cazul, în temeiul dreptului național pertinent.

271 În vederea determinării naturii declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, trebuie arătat că acestea trebuie interpretate numai în raport cu constatări obiective (a se vedea în acest sens Hotărârea SIC/Comisia, punctul 256 de mai sus, punctul 126). Nu este mai puțin adevărat că percepția și reacția actorilor pieței, în condițiile în care sunt stabilite, pot oferi indicii utile pentru determinarea naturii acestor declarații.

272 În ceea ce privește declarația din 12 iulie 2002 (a se vedea punctul 4 de mai sus), trebuie să se constate că această declarație a fost efectuată de ministrul economiei, în special în calitatea sa de reprezentant al statului francez ca acționar majoritar al FT („[s]untem acționarul majoritar […]"). În această calitate, acesta a dat asigurări în mod expres că, oricare ar fi forma intervenției sale, statul francez intenționa să se comporte ca un investitor avizat („[s]tatul acționar se va comporta ca un investitor avizat […]"). În această privință, nici Comisia, nici societățile Bouygues nu au prezentat elemente susceptibile să demonstreze că această intenție de a condiționa

intervenția viitoare a statului francez de respectarea criteriului investitorului privat avizat nu era decât afișată, iar nu reală și serioasă, la momentul acestei declarații.

273 În plus, declarația din 12 iulie 2002 era vagă și imprecisă în ceea ce privește posibile măsuri de susținere pe care statul francez le putea lua într-o etapă ulterioară, neprecizată încă („se va comporta ca un investitor avizat și […] vom lua toate măsurile adecvate"). Având în vedere caracterul deschis și vag al acestor afirmații, Comisia nu avea motive să concluzioneze că exista un angajament clar asumat de statul francez, cu privire la care numai „mijloacele de intervenție […], mai exact modalitățile de executare", mai trebuiau specificate [considerentul (209) al deciziei atacate], un astfel de angajament clar presupunând în mod necesar identificarea naturii și a conținutului acestei eventuale intervenții viitoare. Or, astfel cum confirmă raportul Deutsche Bank din 22 iulie 2002, pe care însăși Comisia s-a sprijinit în considerentul (221) și în nota de subsol nr. 142 din decizia atacată, cu privire la declarația din 12 iulie 2002, piața nu putea încă să determine natura și conținutul acestei viitoare intervenții a statului francez („[FT] a beneficiat de încrederea crescândă a piețelor [în faptul] că guvernul [francez] va suporta într-un fel sau altul creditul"; acest „[sprijin] implicit din partea statului [francez] […] ar putea lua forma unor împrumuturi, în condițiile pieței, acordate de bănci sau [de] guvernul [francez]"). În plus, întărind caracterul viitor, condiționat și imprecis al unei astfel de intervenții, declarația din 12 iulie 2002 respinge în mod explicit ipoteza unei majorări a capitalului FT, deși statul francez va folosi tocmai această posibilitate în decembrie 2002 („Nu, cu siguranță nu! Afirm pur și simplu că vom lua, în timp util, măsurile adecvate. Dacă este necesar […]").

274 Această interpretare este confirmată având în vedere contextul faptic în care a intervenit declarația din 12 iulie 2002. Astfel cum pare să recunoască însăși Comisia (a se vedea punctele 188 și 189 de mai sus), în această etapă, în lipsa unor informații pertinente cu privire la întinderea exactă a dificultăților financiare cu care se confrunta FT, cu privire la viitoarea reacție a piețelor financiare provocată de această declarație

și cu privire la evoluția angajată în urma preconizatei restructurări a FT, statul francez nu putea încă să cunoască și să determine, cu suficientă precizie, natura, conținutul și condițiile acordării unei eventuale măsuri de sprijin în favoarea FT. Din ansamblul actelor realizate de autoritățile franceze la 12 iulie 2002, inclusiv din faptul că acestea au contactat direct agențiile de rating, rezultă mai degrabă că aceste autorități urmăreau să liniștească rapid piețele financiare în privința unui sprijin potențial și viitor din partea statului francez în favoarea FT, în unicul scop de a împiedica degradarea suplimentară a ratingului său, precum și închiderea accesului acesteia la noi credite pe piața obligatară, fără însă a concretiza mai mult acest sprijin la acest moment precis. Astfel, o concretizare prematură a unor eventuale măsuri de sprijin ar fi putut determina riscul de a restrânge inutil opțiunile de refinanțare a datoriei FT care ar fi apărut ulterior, creând totodată necesitatea de a le notifica Comisiei în temeiul articolului 88 alineatul (3) CE. Mai mult, din cauza caracterului său precipitat, o astfel de abordare ar fi putut afecta încrederea creditorilor și a investitorilor în fiabilitatea acțiunii statului francez. În aceste împrejurări, contrar celor expuse în considerentul (212) al deciziei atacate, faptul de a fi contactat agențiile de rating nu putea fi înțeles ca un element ce sprijinea caracterul ferm al pretinsului angajament asumat de statul francez, ci numai ca un prim pas destinat să reducă presiunea care afecta la 12 iulie 2002 poziția FT pe piețele financiare.

275 Contrar a ceea ce susțin societățile Bouygues și Comisia [a se vedea considerentul (210) al deciziei atacate], simplul fapt că, la momentul declarației din 12 iulie 2002, FT se confrunta deja cu grave dificultăți de refinanțare (a se vedea punctul 236 de mai sus) nu schimbă cu nimic caracterul deschis și vag al acestei declarații în ansamblul său și nici semnificația sa în raport cu contextul faptic în care aceasta a intervenit (a se vedea punctul 274 de mai sus). Astfel, chiar dacă s-ar presupune existența dificultăților menționate în această etapă, faptul că această declarație nu reflecta corect situația critică a datoriei pe termen scurt a FT la acea dată nu este decisiv („dacă [FT] ar avea dificultăți"; „dacă [FT] ar avea probleme de finanțare, ceea ce nu este cazul astăzi, statul [francez] va lua măsurile necesare pentru ca acestea să fie depășite").

276 În plus, în cadrul interpretării sale literale a declarației din 12 iulie 2002, Comisia nu poate susține în mod valabil că „[n]iciun element nu permite să se demonstreze că piața percepuse vreo condiție” [considerentul (210) al deciziei atacate] și că „reacția pieței și comentariile analiștilor financiari confirmă că piața a considerat aceste declarații ca fiind o strategie de angajare credibilă a statului [francez] în susținerea FT” [considerentul (220) al deciziei menționate], întrucât această percepție subiectivă sau această reacție a anumitor actori ai pieței nu este determinantă pentru a caracteriza natura unei astfel de declarații (a se vedea punctul 271 de mai sus). De altfel, această considerație nu ține seama de faptul că, dimpotrivă, în această etapă, Deutsche Bank era incapabilă să anticipeze natura și conținutul eventualei intervenții viitoare a statului francez în favoarea FT (a se vedea punctul 273 de mai sus).

277 În ceea ce privește declarația din 13 septembrie 2002 (a se vedea punctul 7 de mai sus), trebuie arătat că și această declarație este orientată spre viitor, condiționată și imprecisă în privința eventualelor măsuri preconizate de statul francez pe termen lung („[s]tatul [francez] va oferi [FT] susținerea sa în punerea în aplicare a […] plan[ului] [de redresare financiară] și va contribui, proporțional cu cota deținută, la creșterea substanțială a fondurilor proprii ale [FT], potrivit unui calendar și unor modalități care vor fi determinate în funcție de condițiile pieței”), singura certitudine constând în afirmarea unei contribuții viitoare „la creșterea substanțială a fondurilor proprii” ale FT și în faptul că aceasta va avea loc în „condițiile pieței”. În plus, asemenea declarației din 12 iulie 2002, declarația din 13 septembrie 2002 omite să precizeze mai mult natura, conținutul și condițiile viitoarei intervenții a statului francez în favoarea FT și supune eventualele măsuri de susținere intermediare criteriului necesității („[î]ntre timp, statul [francez] va lua, dacă este necesar, măsurile care să permită să se evite ca [FT] să aibă vreo problemă de finanțare”).

278 În ceea ce privește declarația din 2 octombrie 2002 (a se vedea punctul 8 de mai sus), trebuie să se constate că aceasta nu este mai puțin vagă și că nu aduce nicio precizare

semnificativă în raport cu conținutul declarației din 13 septembrie 2002 „[s]tatul [francez] va participa la punerea în aplicare a măsurilor de redresare și va contribui, proporțional cu cota deținută, la creșterea fondurilor proprii ale [FT] potrivit unor modalități ce vor fi determinate […] [S]tatul [francez] va lua între timp, dacă este necesar, măsurile care să permită să se evite ca [FT] să aibă vreo problemă de finanțare"). Astfel, prin această declarație, statul francez se limitează să anticipeze în mod vag un sprijin viitor și potențial din partea sa în vederea creșterii fondurilor proprii ale FT, a cărui natură, conținut și condiții de acordare nu sunt încă determinate. Totodată, asemenea declarațiilor anterioare, un eventual sprijin intermediar din partea statului francez, ale cărui caracteristici nu sunt detaliate mai mult, este condiționat de necesitatea de a rezolva potențiale probleme de finanțare ale FT.

279 Din considerațiile care precedă rezultă că, contrar celor susținute de societățile Bouygues, din cauza caracterului lor deschis, imprecis și condiționat, în special în ceea ce privește natura, conținutul și condițiile unei eventuale intervenții a statului în favoarea FT, și având în vedere contextul faptic în care au intervenit, declarațiile din 12 iulie, din 13 septembrie și din 2 octombrie 2002 nu pot să fie asimilate unei garanții de stat sau să fie interpretate ca manifestarea unui angajament irevocabil de acordare a unui sprijin financiar precis în favoarea FT, precum o restituire a datoriilor sale pe termen scurt.

280 O angajare concretă, necondiționată și irevocabilă de resurse publice de către statul francez ar fi presupus ca aceste declarații să precizeze, în mod explicit, fie sumele exacte care urmează a fi investite, fie datoriile concrete care urmează a fi garantate, fie, cel puțin, un cadru financiar prestabilit, precum o linie de credit în limita unei anumite sume, precum și condițiile acordării sprijinului preconizat. Or, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 omit să ia poziție cu privire la aceste aspecte, respingând totodată posibilitatea unei viitoare majorări a capitalului FT cu o anumită sumă, deși, ulterior, statul francez va urma tocmai această opțiune, mai întâi sub forma proiectului de împrumut din partea acționarilor care urmărea să pună la dispoziția FT o linie de credit de 9 miliarde de euro și apoi prin contribuția în limita aceleiași sume, proporțional cu participarea sa la capitalul FT, la majorarea capitalului acesteia din urmă (a se vedea punctul 16 de mai sus).

281 Trebuie adăugat că, în această privinţă, societăţile Bouygues nu se pot prevala de Decizia Crédit foncier (a se vedea punctul 159 de mai sus), a cărei legalitate nu fusese supusă controlului Tribunalului, în condiţiile în care, spre deosebire de declaraţiile efectuate începând din luna iulie 2002, declaraţia ministrului francez al economiei care a făcut obiectul acelei decizii exprima voinţa fermă şi necondiţionată a statului francez de a se angaja să onoreze „toate scadenţele, principal şi dobânzi, ale datoriei CFF reprezentate printr-un titlu" [considerentul (36) al Deciziei Crédit foncier].

282 Nu este mai puţin adevărat că, în speţă, prin declaraţiile efectuate începând din luna iulie 2002 şi apelând, din punctul de vedere al pieţelor financiare, la renumele său de creditor şi de debitor solvabil şi fiabil, statul francez a urmărit să influenţeze în mod activ reacţia pieţelor respective, să restabilească încrederea acestora şi, în special, a urmărit să obţină menţinerea ratingului FT în scopul de a pregăti refinanţarea acesteia, la o dată ulterioară, în condiţii economice mai favorabile şi cu costuri mai mici, fără ca aceasta să implice, în mod imediat şi prestabilit, recurgerea la bugetul de stat. Procedând astfel, în loc să angajeze direct sau indirect resurse de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, statul francez a lăsat să se aplice regulile speciale de funcţionare a pieţelor financiare pentru a stabiliza poziţia economică a FT pe termen scurt, şi aceasta tocmai în scopul de a crea condiţiile antreprenoriale şi financiare indispensabile luării unor măsuri de susţinere mai concrete care urmau să intervină ulterior. Or, simplul fapt că, într-un astfel de context, statul francez a recurs la reputaţia sa deosebită pe pieţele financiare nu poate fi suficient pentru a demonstra că resursele sale erau expuse unui astfel de risc încât să se poată considera că acesta constituie un transfer de resurse de stat, în sensul articolului 87 alineatul (1) CE, care să fie suficient de legat de avantajul conferit FT prin declaraţiile efectuate începând din luna iulie 2002.

283 În aceste împrejurări, societăţile Bouygues nu au demonstrat că instanţa naţională, mai precis instanţa administrativă sau civilă franceză, ar putea ajunge la concluzia că declaraţiile efectuate începând din luna iulie 2002 îndeplinesc totuşi condiţiile unui angajament unilateral obligatoriu din punct de vedere juridic al statului francez, fie şi numai sub forma unei scrisori de intenţie, care implică un transfer de resurse de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Astfel, având în vedere argumentele societăţilor Bouygues şi studiile juridice prezentate în susţinerea acestora, trebuie să

se constate că aplicarea normelor pertinente de drept național declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 depinde, la rândul său, de interpretarea prealabilă a naturii acestor declarații, cu alte cuvinte, în special, de aspectul dacă acestea prezintă un caracter suficient de clar, precis, necondiționat și ferm, sursă a unor efecte obligatorii din punct de vedere juridic, susceptibile să dea naștere unei răspunderi pecuniare a statului francez.

284 Astfel, în primul rând, nu poate fi admis argumentul societăților Bouygues, întemeiat pe jurisprudența Consiliului de Stat francez, potrivit căruia declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar fi clare, precise și ferme și, prin urmare, de natură să angajeze răspunderea statului francez față de acționarii FT, față de salariații acesteia sau față de creditorii săi, fie pentru că, acceptând să facă o promisiune, și-a creat obligații juridice, la care nu poate renunța fără a deveni culpabil, fie pentru că, dimpotrivă, ținându-și promisiunea, acesta se comportă nelegal din cauza nelegalității promisiunii făcute. Contrar celor susținute de societățile Bouygues (a se vedea punctele 164 și 165 de mai sus), nu a fost stabilit tocmai faptul că, ținând seama de caracteristicile lor intrinseci, aceste declarații ar fi susceptibile să constituie temeiul unui astfel de angajament obligatoriu din punct de vedere juridic și necondiționat al statului francez de a susține FT.

285 În al doilea rând, societățile Bouygues nu se pot prevala în mod valabil de circulara din 22 iulie 2003 și de nota explicativă anexată acesteia (a se vedea punctul 167 de mai sus), în condițiile în care, astfel cum s-a statuat la punctul 284 de mai sus, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 nu conțin niciun element de natură să stabilească prezența unei garanții implicite a statului francez în favoarea FT. În lipsa întrunirii condițiilor care să permită să se concluzioneze existența unei astfel de garanții, argumentul societăților Bouygues, întemeiat pe legislația franceză care validează retroactiv anumite garanții de stat, trebuie respins ca inoperant. În orice caz, astfel cum Republica Franceză a arătat cu ocazia ședinței, Legea privind rectificarea bugetului de stat pentru anul 2002 (la loi de finances rectificative pour 2002, nr. 2002-2576 din 30 decembrie 2002; JORF din 31 decembrie 2002, p. 22070) nu vizează la articolul 80 decât „[î]mprumuturile contractate de ERAP, în cadrul susținerii acordate în calitate de acționar în favoarea [FT]”, iar nu alte eventuale garanții de stat în favoarea FT.

286 În al treilea rând, societățile Bouygues nu au demonstrat că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 implicau o angajare a unor resurse de stat în raport cu dreptul contractelor din statul New York. Astfel, studiul pe care societățile Bouygues îl prezentaseră în acest sens în cursul procedurii administrative precizează că nu constituie un aviz juridic și pleacă de la premisa vădit eronată a unei oferte de contract unilateral a statului francez față de investitori, care include o promisiune ce vizează garantarea datoriilor FT, pe care acești investitori ar fi acceptat-o investind în FT. Totodată, în cadrul aprecierii caracterului obligatoriu și executoriu al acestei oferte, acest studiu se limitează la reiterarea prezenței unei promisiuni și efectuează o comparație vagă cu jurisprudența instanțelor competente referitoare la promisiuni cuprinse în prospecte și la publicitatea în ziare. Pe de altă parte, acest studiu se abține să ia poziție, în mod definitiv, cu privire la aspectul dacă aceste instanțe pot constata caracterul suficient de ferm al unei astfel de promisiuni contractuale. În sfârșit, în ceea ce privește condițiile unui cvasicontract sau ale unui „promissory estoppel", studiul arată că promisiunea în cauză trebuie să fie clară și fără ambiguități, ceea ce nu este cazul în speță (a se vedea punctele 272-279 de ai sus).

287 În al patrulea rând, în măsura în care Comisia se referă ea însăși la hotărârea din 28 martie 2000 a Curții de Casație franceze (nota de subsol nr. 134 din decizia atacată), trebuie arătat că această hotărâre a recunoscut opozabilitatea *erga omnes*, precum și caracterul obligatoriu și executoriu în favoarea oricărei persoane interesate al unei declarații unilaterale din partea celui care preia o întreprindere aflată în dificultate, intervenită în cadrul unei proceduri de redresare și sub forma unei hotărâri prin care se stabilește un plan de cesiune. Nu s-a stabilit însă că această jurisprudență poate fi transpusă în speță. Aceasta ține în special de faptul că la baza caracterului obligatoriu și executoriu recunoscut prin acea hotărâre stă o dispoziție expresă a codului comercial francez care reglementează procedura reorganizării, potrivit căreia „hotărârea prin care se stabilește planul [de cesiune] face ca dispozițiile acestuia să fie opozabile tuturor".

288 În al cincilea și ultimul rând, nu s-a dovedit că, chiar în lipsa unui caracter obligatoriu din punct de vedere juridic, în temeiul dreptului național, al pretinsului angajament care rezultă din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, acestea ar implica

un transfer de resurse de stat. În această privință, pe de o parte, argumentul societăților Bouygues potrivit căruia statul francez ar fi fost obligat în fapt să își onoreze pretinsa promisiune, având în vedere așteptarea reală pe care aceste declarații o creaseră din punctul de vedere al pieței, este în sine contradictoriu și nu ține seama de faptul că recunoașterea existenței unui ajutor trebuie să aibă la bază constatări obiective, iar nu simpla percepție a actorilor pieței. În orice caz, o simplă așteptare a pieței nu poate crea, ca atare, o obligație legală de a acționa într-un sens dorit (a se vedea punctul 271 de mai sus). Pe de altă parte, chiar dacă s-ar presupune că nerespectarea unei promisiuni de susținere din partea statului francez în favoarea unei întreprinderi ar putea pune în pericol credibilitatea și reputația acestuia pe piețele financiare, nu este mai puțin adevărat că, în speță, nu s-a demonstrat că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ar implica un angajament precis, necondiționat și ferm în favoarea FT, care să poată genera asemenea consecințe prejudiciabile. Într-adevăr, astfel cum s-a arătat la punctele 273 și 282 de mai sus, comportamentul autorităților franceze începând din luna iulie 2002 urmărea tocmai să se evite asemenea consecințe, lăsând să planeze îndoieli asupra naturii, conținutului și condițiilor exacte ale eventualei sale intervenții viitoare, ceea ce este confirmat de reacția Deutsche Bank (a se vedea punctul 273 de mai sus). Din aceleași motive, argumentul Comisiei care figurează în considerentul (221) *in fine* al deciziei atacate, potrivit căruia „guvernul era obligat, pentru a păstra integritatea reputației sale pe piețele financiare, să respecte promisiunile pe care le făcuse", nu poate fi admis. În orice caz, trebuie amintit că, în pofida îndoielilor exprimate, Comisia a renunțat în mod explicit să ia definitiv poziție cu privire la aspectul dacă declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 implicau un transfer de resurse de stat [considerentele (188), (218) și (219) ale deciziei atacate].

289 În aceste condiții, trebuie să se concluzioneze că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 nu implicau angajarea unor resurse de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

290 Prin urmare, trebuie respins primul motiv al societăților Bouygues, întemeiat pe încălcarea articolului 87 alineatul (1) CE.

Cu privire la transferul de resurse de stat legat de anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor și la oferta din 20 decembrie 2002 privind contractul de împrumut din partea acționarilor

— Observații introductive

291 Trebuie arătat că abia prin publicarea, la 4 decembrie 2002, a anunțului referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor, cu alte cuvinte, chiar în ziua notificării măsurii către Comisie (a se vedea punctul 20 de mai sus), statul francez a explicitat și a detaliat, pentru prima dată, față de public contribuția financiară pe care o preconiza în favoarea FT, care consta în deschiderea unei linii de credit de 9 miliarde de euro sub forma unui împrumut din partea acționarilor, a cărui ofertă, parafată și semnată de ERAP, nu a fost trimisă către FT decât la 20 decembrie 2002.

292 În această privință, trebuie amintit că, asemenea declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, acest anunț implica acordarea unui avantaj în favoarea FT în măsura în care a contribuit la întărirea încrederii piețelor financiare și la îmbunătățirea condițiilor de refinanțare a FT (a se vedea punctul 234 și următoarele de mai sus). Cu toate acestea, astfel cum s-a arătat la punctul 243 și următoarele de mai sus, Comisia nu a examinat și nici nu a demonstrat, corespunzător cerințelor legale, că oferta de contract de împrumut din partea acționarilor din 20 decembrie 2002, care nu a fost acceptată niciodată de FT și nici nu a fost executată, implica un avantaj economic distinct și suplimentar în raport cu avantajul ce decurgea din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, precum și din anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor.

— Cu privire la anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor

293 În ceea ce privește aspectul dacă anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor implica un transfer de resurse de stat, trebuie să

se constate că nici Comisia, nici societățile Bouygues nu au susținut că acest anunț conținea, în sine, un angajament suficient de precis, ferm și necondiționat și, prin urmare, obligatoriu din punct de vedere juridic, dacă este cazul, din punctul de vedere al dreptului național pertinent, care să permită să se constate prezența unui transfer de resurse de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

294 Astfel, singura referire la anunțul menționat se găsește în considerentul (205) *in fine* al deciziei atacate, cu alte cuvinte, în cadrul aprecierii criteriului investitorului privat avizat, fără să i se atribuie de către Comisie consecințe, chiar și numai implicite, referitoare la prezența unui eventual transfer de resurse de stat. Totodată, în cadrul primului lor motiv, societățile Bouygues nu vizează decât declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, fără a ține seama de anunțul din 4 decembrie 2002, și își limitează argumentația la pretinsul transfer de resurse de stat legat de aceste declarații.

295 Or, în lipsa unor elemente pertinente și probante prezentate de Comisie și de societățile Bouygues cu privire la acest aspect, nu este obligația Tribunalului să verifice dacă anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor implica, în temeiul dreptului administrativ sau civil francez, un transfer de resurse de stat.

296 În orice caz, un transfer de resurse de stat rezultat din anunțul din 4 decembrie 2002 nu ar putea corespunde decât unui avantaj ce constă în deschiderea liniei de credit de 9 miliarde de euro care era preconizată în mod expres în cuprinsul acestuia. Pe de o parte, astfel cum s-a amintit la punctul 292 de mai sus, Comisia a omis să definească, corespunzător cerințelor legale, un astfel de avantaj în decizia atacată. Pe de altă parte, acest avantaj este distinct de cel care decurge din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, astfel cum a fost reținut în decizia menționată (a se vedea punctul 243 și următoarele de mai sus), indiferent dacă acesta din urmă constă în ameliorarea condițiilor de refinanțare a FT și/sau în eventuala majorare a cursului acțiunilor și al obligațiunilor sale.

297 Or, din jurisprudența citată la punctul 214 de mai sus rezultă că, în temeiul articolului 87 alineatul (1) CE, avantajul în cauză trebuie să decurgă din resurse publice. Astfel, această cerință de conexitate între avantajul identificat și transferul de resurse de stat

presupune ca avantajul menționat să corespundă unei sarcini echivalente ce grevează bugetul de stat (a se vedea punctul 262 de mai sus). Însă, nu aceasta este situația în speță în ceea ce privește relația dintre avantajul reținut în decizia atacată, ce rezultă din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, pe de o parte, și pretinsul transfer de resurse publice care constă în deschiderea unei linii de credit de 9 miliarde de euro, astfel cum este preconizată în anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor, pe de altă parte.

298 Trebuie să se concluzioneze, prin urmare, că nu s-a demonstrat de către Comisie că anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor implica un transfer de resurse de stat.

— Cu privire la oferta din 20 decembrie 2002 privind contractul de împrumut din partea acționarilor

299 În ceea ce privește aspectul dacă trimiterea contractului de împrumut din partea acționarilor semnat de ERAP către FT, la 20 decembrie 2002, implica un transfer de resurse de stat, este necesar să se considere că, în măsura în care Comisia nu a stabilit suficient, în decizia atacată, un avantaj care să decurgă din oferta de contract ca atare (a se vedea punctele 264-267 de mai sus), nu este posibil, cu atât mai mult, ca Tribunalul să constate existența unui transfer de resurse de stat care ar fi conex acestui avantaj.

300 Din ansamblul considerațiilor precedente rezultă că nici Comisia, nici societățile Bouygues nu au demonstrat că anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor sau oferta din 20 decembrie 2002 privind contractul de împrumut din partea acționarilor implica un transfer de resurse de stat în temeiul articolului 87 alineatul (1) CE.

301 Este însă necesar să se examineze dacă, în temeiul modului său global de abordare (a se vedea punctul 266 de mai sus), Comisia putea totuși să aprecieze declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 împreună cu anunțul referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor și cu trimiterea contractului de împrumut din partea acționarilor pentru a concluziona că în speță nu era îndeplinit criteriul transferului de resurse de stat.

— Cu privire la transferul de resurse de stat legat de declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și de măsurile din decembrie 2002

302 Trebuie să se verifice, pe de o parte, dacă sarcina potențială pentru bugetul de stat pe care Comisia a reținut-o în ceea ce privește proiectul de împrumut din partea acționarilor și trimiterea contractului de împrumut din partea acționarilor era deja implicită în declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și, pe de altă parte, dacă această sarcină corespundea avantajului pe care Comisia l-a atribuit acestor declarații.

303 Deși anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor se înscrie în logica și în strategia statului francez adoptată încă din luna iulie 2002, care avea ca obiectiv și consecință, în ansamblul său, să recâștige încrederea piețelor pentru a putea refinanța, în condiții mai favorabile, datoria pe termen scurt a FT (a se vedea punctele 234-240 de mai sus), din aceasta nu rezultă însă că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 presupuneau deja prin ele însele anticiparea unui sprijin financiar specific asemănător celui care s-a concretizat în cele din urmă în luna decembrie 2002.

304 Din considerațiile expuse la punctul 270 și următoarele de mai sus rezultă că, spre deosebire de anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor, care făcea publică oferta de deschidere a unei linii de credit de 9 miliarde de euro în favoarea FT, declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 aveau un caracter deschis, imprecis și condiționat în ceea ce privește natura, conținutul și

condițiile unei eventuale intervenții viitoare a statului francez. Astfel, chiar și numai din cauza caracterului substanțial diferit al declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, decizia statului francez, în decembrie 2002, de a anunța și de a propune un proiect de împrumut din partea acționarilor constituia o ruptură importantă în succesiunea evenimentelor care au condus la refinanțarea FT.

305 În această privință, trebuie respinsă teza, foarte puțin detaliată, expusă în considerentele (185) și (226) ale deciziei atacate, potrivit căreia proiectul de împrumut din partea acționarilor constituia materializarea declarațiilor anterioare ale statului francez, întrucât Comisia nu a demonstrat – și nu putea de altfel să demonstreze, având în vedere declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 – că statul francez avusese în vedere un astfel de sprijin financiar concret încă din iulie 2002. Această teză este cu atât mai puțin plauzibilă cu cât statul francez trebuia mai întâi să aștepte și să verifice dacă, în urma declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 și a efectului preconizat al acestora, și anume, restabilirea încrederii piețelor financiare și menținerea ratingului FT, precum și în urma măsurilor de restructurare și de reechilibrare luate în cadrul FT, condițiile economice pentru o asemenea intervenție a statului erau efectiv întrunite. Într-adevăr, astfel cum s-a constatat la punctul 274 de mai sus, la data acestor declarații, în lipsa unor informații pertinente, în special referitoare la reacția piețelor și la succesul măsurilor luate, statul francez nu putea încă să cunoască și să determine suficient natura, conținutul și condițiile unei eventuale măsuri de susținere în favoarea FT, inclusiv ale unei eventuale majorări de capital, pe care ministrul economiei o respinsese încă o dată explicit în iulie 2002. Este evident că abia în luna decembrie statul francez a considerat că erau întrunite condițiile economice ale unui astfel de sprijin financiar, ceea ce confirmă intervenția unei rupturi importante în succesiunea evenimentelor în acest stadiu.

306 Considerentele (186)-(190) ale deciziei atacate, care vizează explicitarea abordării globale urmate de Comisie, departe de a proba teza acesteia privind materializarea declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002 în proiectul de împrumut din

partea acționarilor, nu fac decât să rezume, în mod ambiguu, considerațiile care permit să se constate acordarea unui avantaj în favoarea FT, nu însă și un transfer de resurse de stat legat de ansamblul declarațiilor efectuate și al măsurilor luate de statul francez începând din luna iulie 2002.

307 Astfel, constatarea vagă potrivit căreia „declarațiile și măsurile succesive ale autorităților franceze începând cu luna iulie 2002 pot fi analizate ca un ansamblu al cărui moment de concretizare ar fi măsurile din decembrie" 2002 [considerentul (187) al deciziei atacate] sau afirmația existenței unui proces continuu de salvare care ar fi analog celui aflat la originea Hotărârii BP Chemicals/Comisia, punctul 152 de mai sus, nu permit scutirea Comisiei de obligația sa de a identifica un avantaj specific care implică un transfer corespunzător de resurse de stat. Acest lucru este cu atât mai adevărat cu cât Hotărârea BP Chemicals/Comisia, punctul 152 de mai sus, nu viza decât problema existenței unor dificultăți serioase, care justifică deschiderea procedurii oficiale de investigare în temeiul articolului 88 alineatul (2) CE, în ceea ce privește aplicarea criteriului investitorului privat avizat unui ansamblu de aporturi de capital în favoarea întreprinderii beneficiare, ale cărui caracter avantajos și proveniență de la stat erau neîndoielnice.

308 De altfel, având în vedere ruptura importantă în succesiunea evenimentelor și în comportamentul autorităților franceze survenită în decembrie 2002, Comisia nu putea stabili o legătură între o eventuală angajare de resurse de stat, în această etapă, și avantaje acordate prin măsuri anterioare, și anume declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, cu atât mai mult cu cât aceste măsuri aveau un caracter substanțial diferit de cele luate în decembrie 2002 (a se vedea punctul 303 de mai sus). Astfel, o asemenea legătură – neavută în vedere de Hotărârea BP Chemicals/Comisia, punctul 152 de mai sus – între elementele constitutive ale noțiunii de ajutor în ceea ce privește elemente faptice distincte intervenite în etape diferite ar fi contrară cerinței conexității între avantaj și transferul de resurse de stat (a se vedea punctul 262 de mai sus), astfel cum s-a confirmat prin Hotărârea PreussenElektra, punctul 214 de mai sus (punctul 58).

309 Prin urmare, chiar dacă Comisiei îi era permis să țină seama de ansamblul evenimentelor care au precedat și au influențat decizia definitivă luată de statul francez

în decembrie 2002 de susținere a FT prin intermediul unui împrumut din partea acționarilor pentru a defini acest avantaj, aceasta nu a reușit să demonstreze existența unui transfer de resurse de stat conex acestui avantaj. Astfel cum s-a constatat la punctul 297 de mai sus, împrejurarea că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, precum și anunțul din 4 decembrie 2002 au determinat un avantaj în favoarea FT prin aceea că au restabilit încrederea piețelor financiare și au ameliorat condițiile de refinanțare a acesteia nu are drept contrapartidă o diminuare corespunzătoare a bugetului de stat sau un risc economic suficient de concret privind sarcini care să greveze acest buget. În special, acest avantaj este distinct de cel pe care proiectul de împrumut din partea acționarilor din 20 decembrie 2002 este susceptibil să îl implice și pe care decizia atacată a omis să îl stabilească suficient pentru a putea constata existența unui ajutor de stat (a se vedea punctul 296 de mai sus).

310 În consecință, Comisia a încălcat noțiunea de ajutor de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE atunci când a considerat că împrumutul din partea acționarilor, plasat în contextul declarațiilor efectuate începând din luna iulie 2002, implica acordarea în favoarea FT a unui avantaj care ar rezulta dintr-un transfer de resurse de stat.

311 În aceste condiții, este necesar să fie admis al doilea aspect al primului motiv, precum și al treilea motiv invocate de Republica Franceză și de FT, în măsura în care acest aspect și acest motiv critică aplicarea noțiunii de ajutor și, în special, pe cea a criteriilor avantajului și transferului de resurse de stat, în sensul articolului 87 alineatul (1) CE.

312 Rezultă de asemenea că nu este necesară examinarea primului aspect al celui de al doilea motiv, precum și a celui de al treilea motiv invocate de Republica Franceză și de FT, în măsura în acare acest aspect și acest motiv contestă legalitatea aplicării de către Comisie a criteriului investitorului privat avizat.

313 Dat fiind că este necesar astfel să fie anulat articolul 1 din decizia atacată pentru o eroare de drept și pentru erori vădite de apreciere în aplicarea articolului 87 alineatul (1)

CE, nu mai este necesară examinarea primului motiv invocat de Republica Franceză și de FT, întemeiat pe încălcarea unor norme fundamentale de procedură și a dreptului la apărare, și nici a celui de al patrulea motiv invocat de Republica Franceză, întemeiat pe o lipsă a motivării.

d) Cu privire la al doilea motiv al societăților Bouygues, întemeiat pe contradicția și pe insuficiența motivelor, contrare articolului 253 CE

314 Este necesar să se constate, cu titlu introductiv, că al doilea motiv al societăților Bouygues, întemeiat pe o lipsă a motivării, nu constituie, într-o foarte mare măsură, decât o repetare a criticilor de fond pe care aceste reclamante le-au invocat în cadrul primului lor motiv.

315 În această privință, trebuie amintit că motivarea impusă prin articolul 253 CE trebuie să fie adaptată naturii actului în cauză și trebuie să menționeze în mod clar și neechivoc raționamentul instituției autoare a actului, astfel încât să dea posibilitatea persoanelor interesate să ia cunoștință de temeiurile măsurii luate, iar instanței competente să exercite controlul. De altfel, obligația de motivare a deciziilor reprezintă o normă de procedură fundamentală care trebuie diferențiată de problema temeiniciei motivării, aceasta din urmă ținând de legalitatea pe fond a actului în litigiu. Astfel, motivarea unei decizii constă în exprimarea formală a motivelor pe care se întemeiază această decizie. Dacă aceste motive sunt afectate de erori, acestea afectează legalitatea pe fond a deciziei, dar nu motivarea acesteia, care poate fi suficientă, chiar dacă cuprinde motive eronate (a se vedea în acest sens Hotărârea Curții din 10 iulie 2008, Bertelsmann și Sony Corporation of America/Impala, C-413/06 P, Rep., p. I-4951, punctele 166 și 181 și jurisprudența citată).

316 În ceea ce privește pretinsa contradicție a motivelor, este necesar să se constate că societățile Bouygues invocă, în esență, o eroare de fond, iar nu un viciu formal de motivare.

317 În această privință, reiese cu claritate din motivarea deciziei atacate, în special, pe de o parte, din considerentele (188)-(190) și, pe de altă parte, din considerentele (218) și (219), că Comisia s-a considerat – de altfel, întemeiat (a se vedea punctele 268-290 de mai sus) – în imposibilitatea de a constata definitiv, în temeiul studiilor juridice care i-au fost prezentate, că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 îndeplineau, prin ele însele, criteriul transferului de resurse de stat în sensul articolului 87 alineatul (1) CE. Numai luarea în considerare a măsurilor adoptate în decembrie 2002 a permis Comisiei să constate, pe baza unei abordări globale – chiar dacă eronată pe fond (a se vedea punctul 303 și următoarele de mai sus) –, că procesul continuu de salvare a FT, în ansamblul său, inclusiv declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002, ar fi avut ca efect îndeplinirea criteriului transferului de resurse de stat.

318 Prin urmare, chiar dacă abordarea globală a Comisiei este eronată pe fond, din considerațiile expuse la punctul 268 și următoarele de mai sus rezultă că decizia atacată expune corespunzător cerințelor legale motivele pentru care Comisia a apreciat că nu poate constata că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ca atare – chiar dacă implicau acordarea unui avantaj în favoarea FT – determinau un transfer de resurse de stat. Din aceasta rezultă în plus că argumentul societăților Bouygues potrivit căruia Comisia a constatat, în decizi atacată, întrunirea ansamblului condițiilor care caracterizează un ajutor de stat în ceea ce privește declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 (a se vedea punctele 171 și 175 de mai sus) este vădit lipsit de temei.

319 De altfel, societățile Bouygues nu prezintă niciun argument care să sugereze că, din cauza pretinsei contradicții a motivelor, acestea nu ar fi putut să conteste în fața Tribunalului temeinicia modului de abordare al Comisiei și nici că Tribunalul nu ar fi în măsură să își îndeplinească obligația de control al legalității în această privință. În orice caz, având în vedere considerațiile expuse la punctul 268 și următoarele de mai sus, s-a stabilit că nu aceasta este situația în cauză.

320 În consecință, este necesară respingerea ca nefondat a primului aspect al prezentului motiv, care este întemeiat pe o contradicție a motivelor.

321 În ceea ce privește pretinsa insuficiență a motivării, trebuie amintit că motivele expuse în decizia atacată, în special, pe de o parte, considerentele (188)-(190) și, pe de altă parte, considerentele (218) și (219), indică suficient de precis și de clar motivele pentru care Comisia s-a considerat în imposibilitatea de a constata că declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 constituiau, prin ele însele, ajutoare de stat (a se vedea de asemenea punctul 318 de mai sus).

322 Or, societățile Bouygues nu prezintă niciun element susceptibil să demonstreze că motivarea deciziei atacate nu le permite să cunoască și să înțeleagă conținutul justificărilor aflate la baza acestei concluzii a Comisiei și să conteste temeinicia acesteia în fața Tribunalului și că acesta din urmă nu este în măsură să își exercite controlul de legalitate în această privință. Dimpotrivă, din considerațiile expuse la punctul 268 și următoarele de mai sus rezultă că un astfel de control de legalitate este perfect posibil pe baza motivelor deciziei atacate. În special, societățile Bouygues nu ar putea pretinde în mod valabil că Comisia nu a motivat, corespunzător cerințelor legale, concluzia sa potrivit căreia declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 nu implicau un transfer de resurse de stat, în pofida studiilor juridice prezentate în cursul procedurii administrative care susțineau teza contrară, aceste motive fiind expuse, printre altele, în considerentele (214)-(219) ale deciziei menționate.

323 În sfârșit, trebuie arătat că argumentele societăților Bouygues rezumate la punctele 177-181 de mai sus vizează în realitate contestarea temeiniciei refuzului Comisiei de a califica declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ca ajutoare de stat, iar nu o pretinsă lipsă a motivării deciziei atacate în sensul articolului 253 CE.

324 În consecință, este necesar să fie respins și al doilea aspect al prezentului motiv și, prin urmare, al doilea motiv al societăților Bouygues în ansamblul său.

325 Aşadar, cererea societăţilor Bouygues de anulare a articolului 1 din decizia atacată trebuie respinsă în ansamblul său, fără a fi necesară examinarea afirmaţiilor privind inadmisibilitatea concluziilor intervenientei FT în cauza T-450/04.

326 Având în vedere ansamblul consideraţiilor precedente, este necesară anularea articolului 1 din decizia atacată pentru motivele de nelegalitate invocate în cadrul celui de al doilea şi al celui de al treilea motiv invocate de Republica Franceză şi de FT.

II — *Cu privire la cererea de anulare a articolului 2 din decizia atacată*

327 Având în vedere anularea articolului 1 din decizia atacată, în temeiul motivelor pe care Republica Franceză şi FT le-au invocat în cauzele T-425/04 şi T-444/04, cererile acestora, precum şi cea a societăţilor Bouygues în cauza T-450/04 şi cea a AFORS în cauza T-456/04 de anulare a articolului 2 din decizia menţionată, care constată lipsa necesităţii de a recupera ajutorul prevăzut la articolul 1, şi-au pierdut obiectul.

328 Astfel, anularea articolului 1 din decizia menţionată în urma acţiunilor formulate în cauzele T-425/04 şi T-444/04 produce un efect *erga omnes*, care este de natură să îi confere autoritatea absolută de lucru judecat [Hotărârea Curţii din 1 iunie 2006, P&O European Ferries (Vizcaya) şi Diputación Foral de Vizcaya/Comisia, C-442/03 P şi C-471/03 P, Rec., p. I-4845, punctul 43, şi Hotărârea Tribunalului din 4 martie 2009, Tirrenia di Navigazione şi alţii/Comisia, T-265/04, T-292/04 şi T-504/04, nepublicată în Repertoriu, punctul 159].

329 Această anulare are drept consecinţă dispariţia cu efect *ex tunc* a constatării existenţei unui ajutor incompatibil cu piaţa comună care figurează la articolul 1 din decizia atacată. Rezultă că declaraţia privind nerecuperarea acestui ajutor, care figurează la articolul 2 din decizia menţionată, îşi pierde obiectul tot cu efect *ex tunc*.

330 În aceste condiții, astfel cum părțile au recunoscut în unanimitate cu ocazia ședinței ca răspuns la o întrebare adresată de Tribunal, luându-se act despre aceasta în procesul-verbal al ședinței, nu mai este necesară pronunțarea cu privire la cererile de anulare formulate de Republica Franceză, de FT, de societățile Bouygues și de AFORS îndreptate împotriva articolului 2 din decizia atacată și nici aprecierea temeiniciei motivelor și a argumentelor pe care aceste reclamante le-au prezentat în susținerea acestor cereri.

Cu privire la cheltuielile de judecată

I — *Generalități*

331 Potrivit articolului 87 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată.

332 Pe de altă parte, potrivit articolului 87 alineatul (6) din Regulamentul de procedură, cheltuielile de judecată rămân la aprecierea Tribunalului în cazul în care acesta nu se pronunță asupra fondului cauzei.

333 În sfârșit, potrivit articolului 87 alineatul (4) primul și al treilea paragraf din Regulamentul de procedură, pe de o parte, statele membre care intervin în litigiu suportă propriile cheltuieli de judecată și, pe de altă parte, Tribunalul poate dispune ca un intervenient să suporte propriile cheltuieli de judecată.

II — *Cauzele T-425/04 și T-444/04*

334 Întrucât Comisia a căzut în pretenții în cauzele T-425/04 și T-444/04 și având în vedere caracterul accesoriu, în aceste cauze, al cererii de anulare a articolului 2 din decizia atacată, cu privire la care nu mai este necesară pronunțarea supra fondului, este necesară obligarea Comisiei la suportarea propriilor cheltuieli de judecată, precum și a celor efectuate de Republica Franceză și de FT.

335 În aplicarea articolului 87 alineatul (4) al treilea paragraf din Regulamentul de procedură, societățile Bouygues suportă propriile cheltuieli de judecată.

III — *Cauza T-450/04*

336 Întrucât societățile Bouygues au căzut în pretenții cu privire la cererea de anulare a articolului 1 din decizia atacată și având în vedere că nu mai este necesară pronunțarea asupra fondului cererii acestora de anulare a articolului 2 din decizia menționată, este necesar să se decidă că acestea suportă propriile cheltuieli de judecată, precum și jumătate din cheltuielile de judecată efectuate de Comisie. Comisia suportă jumătate din propriile cheltuieli de judecată.

337 În temeiul articolului 87 alineatul (4) primul paragraf din Regulamentul de procedură, Republica Franceză suportă propriile cheltuieli de judecată.

338 În temeiul articolului 87 alineatul (4) al treilea paragraf din Regulamentul de procedură, FT suportă propriile cheltuieli de judecată.

IV — *Cauza T-456/04*

339 Având în vedere că nu este necesară pronunțarea asupra fondului cererii de anulare a articolului 2 din decizia atacată, este necesar să se decidă că AFORS și Comisia suportă propriile cheltuieli de judecată.

340 În temeiul articolului 87 alineatul (4) primul paragraf din Regulamentul de procedură, Republica Franceză suportă propriile cheltuieli de judecată.

341 În temeiul articolului 87 alineatul (4) al treilea paragraf din Regulamentul de procedură, FT suportă propriile cheltuieli de judecată.

Pentru aceste motive,

TRIBUNALUL (Camera a treia extinsă)

declară și hotărăște:

1) Anulează articolul 1 din Decizia 2006/621/CE a Comisiei din 2 august 2004 privind ajutorul de stat pus în aplicare de Franța în favoarea France Télécom.

2) Constată că nu mai este necesar să se pronunțe asupra cererilor de anulare a articolului 2 din Decizia 2006/621.

3) În cauzele T-425/04 și T-444/04, Comisia Europeană suportă propriile cheltuieli de judecată, precum și cheltuielile de judecată efectuate de Republica Franceză și de France Télécom SA.

4) În cauzele T-425/04 și T-444/04, Bouygues SA și Bouygues Télécom SA suportă propriile cheltuieli de judecată.

5) În cauza T-450/04, Bouygues și Bouygues Télécom suportă propriile cheltuieli de judecată, precum și jumătate din cheltuielile de judecată efectuate de Comisie.

6) În cauza T-450/04, Comisia suportă jumătate din propriile cheltuieli de judecată.

7) În cauza T-456/04, Association française des opérateurs de réseaux et services de télécommunications (AFORS Télécom) și Comisia suportă propriile cheltuieli de judecată.

8) În cauzele T-450/04 și T-456/04, Republica Franceză și France Télécom suportă propriile cheltuieli de judecată.

Azizi Cremona Labucka

Frimodt Nielsen O'Higgins

Pronunțată astfel în ședință publică la Luxemburg, la 21 mai 2010.

Semnături

Cuprins

Istoricul cauzei ..... II - 2110

I — Situația financiară a France Télécom în perioada 2001-2004 ..... II - 2110

II — Procedura administrativă ..... II - 2117

III — Decizia atacată ..... II - 2119

A — Notificarea deciziei atacate ..... II - 2119

B — Dispozitivul deciziei atacate ..... II - 2119

C — Constatările Comisiei referitoare la situația financiară a FT între iunie 2002 și martie 2003 ..... II - 2120

D — Obiectul deciziei atacate ..... II - 2128

E — Aplicarea articolului 87 alineatul (1) CE și a principiului investitorului privat avizat în economia de piață ..... II - 2131

F — Compatibilitatea ajutorului în cauză cu piața comună ..... II - 2136

G — Recuperarea ajutorului în cauză ..... II - 2137

Procedura și concluziile părților ..... II - 2139

I — Cauzele T-425/04 și T-444/04 ..... II - 2139

II — Cauza T-450/04 ..... II - 2141

III — Cauza T-456/04 ..... II - 2142

IV — Măsuri de organizare a procedurii, trimiterea la un complet extins și reunire ..... II - 2144

V — Procedura orală ..... II - 2145

În drept ..... II - 2146

I — Cu privire la cererea de anulare a articolului 1 din decizia atacată ..... II - 2146

A — Cu privire la cauzele de inadmisibilitate invocate în cauzele T-425/04, T-444/04, T-450/04 și T-456/04 ..... II - 2146

1. Argumentele părților ..... II - 2146

2. Aprecierea Tribunalului ..... II - 2151

a) Observații introductive ..... II - 2151

b) Cu privire la interesul Republicii Franceze și al FT de a exercita acțiunea împotriva articolului 1 din decizia atacată ..... II - 2152

c) Cu privire la interesul societăților Bouygues de a exercita acțiunea împotriva articolului 1 din decizia atacată ..... II - 2155

d) Cu privire la admisibilitatea pretinsei cereri de anulare a articolului 1 din decizia atacată a AFORS ..... II - 2158

B – Cu privire la legalitatea articolului 1 din decizia atacată ..... II - 2158

1. Argumentele părților ..... II - 2158

a) Rezumatul motivelor de anulare ..... II - 2158

b) Argumentele Republicii Franceze și ale FT ..... II - 2159

Observație introductivă ..... II - 2159

Cu privire la al doilea motiv al Republicii Franceze și al FT ..... II - 2159

Cu privire la al treilea motiv al Republicii Franceze și al FT ..... II - 2160

Cu privire la argumentele complementare prezentate de Republica Franceză și de FT în calitate de intervenientе în cauza T-450/04 și ca răspuns la întrebările scrise adresate de Tribunal II - 2163

c) Argumentele societăților Bouygues ..... II - 2164

Cu privire la primul motiv al societăților Bouygues ..... II - 2164

Cu privire la al doilea motiv al societăților Bouygues ..... II - 2173

d) Argumentele Comisiei ..... II - 2178

Cu privire la primul aspect al celui de al doilea motiv al Republicii Franceze și al FT ..... II - 2178

Cu privire la al doilea aspect al celui de al doilea motiv al Republicii Franceze și al FT ..... II - 2182

Cu privire la al treilea motiv al Republicii Franceze și al FT ..... II - 2184

— Cu privire la eroarea vădită de apreciere referitoare la declarația din 12 iulie 2002 ..... II - 2184

— Cu privire la eroarea vădită de apreciere referitoare la aplicabilitatea criteriului investitorului privat avizat ..... II - 2186

— Cu privire la eroarea vădită de apreciere referitoare la comportamentul statului francez ca un investitor avizat ..... II - 2188

Cu privire la primul motiv al societăților Bouygues ..... II - 2188

— Cu privire la argumentele societăților Bouygues ..... II - 2188

— Cu privire la argumentele intervenientei FT ..... II - 2190

Cu privire la al doilea motiv al societăților Bouygues ..... II - 2192

Cu privire la argumentele complementare prezentate de Comisie ca răspuns la întrebările scrise ale Tribunalului ..... II - 2192

2. Aprecierea Tribunalului ..... II - 2194

a) Cu privire la noțiunea de ajutor în sensul articolului 87 alineatul (1) CE ..... II - 2194

b) Cu privire la existența unui avantaj conferit prin declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și prin proiectul de împrumut din partea acționarilor ..... II - 2198

Observații introductive ..... II - 2198

Cu privire la avantajul care decurge din declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ..... II - 2201

Cu privire la avantajul care decurge din proiectul de împrumut din partea acționarilor ..... II - 2205

c) Cu privire la existența unui transfer de resurse de stat ..... II - 2211

Observații introductive ..... II - 2211

Cu privire la transferul de resurse de stat legat de declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 ..... II - 2216

Cu privire la transferul de resurse de stat legat de anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor și la oferta din 20 decembrie 2002 privind contractul de împrumut din partea acționarilor ..... II - 2226

— Observații introductive ..... II - 2226

— Cu privire la anunțul din 4 decembrie 2002 referitor la proiectul de împrumut din partea acționarilor ..... II - 2226

— Cu privire la oferta din 20 decembrie 2002 privind contractul de împrumut din partea acționarilor ..... II - 2228

— Cu privire la transferul de resurse de stat legat de declarațiile efectuate începând din luna iulie 2002 și de măsurile din decembrie 2002 ..... II - 2229

d) Cu privire la al doilea motiv al societăților Bouygues, întemeiat pe contradicția și pe insuficiența motivelor, contrare articolului 253 CE..... II - 2233

II — Cu privire la cererea de anulare a articolului 2 din decizia atacată..... II - 2236

Cu privire la cheltuielile de judecată ..... II - 2237

I — Generalități ..... II - 2237

II — Cauzele T-425/04 și T-444/04..... II - 2238

III — Cauza T-450/04..... II - 2238

IV — Cauza T-456/04..... II - 2239